رڻ ۾ رڃ جو اتهاس

نورالهديٰ شاهه

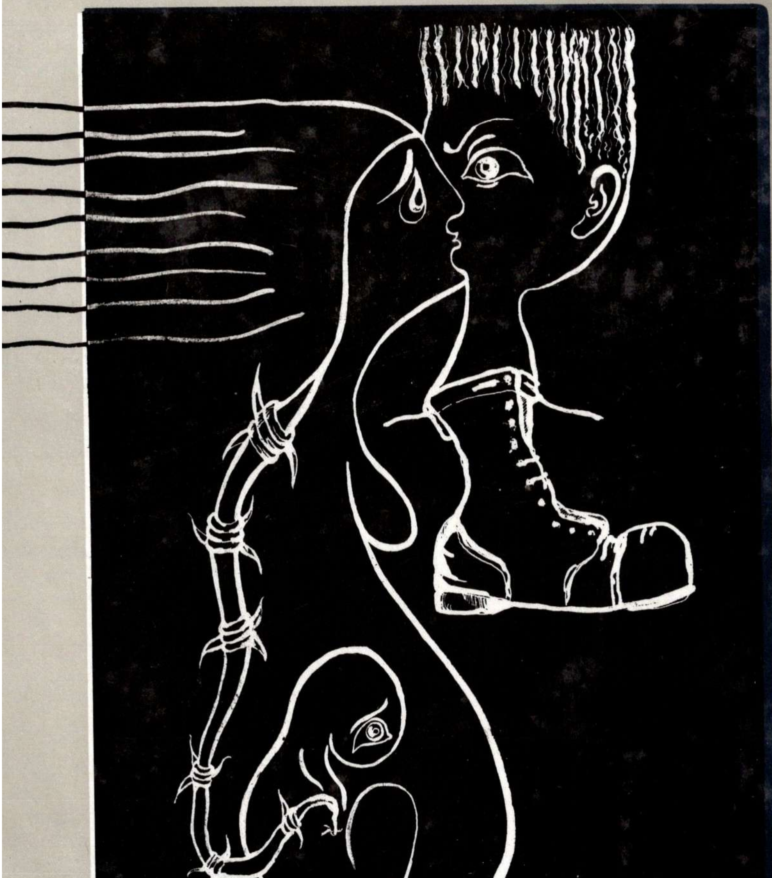

نورالهديٰ شاهه

رڻ ۾ رڃ جو اتهاس (ڪهاڻيون)

نيو فيلڊس (114)

رڻ ۾ رچ جو اتهاس

رڻ ۽ رڃ جو اتهاس

(ڪهاڻيون)

نورالهديٰ شاهه

نيو فيلڊس پبليڪيشنس
ٽنڊو ولي محمد، حيدرآباد سنڌ.
1988ع

نيو فيلڊس پبليڪيشنس جو ڪتاب نمبر **هڪ سؤ چوڏهن**

ڇپائيندڙ	نيو فيلڊس پبليڪيشنس ٽنڊو ولي محمد، حيدرآباد سنڌ.
ڇپيندڙ	نيو فيمس پرنٽنگ پريس هوم اسٽيڊ هال چاڙهي، حيدرآباد.
پهريون ايڊيشن	ڊسمبر 1988ع
ٽائيٽل	زاهد دارا ابڙو

قيمت 30/- رپيا

آفسيٽ پيپر ۽ پڪي جلد سان 50/- رپيا

(سڀ حق ۽ واسطا قائم)

RINN AIN RUNJJ JO ITHAS (Short Stories) by NOOR-UL-HUDA SHAH. Published by New Fields Publications, Tando Wali Mohammed, Hyderabad Sind. Pakistan. First Edition December 1988. Price Per Copy Rs. 30/-

انتساب ۔

ٽڏي ڇانو سمان، پنهنجي پياري بابا سائين (سيد عبدالهادي شاهہ)
۽ پياري ماءُ جي نالي۔

نورالهديٰ شاهہ

هي صفحو اصل ڪتاب ۾ خالي ڇڏيل هئو. .

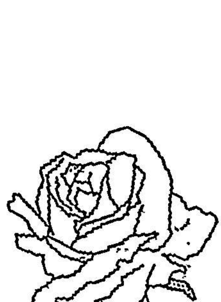

فهرست

نمبر	ڪهاڻيون	صفحو
	پيش لفظ ـــ شعور/لاشعور جو اظهار	٩
١ـ	آخري مئل ماڻهو	١٧
٢ـ	ڏوهي	٢٢
٣ـ	ڪارا ڪڪر	٢٧
٤ـ	مڪتي	٣٧
٥ـ	پاتال	٤٠
٦ـ	اڀپورو آسمان	٤٧
٧ـ	جلاوطنيءَ جي سرنگهه	٦٠
٨ـ	آـ وشواس	٧٤
٩ـ	ڪليسا جي صليب تي ڳجهه	٨٣
١٠ـ	ٽٽي پرزا ٿيل عڪس	٨٩
١١ـ	منظرـ جنهن جو ڪو انت ڪونهي	٩٦
١٢ـ	تتو تن تنور جنءَ	١٠٦
١٣ـ	ناٽڪ (١٩٨٨ـ١٩٤٧)	١١٩
١٤ـ	اڱين تہ ٽيڙو آهي	١٣٠
١٥ـ	هو ئي ڪارو چهرو	١٤٤
١٦ـ	هن پهاڙ جيڏي رات جي پڇاڙي ڪٿي آهي!؟	١٤٨

پيش لفظ

رڻ ۽ رڃ جو احساس

شعور/لاشعور جو اظهار

ڪهاڻيون لکڻ جي وچ ۾ ايڏو ڏگهو gep، ائين ئي آ- ڪارڻ نه هو، ان جو ڪارڻ هو، داخلي ۽ خارجي حالتن مان منهنجي شعور جو ٽڪرا ۽ آن سان سهمت ٿي نه سگهڻ. ڏنڻ واري اڪ ۽ محسوس ڪرڻ واري اک جو پاڻ ۾ اختلاف. هر منظر ۾ شعوري/لاشعوري نوع ۾ Involve ٿي وڃڻ ڪانپوءِ آن جي پڇاڙي هٿ مان ڇڏائيجي وڃڻ ته جيئن اسان چاهيون ٿا، تيئن ٿيئي نٿو. پنهنجي ڪائي Choise نه هئڻ جي پيڙا. آ- وشواس جي ڪيفيت. جيڪو ڪجهه مون لکيو آهي، ان جي ڪائي حاصلات آهي به يا نه!؟؟ ۽ اهو ڏگهو gep سوال جي اهائي نشاني آهي.

ڪائنات جي گول ڦرندڙ گولي ۾ پنهنجي بولاٽيون ڪائيندڙ وجود کي لاڳيتو misfit محسوس ڪرڻ.

ائين به نه.

هئن به نه.

ڪجهه به نه.

ڪجهه به ته نه.

Dread of nothingness.

خارجي سطح تي، پنهنجي چوڌسا ۾، نيڻ نهار جي اندر/نيڻ نهار کان ٻاهر، حيوانن ۾ تيزيءَ سان بدلجندڙ ماڻهو.

ماڻهوءَ جي رت جي گردش ۾ گردش ڪندڙ پاڳل پڻو. ماڻهوءَ تي ٿي سوچيو ماڻهڻ جوءِ ۽ ان پاڳل پڻي ۾ ماڻهوءَ جو ماس، ڏندن سان چڪيندڙ ماڻهو. ڏندن ۾ اٽڪي پيل جيئري ماس مان ٽمندڙ رت منجهان لذت ماڻيندڙ ماڻهو.

موت ۾

ليڪڪ/فرد جي حيثيت ۾ منهنجي اندر لٿل

ڪرب

خوف
موت جو سرد احساس
بوريت سموري منظر کان
ڪجھہ بہ ڪري نہ سگھڻ جي بيوسي،
۽ آھا مسلسل بيوسي guilt جي احساس ۾ بدلجندڙ.
....
مان بهرحال committed ليکڪ هيس/آهيان:
ڌرتيءَ سان
ماڻھوءَ سان
ماڻھوءَ جي ذهني ۽ وجودي آزاديءَ سان.
پر- مٿين ٽڪاڻيندڙ احساسن ۾ گھيرجي وڃڻ کانپوءِ منهنجيون commetments محض سوالن جون نشانيون بڻجي منهنجي سامهون اچي بيٺيون. فنا/لاحاصلات ڪيتري ڪجھہ سان گڏ منهنجين ڪهاڻين جا پرزا بہ آڏاري ڇڏيا آندانهين پولار ۾. سنڌ انهيءَ gep واري عرصي ۾ جيتري بہ عذاب سان لنگھي، مان بس اُن جي تماشبين هيس. محض تماشبين. مون کي محسوس ٿيو تہ مان بند، آندانهين هال ۾ وينل تماشبينن جي هجوم، ڪنهن ڪرسيءَ جي اندر وڃائجي وئي آهيان، ڪرسي جنهن تي مون کي محض تاڙيون وڄائڻ لاءِ ويهاريو ويو آهي. اسٽيج تي روشنيءَ جي محدود دائري اندر آنداهي چڪر کائي رهي آهي ۽ مان تاڙيون وڄائي رهي آهيان.
مون کي تاڙيون وڄائڻ جي انهيءَ عمل کان اختلاف هو.
منهنجو لاشعور جنهن محاذ تي هٿيار ڦٽي ڪري رهيو هو، منهنجي شعور کي اُن کان اختلاف هو.
ان وچ واري عرصي ۾ اڪثر منهنجو لاشعور سگھارو بڻيو
ان وچ واري عرصي ۾ ڪڏهن ڪڏهن منهنجو شعور سگھارو بڻيو.
ڪڏهن ڪڏهن لڳو،
لفظ بيڪار آهن. وڃائيجي رهيا آهن. اڻ سليا ٿي رهيا آهن. انهن جي ڪائي معني ڪانهي. لفظ بہ فنا ٿين ٿي گھي وڃي ٿي جيئن ماڻھوءَ کي.

Now as I watch the death of words, I Know, there is no limit to decay. All that will be left us in the black earth will be Scattered Syllables. Accents over nothingness and dust.

مون خاموشيءَ ۾ فرار چاهيو.
خاموشي وڌيڪ ٽڪائيندڙ هئي.
مون محسوس ڪيو، تيٺ به لفظ لکڻ ڪانسواءِ پناهه ڪانهي
شعور جي اک ٻوٽي ڏي نٿي سگهجي
مڙهيل سسٽم هيٺ تاڙيون وڄائيندي، اندر جو غلام سرڪش ٿي پوي ٿو.
فنا جو خوف جيئڻ جي سگهه اُپاري ٿو.
چوڏسا ۾ ماڻهوءَ جو ماس پٽيندڙ حيوانن (انسانن؟) جو هجوم ۽ ان ڪان ڪريپ جو احساس، انسان ۾ انسان کي پائڻ جي ڳولا ڪني اڃا به تکو ڪري ٿو.

....

هي،
منهنجي آن شعور ۽ لاشعور جي وچ واري، زڻ جيڏي وٿيءَ ۾ پٽڪڻ جون ڪهاڻيون آهن.

....

فرد جو اڪيلو وجود اجتماعي ٿي نٿو سگهي (۽ اجتماعيت فرد جي اڪيلائپ جو اظهار بڻجي نٿي سگهي). هو بهرحال اڪيلو آهي، اڪيلائپ جي احساساتي معنيٰ ۾ به. پر ان اڪيلي جي اڪيلائپ جو سگهارو اظهار، پنهنجي اظهار ڪانپوءِ اجتماعي ٿي سگهي ٿو. اظهار جو ڦهلاءُ ڪيڏو به وشال سهي (ڌرتيءَ جيڏو + آسمان جيڏو) تڏهن به مبهم آهي.

اڻ سليو، اڻپورو، ڪجهه ڪجهه سمجهه ۾ نه ايندڙ، ڪيترو ڪجهه سمجهائي نه سگهندڙ ۽ ڪيترو ڪجهه ائين ئي اظهار ۾ اچڻ کان پهرين ذهن جي خانن ۾ وڃائجي ويل ۽ ايترو ڪجهه جڳن تائين لاڳيتو لکڻ، اُنهيءَ وڃايل کي پائڻ جي ڪوشش.

پر اهو وچاپل پاڳي ٿي سگهي، نه پڙهندڙ/نه لکندڙ.
محض اُن ڏانهن پنڌ ڪري سگهجي ٿو،
ٽڪڄڻ ڀاڻين،
وک ٽٽڻ ڀاڻين.

....

”ڇا تو ڪڏهن اُن پاڳل جي باري ۾ ڪجهه ٻڌو آ جيڪو ڪنهن چمڪندڙ صبح جو، لالٽين ٻاري، بازار ڏانهن اهو چوندو ڊوڙ پائي ٿو ته ”مان خدا کي ڳولي رهيو آهيان. مان خدا کي ڳولهيان ٿو.“ اهو پاڳل ماڻهن جي انبوهه ۾ ٽپي پوي ٿو ۽ انهن کي هڪڙي نهار وجهي چوي ٿو ”خدا ڪيڏانهن ويو؟- مان اوهان کي ٻڌائڻ ٿو چاهيان ته اسان ان کي ماري ڇڏيو آهي. توهان ۽ اسان، اسان سڀئي قاتل آهيون. ڇا اها حقيقت ناهي ته اسان بي انت فنا جي اونداهين ۾ ڀٽڪون پيا!- ڇا اهو پولار اسان ۾ ساهه نه پيو کڻي!- ڇا رات اونداهين ۽ تهائين گهٽي اونداهين نه پئي ٿيندي وڃي!- ڇا هاڻي اسان کي ڏينهن ڏٺي جو به لالٽين ٻارڻ جي ضرورت ناهي!- ڇا اسان انهن گورکنن جو آواز نه پيا ٻڌون، جيڪي خدا کي دفنائڻ جو انتظام پيا ڪن!؟. خدا مري چڪو آهي. اسان ئي ان کي قتل ڪيو آهي. هاڻي اسان پاڻ کي ڪيئن ٿا پرچائي سگهون، اسان جيڪي اتهاس جي سڀ کان وڏي ۽ ايذائيندڙ قتل جو ڪارڻ بڻيا آهيون. آهي، جيڪو دنيا ۾ سڀ کان مقدس ۽ سڀ کان سگهارو هو هاڻي اسان جي خنجر هيٺ موت جي ننڊ سمهيل آهي. هاڻي اسان تان رت جا داغ ڪير ڌوئيندو!!؟؟“. ان کانپوءِ پاڳل صلاح ٿو ڏي ”ڇا اسان پاڻ ئي نه خدا بڻجي وڃون؟ ۽ پاڻ کي ان لائق ثابت ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪريون؟- اتهاس ۾ ان کان مهان ٻي ڪا ئي ڳالهه ٿي نٿي سگهي ۽ انهيءَ ڪري ئي اسان کانپوءِ ايندڙ پيڙهين جو تعلق، ماضيءَ جي اُبتڙ، هڪ مهان اتهاس سان جڙيل هوندو“ ۽ پوءِ اهو پاڳل چپ ٿي وڃي ٿو ۽ چئني ڏسائن ٻڌندڙن تي نهار وجهي ٿو. اهي به سڀئي چپ آهن ۽ اچرج مان هن کي تڪي رهيا آهن. نيٺ هو لالٽين ڌرتيءَ تي ڦٽي ڪري ٿو ۽ اها پرزا پرزا ٿي

آجهامي وچي ٿي. "مان وقت کان پهرين اچي ويوس." هن چيو، "مون لاءِ اڃا بهتر وقت ناهي آيو". آنهيءَ پاڳل لاءِ چيو وڃي ٿو ته هڪ ڏينهن گرجائن جا چڪر ڪاٽيندو رهيو ۽ ماڻهن جي پڇڻ تي چوندو رهيو "هي گرجائون ڇا آهن هاڻي!؟- جيڪڏهن خدا جا مقبرا ۽ يادگار ناهن ته!؟"

(Friedrich Nietzche "Joyful wisdom")

خدا جي معنيٰ ۾ آهو انسان ڇا سچ پچ ماري چڪا آهيون!؟.

مون کي لڳي ٿو، شايد هو اڃا ساهه کڻي ٿو!.

"شايد"— ڪانپوءِ ڏي ڪهاڻي لکڻ کي ڪائي معنيٰ ٿي سگهي ٿي.

....

اسان جا، شخصي ۽ سماجي تضاد آهن جيڪي وک وک تي اسانجا رستا ڪٽين ٿا. انهن تضادن کي اندو بڻجي disown به نٿو ڪري سگهجي. انهن سان ڪنهن پروفيشنل Fighter جيان وڙهي به نٿو سگهجي. آن تي re-act ڪري سگهجي ٿو، ان جو اظهار ڪري. سگهارو اظهار، پاڻ پنهنجي اندر احتجاج آهي.

۽ احتجاج آهو احساس آهي تہ "مان" پنهنجي اندر/پاڻ کان ٻاهر آهيان.

تہ اڃا مون "نہ هئڻ" جي اڳيان سرينڊر ناهي ڪيو- "شايد!!".

منهنجو شخصي تضاد:

فرد—عورت—؟

(فرد minus عورت = سوال جو نشان ؟)

فرد جي حيثيت ۾، مان جنهن ڪليل آسمان هيٺ ساهه کڻي سگهان ها، عورت جي حيثيت ۾ آهو مڪمل ڪليل آسمان ماڻي نہ سگهي آهيان.

compromise ڪرڻ بدران ڪليل آسمان هيٺ ساهہ کڻڻ جي خواهش کي ماڻڻ لاءِ مون کي ٽيون رستو چونڊڻو پيو.

۽ مون ڪهاڻيون لکيون.

....

محسوس ڪرڻ جي اک ڏسڻ جي اک کان تهائين گهڻي تکي ٿئي ٿي.

ليڪ ڪئ هر منظر پنهنجيءَ اڪ سان/ محسوس ڪرڻ جي اڪ
سان ڏسڻ گهرجي.
ڏسڻ ۾ محسوس ڪرڻ جي سگهه هئڻ گهرجي.
محسوس ڪرڻ جي اڪ سان
پاڻ ڪي فرد جي حيثيت ۾/عورت جي حيثيت ۾
پنهنجي اندر
پاڻ کان ٻاهر
پنهنجي ڌرتيءَ جي جاگرافيڪل حدن جي اندر نه رڳو پر عالمي
سطح تي به انسان مٿان مڙهيل محڪومي، بي وسي، ڏينهون ڏينهن
زوال ۽ فنا جي اوڙاهه ۾ ڪرندڙ، هيٺ اچا هيٺ.
مڙهيل جنگين ۾ قابضايل، بي گهر، بي زمين، خطري جي سرخ نشان
جي هيٺ بيٺل.
بورجوا اقتصادي سسٽم هيٺ، مارڪيٽ جي گهٽ وڌ اگهن سان
سڃاڻپ ۾ ايندڙ.
بوجهه هيٺ دٻجندڙ
ان مان آزادي ماڻڻ جي بهرحال ڪلپنا ڪندڙ،
بهرحال هڪڙو ڏيئو هٿ تريءَ تي جلائي رکندڙ
اڪيلو ۽ اڪيلائپ سان وڙهندڙ به
ان فرد جي پيڙا کي، محسوس ڪرڻ جي اک سان پنهنجي اندر
جذب ڪندي، ان سان نه مان ڪٽيل آهيان نه جڙيل آهيان.
سنڌ ان سموري پس منظر ۾ (سياسي/سماجي/معاشي استحصال
سميت) ان سموري پيڙا کان، ان سموري بوجهه کان الڳ/ڪٽيل
نه ناهي.
سوڙهي پوندڙ دنيا ۾ colonized ٿيندڙ علائقن سان گڏ، نفسياتي
نوع ۾، ذهني ۽ وجودي طرح سان پڻ جاگرافيءَ جي محدود ۽ اڃا
محدود دائرن ۾ بيهاريل فرد مون کي پنهنجي اجتماعي سڃاڻپ ۾
سنڌي فرد به محسوس ٿيو آهي.
آهو سنڌي فرد. داخلي نوع ۾ (منهنجين ڪهاڻين ۾) بس مان ٿي
آهيان- مان/تنها.

اهيا سموري پيڙا/پوڳنا منهنجي اندر، احساس جي اڪ رستيءَ هر صبح feed ڪئي وڃي ٿي. مان ان کي قبول ڪرڻ لاءِ ان ڪري مجبور آهيان جو احساس جي اڪ ٻوٽڻ تي مون کي اختيار ناهي.
ان حوالي سان لکڻ منهنجي مجبوري آهي (جيئن جيئڻ منهنجي مجبوري آهي).
مون کي لڳو
مان به غير محفوظ آهيان
مان به پنهنجي لاءِ، پنهنجي گرپ سان جنميل فردن لاءِ سلامتيءَ جي ڪائي ضمانت ناهي رکان.
ٽارچر سيل، فوجي ڇانوڻيون، نفسياتي جنگ ۾ مفلوج ڪندڙ ماهر، ڇهڪ سان ريس ڪورس گرائونڊ ۾ گهوڙن جيان فرد کي ڊوڙائيندڙ جوڪي، فرد جي Inner feelings جو ايڪس ري ڪندڙ ماهر، وچائيجندڙ سڄاڻپ، خوف هيبت ساهه ڪڍڻ جو آدر ته ڪير چاڙي صبح ٿئي نه ٿئي ۽ جي هي صبح آهي به ته ڪير چاڙي ڪيترا لمحا باقي رهيا؟.
ڪير چاڙي!!___ ڪير چاڙي؟؟___ ڪير چاڙي!!؟؟___
اهو سمورو ڪجهه هن ڌرتيءَ تي، عين منهنجن پيرن هيٺان، عين منهنجي گرپ جي اندر آهي.
آ- ويساهيءَ جي پاوناڻن کي مان زهريائتي گيس جيان پنهنجي ساهه ۾ پربو ٿي محسوس ڪيان. غير محفوظ ۽ غير يقيني آئيندي جي سامهون بيهي لکڻو پيو آهي مون کي.
اها ڪيفيت زوريءَ، منهنجي نه چاهيندي به منهنجين ڪهاڻين ۾/ منهنجي اندر گهڙي آئي آهي.
منهنجي شعور مون کي فقط انهيءَ ڪان آگاهه ڪيو آهي.
مون محسوس ڪيو
ته سنڌي فرد (يا___ مان) ان يورپي فرد کان هن وقت مختلف ناهيون مجبور ڪو، پن، مهاڀاري لڙاين جي وچ ۾ پيڙهجندي، پنهنجي خارج جي حالتن ۾ misfit ٿيڻ ڪانپوءِ Existentialism جي وهڪري ۾ لڙهي ويو.

۽ هن ٻاهر جا سمورا دروازا بند ڪري ڇڏيا.
مان بهرحال ٻاهر جو دروازو ڪليل ڇڏيان ٿي.
ٻاهر ڏانهن ڪليل دروازو جهڙو مون کي منهنجي ڌرتيءَ سان ڳنڍيو رکي ٿو.

....

افسوس
مون وٽ ورثي ۾ توکي ڏيڻ لاءِ
آزادي ناهي
مون کي به منهنجن وڏڙن آزادي نه ڏني هئي.

افسوس
مان توکي محڪوم قوم ۾ جنم ڏيڻ تي مجبور آهيان
ان لاءِ
جو مان به ان ساڳي محڪوم قوم ۾
"جبري جنم"
ورتي آئي هيس

ڪڏهن ڪڏهن
ڏيهه پنهنجو به
پرڏيهه پيو محسوس ٿيندو آهي
۽ پيرن هيٺان ڌرتي هوندي به
ساڻهو ڇڻ پولار ۾ پيو لٽڪندو آهي
ڏيڻ لاءِ
گذريل نسلن کان ايندڙ نسلن تائين
بس ڦاسيءَ جو ڦندو ئي هوندو آهي
افسوس—!!
صد افسوس—!!!

نورالهديٰ شاهه
٨٨-١٢-٣١
حيدرآباد

آخري مٿل ماڻهو

تباهه ٿي ويل ڪائنات جو آخري منظر. هوريان هوريان اُٿندڙ دونهون، ٻوء، ٽپي ڳاڙهو ٽامو ٿي ويل آسمان ۽ ڦاٽي ڳيا ڳيا ٿي ويل ڌرتي. وچ ڪائنات ۾ تباس مٿان ٽنگيل آخري مٿل ماڻهو. سيٽي آوازَ مري ٺري ويل. موت جي ان بي انت سانت ۾ ٻس پريان ڪٿان ايندڙ لٺ جي ٺڪ ٺڪ جو پڙلاءُ. آواز هوريان هوريان وچ ڪائنات ۾ ٽنگيل آخري مٿل ماڻهوءَ جي ويجهو ايندو ٿو وڃي. مٿل ماڻهوءَ جي ويجهو پهچي لٺ جي سهاري ٿي هلندڙ پوڙهو عزرائيل بيهي ٿو رهي. ڪن لاءِ مٿل ماڻهوءَ جي ڪليل اکين ۾ نفرت (موت کان نفرت) جا ڀاوَ ٿا اُڀري اچن ۽ پوڙهي عزرائيل جي چپن تي بي معنيٰ مرڪ.

”مان صدين کنان تو کي ڳوليان پيو.“ عزرائيل جا بند چپ ڀڙيون پيرو ڪلن ٿا پنهنجي سموري جنم ۾.

”مان ڄاڻان ٿو ۽ مان صدين کنان تو کان لڪندو ٿو وتان. پر تنهنجي سيني ۾ پٿر پريل آهن شايد!“

مٿل ماڻهوءَ جي بند چپن اندران نڪرندڙ آواز، ڄڻ سياري جي سرد هوا جو سيسرات. عزرائيل لٺ پٺ تي رکي بي حد ٿڪل نوع ۾ مٿل ماڻهوءَ جي پيرن ۾ ويهي ٿو رهي. هڪ ڏي نهار چوڌسا ۾ تباهه ٿيل ڪائنات تي وجهي ٿو ۽ سندس اکيا پيرون ٽاڻجي وڃن ٿا.

”تون مون کي ڪڏهن به ڪونه سمجهي سگهيو آهين، هوڏي ڏکهي ڪائنات ۾ پيلا ڪو هڪ پل به امن جو هوا ماڻهوءَ لاءِ ڪٿي ڪا پناهه گاهه هئي، هان!!“

”نه.“ سرد هوا جو سيسڙات.

”ماڻهو، ماڻهوءَ جا پير وڍي رهيو هو. انهن وڍيل پيرن سان

پلا تون ڪيترو ٻوڙي سگهين ها!!“ عزرائيل ڪنڌ مٿي ڪڍي مٿل ماڻهوءَ جي ڪليل اکين ۾ نهاري ٿو، پيڙا ڀري نهار.

”ڪجهه به هو، مون تڏهن به جيئڻ ٿي چاهيو. منهنجو ان ۾ ويساهه هو ته ماڻهو نيٺ به ڪڏهن نه ڪڏهن ڪوڙ تي سچ جي سوڀ ماڻي وٺندو.“

موت ۾ عزرائيل ٿهڪ ڏئي کلي پوي ٿو. مٿل ماڻهو ائين ٿو محسوس ڪري ڄڻ پوڙهو عزرائيل سڏڪا ڀري روئندو هجي.

”هون!!.... سوڀ!! جڏهن ماڻهن جا سڀئي ڪومل ڀاوَ مري چڪا هئا، تڏهن ڇا سوڀ ماڻڻ ايڏو سولو ٿي سگهي ٿي! مون کي ته ائين ٿو محسوس ٿئي ڄڻ تون جيئڻ جا سمورا ڏينهن اکين هوندي به انڌو رهيو آهين. پٿر ته ماڻهن جي سينن ۾ پرجي ويا هئا. مون ته ڪنهن جو به من ڌڙڪندي ڪين ٻڌو هو، سواءِ ابهم ٻارڙن جي. باقي بچيل پٿر ماڻهو هٿن ۾ ڪنيو ٿي هليا هڪ ٻئي جو نشانو تاڪيو.“

ڏک ۽ ڪاوڙ جا گڏيل ڀاوَ عزرائيل جي پوڙهين اکين مان ليئو پائڻ ٿا لڳن. مٿل ماڻهوءَ وٽ ورنديءَ ۾ ڪجهه به چوڻ لاءِ باقي ناهي بچيو. انيڪ پل ٻنهي جي وچ ۾ سانت پسر ڦهلايو ويٺي ٿي رهي. انيڪ پل لنگهي وڃڻ کان پوءِ مٿل ماڻهوءَ جي بند چپن مان سرد هوا جو سيسرات ٿو نڪري:

”تڏهن به، مون ۽ هر ماڻهوءَ جيئڻ ٿي چاهيو، ان سڄي ڪائنات ۾، جيئن به هئي، جهڙي به هئي. پر تو کي ڪو به حق ڪين هو ائين اوچتو سڀ ڪجهه فنا ڪري ڇڏڻ جو.“

مٿل ماڻهوءَ جي ڪليل اکين ۾ هوريان هوريان ڳاڙهي رنگ جو زهر پربو ٿو وڃي. عزرائيل ڇرڪي ڪي پل اچرج مان مٿل ماڻهوءَ کي ڏسندو ٿو رهي ۽ ٻي پل ڪاوڙ، پيڙا ۽ نفرت جا ڀاوَ سندس منهنءَ جي گهنجن مان ليئو پائڻ ٿا لڳن. ڳالهائڻ سمي آواز تهائين اوچو ٿيو ٿو وڃيس.

”ن، ماڻهوءَ کي ڪو به حق ڪين هو جيئڻ جو.“ ڪاوڙ مان ڏڪندو هو اٿي بيهي ٿو. ”تو ته اکين تي ڪوپا چاڙهي ڇڏيا هئا

ڇڻ، منهن مونن ۾ ڏيو وينو هئين. تو ڪڏهن ڪجهه ڏنوئي ڪٿي ٿي پلا!! ماڻهو، ماڻهوءَ جي پيٽ ۾ بارود پري رهيو هو. روشنيءَ جي نڙيءَ تي ننهن ڏئي، روشنيءَ کي ماري ڇڏيو هياڻون ۽ چئني ڏسائن ۾ ڦهليل اَنداهيءَ ۾ ماڻهو هڪ ٻئي کي کهي رهيا هئا. هڪ ٻئي جا ماس پٽي ڪائي رهيا هئا. ابهم ٻارڙن جي پيرن هيٺان بارودي سرنگون وڇائي رهيا هئا. سچ جو خون ڪريو، اُن کي چوواٽي تي ٽياس مٿان ٽنگي ڇڏيو هئاڻون ۽.... اَنداهي جو فائدو وٺي ڪوڙ جا پير پٽي ڇمياڻون. اڇا ته.... تون ٿو.... چئين....ته.... ته...." عزرائيل جو آواز پرجي ٿو اچي. مٿل ماڻهوءَ ڪان پنهنجي اندر جا پاوَ لڪائڻ لاءِ هو مٿل ماڻهوءَ کي پٺ ڏئي ويهي ٿو رهي.

پل آپل جي سانت کان پوءِ سرد هوا جو سيسڙاٽ عزرائيل جي ڪنن وٽان لنگهي ٿو. "تنهنجيون اکيون ته بس اهوئي ٿي ڏسي سگهيون نه!.... نه ته جيئڻ سان ته ماڻهوءَ جو موهه جنم کان هو. سوپ جي آس من ۾ پالي، هر ماڻهوءَ سدائين لاءِ ٿي جيئڻ چاهيو ۽.... روشني ۽ سچ جي مرڻ پڄاڻان به.... ٻاٽ اونداهي ۾، ڪڏهن نه ڪڏهن ٻئرجنم وٺندڙ روشني ۽ سچ کي ماڻي وٺون ها.... ڪٿي نه ڪٿي ته اونداهي جو انت هجي ها نه! پر.... تون.... بنا ڪجهه سوچڻ جي.... سڀ ڪجهه...."

عزرائيل هوريان هوريان مڙي ٿو. ڪيس ائين ٿو محسوس ٿئي ڄڻ مٿل ماڻهوءَ جي اکين ۾ سمونڊ ڇلندو هجي. ڪي ڪن هو ٽڪ ٻڌي اڇرج مان مٿل ماڻهوءَ کي ڏسندو ٿو رهي، ٻي پل نراسائيءَ مان ڪنڌ نمائي ٿو ڇڏي. اَجهامندڙ آواز ۾ ٻڙڪي ٿو، "ويساهه ڪر، منهنجي سيني ۾ پٿر ڪونه آهن پريل. مون ته جنگ، بک، بدحالي ۽ سازش ۾ مارجي ويندڙ ماڻهن ۽ ابهم ٻارن کي پنهنجين هنن پوڙهين ٻانهن ۾ کنيو آهي."

عزرائيل پنهنجون پوڙهيون ٻانهون مٿل ماڻهوءَ جي ڪليل اکين اڳيان ڦهلائي ٿو ڇڏي "تون ٻڌين ٿو نه!!؟"

"ها، ٻڌان ٿو. پر هاڻ اهو سڀ ڪجهه ٻڌڻ مان پلا ڪهڙو

حاصل!! جيئڻ جو وڏو ڪارڻ من ۾ پلجندڙ آس آهي جيڪا مئي پڇاڙان سڀ ڪان پهرين ختم ٿيو وڃي. ان ڪان اڳتي ته باقي ڪجهه به نٿو رهي.... نه سوڀ، نه آس، نه نياءَ، نه انياءَ . پوءِ.... پو....بس اها ڏکوئيندڙ حقيقت رهجيو ٿي وڃي ته.... ته.... موت ماڻهوءَ تي سوڀ ماڻي ورتي آهي." مئل ماڻهوءَ جي اکين ۾ سمونڊ ڇولڻ ٿـو لڳي. عزرائيل کي ائين ٿو محسوس ٿئي ڄڻ ان سمونڊ ۾ ٻڏندو هجي جڏهن تـہ ڪائنات تباهه ٿيڻ سمي سمورا سمونڊ (آهـي سمونڊ بـہ جيڪي زمين جي ڪنارن وٽ هئا.... آهي سمونڊ به جيڪي ماڻهن جي اندر منجهه هئا) سڪي ذوٽ تي چڪا هئا.

"پر ان ۾ منهنجو ته ڏوهه نه هو. تو ڪونه ڏٺو ڇا ته ماڻهو پنهنجي سموري سگهه ڪائنات جي تباهيءَ لاءِ...."

سرد هوا جو سيسڙاٽ عزرائيل جي ڳالهه اڌ ۾ ڪٽي ٿو.

"پر اَن تباهيءَ کان اڳتي به ته ماڻهو ڪڏهن نـہ ڪڏهن امن، خوشحالـي، روشني ۽ سچ مـاڻي سگهيو ٿـي نـہ.... تـو تـہ بس ڪائنات جو هڪ ئي رخ ڏسيو هو...! مـان سچ ٿـو چوان نه!!!"

مئل ماڻهوءَ جي کليل اکين ۾ ڪي ڪن اڳـ ڇولندڙ سمونڊ هوريان هوريان سڪڻ ٿو لڳي پر سرد هوا جي سيسڙاٽ تي عزرائيل کي نڇاڻ ڇو سڏڪن جو گمان ٿئي ٿو.

"ڇريو آهين تون تـہ .... اهو سڀ نـہ ڪريان ها تـہ جيئڻ عذاب بڻجي پوي ها ماڻهن لاءِ . مان نـہ سهي پر پوءِ ڪائنات جو هر جيو پاڻ کي پنهنجن هٿن سان گهٽو ڏئي ماري ڇڏي ها. پر.... تون.... تون ته ڪجهه به نه سمجهي سگهندين، ڪجهه به نه."

عزرائيلنمي پٽ تان لٺ کڻي ٿـو، مئل ماڻهوءَ کي پيڙا پري نهار سان ڏسي ٿـو ۽ وڃڻ لاءِ واڪ وڌائي ٿـو. هيڪر وري سياري جي سرد هوا جو سيسڙاٽ ڄڻ سندس ڪنن وٽان لنگهي ٿو:

"تون به ڪجهه نـہ سمجهي سگهندين.... تو ته.... اَنڌاهيءَ منجهان ڦٽندڙ روشنيءَ کي به ڪڏهن ڏسيو ڪونهي. پر هاڻ ته هر شيءِ جو انت اچي ويو آهي نه . ڪجهه بـہ نـہ رهيو آهـي باقي. نه

روشني، نہ آس، نہ زندگي، نہ نياءَ، نہ انياءَ، نہ شڪست ۽ نہ سوڀ. ڪنهن کي بہ ڪا معنيٰ ڪانهي رهي. بس اها ڏکوئيندڙ حقيقت رهجي وئي آهي تہ موت ماڻهوءَ تي سوڀ ماڻي ورتي آهي.... ۽ ...."

عزرائيل کي هيڪر وري سرد هوا جي سيسڙاٽ تي سڏڪن جو گمان ٿئي ٿو. هن جي ڪڇندڙ وڪ ڪن لاءِ رڪجي ٿي وڃي. ڪن لاءِ مئل ماڻهوءَ جي اکين ۾ (جن جو سمونڊ هاڻ سُڪي ذوت ٿي چڪو آهي) ليئو پائي ٿو. ڪيس اڌين ٿو محسوس ٿئي مئل ماڻهوءَ جي اکين وارو سمونڊ هاڻ سندس پوڙهين اکين ۾ چُلندو هجي. هو تيزيءَ سان مڙي ٿو. لٺ جي سهاري تي، ٺڪ ٺڪ ڪندو پولارَ ڏانهن وڌندو ٿو وڃي. چوڌسا ۾ عزرائيل جي لٺ ٺڪ ٺڪ ۽ پيرن جي گهِس گهِس جو آواز گونجندو رهي ٿو. پولار ڪان پاتال تائين بس اهوئي آواز رهجيو ٿو وڃي. دُک ۽ شڪست جي احساس کان مئل ماڻهوءَ جون سُڪل ذوت اکيون پاڻ ڏي پاڻ پورجيو ٿيون وڃن. ❋

ڏوهي

رات

سناٽو

ماڻهوءَ جي اندر منجهه پرجي آيل بوءِ هوا ۾ گهلي ويل ۽ ڏامر جي ڪاري سڙڪ تي پاري بوٽن جي ٺڪ ٺڪ، ڪُڪ ۾ چيندڙ اسٽينگن جي نالي/موت جي ڌمڪي.

گجهن جو لامارو.

جيئرو انسان — جنهن تي ڪين لاش جو گمان آهي.

تابوت — سُڏڪو — آهـ — پرڻ تي ويل تن مان دونهن ۽ وانگر سٽ ڏئي، ور سـَرڪائي نڪتل — رڙ — پولار ڪان پاتال تائين هڪ شور. بند مقبري جي ديوارن سان ٽڪرائجي ويل پکيءَ جا چٽي پيل ڪنبَ ۽ پکيءَ جو ڦٽڪو چڙ — اهڙي شور جو چڙ Echo sound effect — احتجاج تي پابندي پيل.

اخبارون روز رات جو ڪوڙ منجهان ڪارو منهن ڪري گهرگهر جي در در اڳيان هر صبح لاش وانگر پيل — ريڊيو — گلين جي رولو ڪتن جيان مسلسل ڀونڪندڙ.

ايئرڪنڊيشنڊ آفيس ۾ ويٺل سوٽيڊ بوٽيڊ (امپورٽيڊ) باس — ماس خور جانور جيان رت جي باس تي ناسون هڻندي، هيڏانهن هوڏانهن نهاريندي.

آدم بوءِ — آدم بوءِ — شڪار! — شڪار!

در کلي ٿو. اسٽينگن جي ڌڪي سان ٿاٻڙجندو، زري گهٽ باس جي پيرن ۾ اچي پيل ڏوهي. ڏوهيءَ جي پرجي آيل ساهه جو سهڪو. باس جي ڏندن هيٺ دٻيل چروٽ جي دونهن جي خوشبوءِ.

ڏوهي: ”بليو مي سرا آئون آهو ناهيان جيڪو هي مون کي سمجهي رهيا آهن. هي سڀئي چون ٿا تہ آئون ڏي آهو پڄي ويل،

قيدي آهيان، ڪورٽ جنهن کي موت جي سزا ٻڌائي هئي ۽ جيڪو ڦاسي اچڻ کان هڪ رات اڳ جيل مان ڀڄي نڪتو هو. آئون- آئون ڀڳو ضرور آهيان سر! پر جيل مان نه— هي— هي ڏسو منهنجا پٺون پيرـــ هي، اجهو هي ڏسو منهنجي پٺ تي چهبڪن جا نشان ۽ هي منهنجي نڙيءَ تي ساهه گهٽيندڙ آ ڱرين جا نيل ڏسو پيا نـه سر!؟ آئون— آئون— انهيءَ نقطي کان ڀڳو آهيان، جتي پهچي ماڻهو برف جي سر جيان ٿڌو پٿجي وڃي ٿو— او- جيئن موت ماڻهن جي رڳن ۾ لهندو آهي نه! —او ٿيئن.

”ويساهه ڪريو سر!- منهنجي آڏو، منهنجين اکين اڳيان اهو سڀڪجهه ٿي رهيو هو، جيڪو ڪنهن به حساس ماڻهوءَ کي پررا ڪرڻ لاءِ ڪوڙ هوندو آهي. ڪيترا جڳ سر! هئا، ڪيترا جڳ آئون پاڻ به ڪابه حرڪت ڪرڻ بدران برف جي سر جيان ٿڌو هڪ ئي جاءِ تي پيو هئس. پر اهو ته اسپاويڪ هيو. ان کان پوءِ مون کي هڪ ئي نقطو سجهيو هو سر! ته آئون برف جي ان سر مٿان پيٽرول هاري تيلي ڏئي ڇڏيان— نه ته ڇا آئون جيئرو رهي سگهيوس ٿي؟

”مون کي ته پڪ ٿي وئي هئي سر!— ته آئون مري چڪو آهيان ۽ لوڪ مون کي دفناڻ بدران ڪنهن سڙڪ جي ڪناري ڇڏي هليو ويو آهي. مون کي پنهنجي پاڻ مان به باش اچڻ لڳي هئي مثل، خراب ٿي ويل لاش جي- آهو ته مون تيلي ڏيڻ کان پوءِ ڄاتو هو سر! ته— ته— آئون جيئرو آهيان.

آئون— جيئرو آهيان سر!

بليومي- سر- آئون- جيئرو آهيان- جيئرو- آ-آ-هه-هه.“

پرجي آيل ساهه جي سهڪر هه-هه-هه.

سناٽو— هن جي جيئري هئڻ جو احساس هنن جي پيرن ۾ پڳهر جا ڦڙا ٻڌجي ويل ۽ هنن جي امپورٽڊ باس جي نرڙ تي پڻ. چهرن تي ڪٽ لاءِ هيڊ هارجي ويل- ڏوهي محسوس ڪري ٿو ته هو هن کي ٻڌي نه رهيا آهن. سمجهي نه رهيا آهن. يقين ڏيارڻ جي پاوناڻن سان هو ٻيهر ڳالهائڻ شروع ڪري ٿو، باس جي اکين ۾ اکيون وجهي.

ڏوهي: ”سرا- پليز- منهنجي ڳالهه ٻڌو- هي- مونکي آن سمي پڪڙي آيا آهن جنهن سمي آءٌ شهر وارن جا بند دروازا کڙڪائي رهيو هئس. ڇا اوهان کي سڌ ڪانهي ته شهر وارن کي خوف جي بيماري ٿي پئي آهي! هو لاڳيتو هڪ صديءَ کان خوف جي بيماري وگهي بيهوشي جي ننڊ ستل آهن ۽ سرا- شهر وارن جي هٿن ۽ پيرن ۾ سڻتي نيئر ٻڌا ويا آهن. ۽- ۽- هي سپئي ڪارن ٻوٿن وارا ماڻهو جيڪي مونکي پڪڙي آيا آهن، رات جو اسٽين گنون کڻي انهن بند دروازن جو نشانو وٺي، اونداهيءَ ۾ لڪي ويهندا آهن. يقين ڪريو سرا- ڏوهي ته هي آهن- انهيءَ پڇي ويل قيدي جي آڙ وٺي هنن هر انهيءَ ماڻهوءَ کي ڦاهيءَ چاڙهيو آهي ۽ جيل ۾ پوريو آهي جنهن پنهنجي اندر جي برف تي پيٽرول هاري تيلي ڏني آهي- هي ـــ هيـــ چاهين ٿا ته شهر سڄو بيهوشيءَ جي ننڊ سڻتل ٿي رهي ۽ هي ستي ٿي هنن جو رت ست چوسي، ساهه جي ڏور ڇني هليا وڃن پرـــ پرـــ اهيو ڪيئن ممڪن آهي سرا!ـــ ائين ته شهر سڄو قبرستان ٻڻجي ويندو. اهڙو قبرستان جنهن جي ڪنهن به قبر تي سڃاڻپ جو ڪوبه نشان لڳل نه هوندو- جنهن تي ڪوبه روئڻ وارو باقي نه بچندوـــ سرا!ـــ شهر وارن کي ڪنهن به طرح سان جاڳائڻ گهرجي. قبرستان ته زندگيءَ جو انت آهي ۽ زندگيـــ زندگي اڃا مئي ناهي. پرـــ لاڳيتو هڪ صديءَ کان شهر وارن جي بند دروازن تي ڪنهن جوان جماڻ وڏوا جيان اوسارو ڏئي رهي آهي. ٺورڙو ڪن ڏئي ٻڌو سرا!ـــ زندگيءَ جو روئندڙ آواز ڪيڏو نه پوائيتو ۽ هانوَ ڏاريندڙ آهي. اوهان ٻڌو پيا نه سرا!ـــ اـوـهانـبـڌـوـــ“

پرجي آيل ساهه کن لاءِ ٿڪي پيل ۽ سناٽو. اسٽين گن تي هٿ ٿهائين مضبوط ٿي ڦٻجي ويل- نشاني جو نقطو هن جي سيني مٿان- ٿاڻيل- ۽ سيني اندر دل طوفان ۾ گهريل ناوَ جيان- هو محسوس ڪري ٿو ته شايد هو ڪيس ٻڌي ۽ سمجهي نه رهيا آهن. نراشا جي شديد پاوناڻن وچ ۾ گهيرجي به هو آشا جي آخري ڪوشش ڪرڻ لاءِ پاڻ ۾ سگهه ڪٺي ڪري ٿو-

ڏوهي: ”ٿورڙو منهنجي سيني تي هٿ ته رکي ڏسو سرا_ اندر منهنجو من پرزا ٿي رهيو آهي. ڇا اوهان جو من به سرا؟_ اوهان مونکي ٻڌي رهيا آهيو نه_ ويساهه ڪريو سرا___ آئون هرگز اهو ناهيان جيڪو اوهان ۽ هي ڪارن پوڙن وارا ماڻهو مونکي سمجهي رهيا آهن. آئون___ آئون پڪو ضرور آهيان پر جيل مان نه___ آئون پيچو ڪنڌڙ اُنهيءَ قيامت کان پڪو آهيان جيڪا اَ گهاڙن پيرن، بنا آواز، هوريان هوريان هلندي شهر وارن کي ناس ڪرڻ لاءِ اچي رهي آهي. آئون سرا! آئون انهيءَ قيامت جو ڏڪ جهلي بيهڻ لاءِ اڳواٽ پڪو آهيان___ جيئن___ هوءَ سامهونءَ کان ايندي مون سان ٽڪرائجي پرزا ٿئي___ پر___ پر___ سرا!___ هنن مونکي رڳ رڳ کان ڪپيو آهي. هنن___ هنن لوسي ڪُتن منهنجن پيرن هيٺ پرندڙ ٽانڊا پکيڙي ڇڏيا آهن___ هي منهنجو ماس پٽي کاڻڻ چاهين ٿا. هي مئل شهر جي سنسان سڙڪن تي پونڪڻ چاهين ٿا___ ۽___ ۽___ هي___ پڙ___ ماءُ___ جا___ هي___ ڪ___ ٽن جا___ قُ___ ر___ ڏرتيءَ هيٺان بڌنياميٽ وڇائڻ جون سازشون___ رٿي___ رهيا آهن___ آئون___ هنن کي___ سرا!___“

لوڏي واري لپاٽَ

ٺڪاءُ

ڏوهي بولاٽيون کائيندو پري وڃي پوي ٿو. پياري بوٽن جون ٽڪڙيون وکون ۽ اسٽين گن جي ناليءَ جو هن جي سيني تي وڏندڙ دباءُ.

سناٽو بند ڪمري جي اندر.

ديوارن تي پلجندڙ گجهين جي پڇن ڇڄڻ.

اسپورٽڊ باس ٽيبل جي خاني مان ڪن ڪڍي لوڏي وٽ رکي ٿو. فون جو ڊائل گهمائي ٿو. ون ٿو_ ڏوهيءَ جي باري ۾ فيصلو اسپورٽ ڪري ٿو.

فيصلو:

موت_ ٿو_ ٿري. اسٽين گن جو هلڪڙو لوڏو ۽ ٺڪاءُ_

ڏوهيءَ جو ڦٽڪو- آخري سڏڪو- آخري نهار.

اباڻوٽ ٽرن- ڳجهون مٿل شهر جي سنسان سڙڪن تي پيهر پڪڙجي وڃن ٿيون، هڪ ٻي شڪار جي ڳولا ۾ــ ٻاس جي امپورٽنٽ آڊر کي اوٻي ڪرڻ لاءِ.

ڪارا ڪڪر

سج لهي سانجهي ٿي هئي. ڪٿي ڪٿي آڪاس تي بادلن ڪان ۽ هيٺ پکي آکيرن ڏانهن ٿي موٽيا. پاڻيءَ مٿان ترندڙ ٻيڙين ۽ لانچن جون بتيون پاڻيءَ ۾ گڏجي ان کي سون رنگ ڪري رهيون هيون. لانچ اندر ريسٽورينٽ ۾ ڪيترا پل لنگهي ويا هئا. اسان پنهنجي ڪي اڳين ڇپ هڪ ٻئي ٽيبل تي هڪ ٻئي جي سامهون ويهندي. وچائڻجي ويل ڳالهين جا سرا کوليندي- ريسٽورينٽ اندر شور هوريان هوريان گهري ٿيندڙ شام سان گڏ وڌندو ٿي ويو- سرگوشيون، ٽهڪ ــــ ڇمڇن، ڪانٽن ۽ اسٽڪس جو پليٽن سان ٽڪرائڻ جو آواز، پرفيومز، وهسڪي، شيمپن ۽ سگريٽن جي گڏيل مهڪ تڏهن به ڪيڏي ٽڪائيندڙ سانت هئي چوڌسا ۾ (سانت ماڻهوءَ جي اندر مان اٿندڙ عذاب آهي ۽ شور اها ظاهري پناهه گاهه آهي، جنهن ۾ سچ پچ ته پناهه نٿي ملي) ايترو ويجهو ڪاڻ هن ڪي ڏسندي مون ڪيترا ڀيرا سوچيو، هن جي اکين ۾ عينڪ جي اڇن اجرن شيشن پويان ڇا ٿو جرڪي!؟ــــ لڙڪ يا ٽيبل تي ٻرندڙ ٻن ڊگهين ميڻ بتين جو عڪس شايد ــــ لڙڪ!!؟ شايد ــــ عڪس!؟

اسان جي وچ ۾ News Week جو تازو پرچو اڃان به اڳين رکيو هو، بم بلاسٽ ٿيڻ ڪانپوءِ تباهي جي پڄاڻيءَ تي اٿندڙ دونهين جيان، ڪجهه ڪلاڪ پهرين بڪ اسٽال تان اهيوئي ميگزين خريد ڪرڻ ڪانپوءِ ان جو پنو ــــ پنو اٿلائيندي اوچتو هڪ پني تي هن جون اکيون پٿر بڻجي ويون هيون. ۽ــــ هينئر ــــ!!؟

ڪجهه مهينا پهرين بلڪل اڳين ان ساڳي ٽيبل تي منهنجون پيڙي چمڪندڙ اکين سان هو جوش مان ڳالهائي رهيو هو- تڏهن ان شام منهنجي پهرين برف پئي هئي ۽ ڳالهين جي رد عمل ۾ اسان

جا جسم سوئيٽرن اندر هوريان هوريان ڏڪندي ۽ رڳن ۾ ڊوڙندڙ رت سگريٽ ۾ پرندڙ تاندن جيان گرم هو.

”اسان تيسين تائين وڙهنداسين جيسين تائين اسانجي قوم جو آخري ٻار ۽ جيئرو هوندو— اسان جي تڪڄي ويهي ۽ رهون ته ڌرتيءَ تي اسانجي قوم جو جيئرو ۽ رت وهيو آهي، اهو اسان کي آڻ مڃڻ نه ڏيندو—“

مان هٿ ترڻ تي چهرو ڌري ڏانهنس نهاري مرڪندي رهيس.

”سپر پاورس— هن مادرن ايج ۾ ٻه ماڻهوءَ کي غلام بنائڻ لاءِ هن جي پيرن هيٺان کان هن جي پنهنجي ڌرتي کسڪائي رهيون آهن— but, no slavery“ هن جو آواز تهائين اوچو ٿي ويو— هو عربي لهجي ۾ انگريزي ڳالهائي رهيو هو. سامهون واري ٽيبل تي ويٺل امريڪن جرنلسٽ جي چپن تي زهر ۾ ٻڏل مرڪ تري آئي— ”پيرن هيٺان پنهنجي ڌرتي هئڻ گهرجي— پنهنجي ڌرتيءَ تي ساهه کڻڻ جو حق گهرجي اسان کي— اسان کي دشمن ٻه پنهنجا گهرجن، دوست ٻه پنهنجا گهرجن— اسان ڌاريئين دشمنن جي پيرن هيٺان لتاڙجڻ نٿا چاهيون جيڪي اسان منجهان ناهن—“ جوش مان ڳالهائيندي هن جو آواز پرجي ايندو هو. ڪن لاءِ ساهه روڪي هو چپ ٿي ويو. آمريڪن جرنلسٽ وهسڪيءَ جو پيگ هڪ ئي ڍڪ ۾ اندر اوتي ڇڏيو ۽ ٽڪيون وڪون کڻندو ٻاهر نڪري ويو. مون پنهنجي اندر ۾ پيڙا پرجندي محسوس ڪئي. چيم ”پر— ڪيڏي عجيب ڳالهه آهي نه!. جيڪي آزاديءَ لاءِ وڙهندا آهن اهي آزادي ماڻي نه سگهندا آهن— غلاميءَ جي دور ۾ ئي مارجي ويندا آهن. آزادي انهن کانپوءِ اچڻ وارن کي ئي ملندي آهي—“ ”ماڻهو وڙهندو ئي پاڻ کانپوءِ اچڻ وارن لاءِ آهي— مان نه هوندس پر شايد منهنجو ننڍڙو ڀاءُ عبدالله يا شايد ان جو پٽ— يا اڃان ٻه اڳتي اسان کانپوءِ، اسان منجهان ئي ڪو هڪ آزاد ڌرتيءَ تي جيئڻ جي ساڀيا ماڻي وٺي— پر— اهو ڏينهن ايندو ضرور.“

ريسٽورينٽ جي بند درين جي براؤن شيشن تان برف ڪپهه جيان ڪري رهي هئي.

ان ساڳي شام جڏهن هاسٽل تي پنهنجي ڪمري ۾ پهتي هئس ته ٽيبل تي بليو ڪلر جو ايروگرام رکيو هو. پري کان ئي ادا وڏي جا اکر سڃاڻي ورتا هئم. لکيو هئائين ”ماردي! (هو مونکي منهنجي اصلي نالي سان نه پر ماردي ءَ جي نالي سان سڏيندو هو) هي خط مان توکي جيل مان لکي رهيو آهيان. اسان پنهنجي ئي ڌرتي تي اجنبي سمجهيا پيا وڃون. اسان کي غلام بنائڻ لاءِ اسان تي ڌاريئن قومن جا لشڪر مڙهي اسان کي Minority ۾ بدلايو پيو وڃي. پڌ ماردي!— تون Minotaur جي باري ۾ ڄاڻين ٿي؟ يوناني ديومالا ۾ اها هڪ عجيب مخلوق پڌائي ٿي وڃي. جنهن جو اڌ ڌڙ انسان جو ۽ اڌ ڌڙ ڍڳي جو هو. اسان جي قوم جو به اڌ ڌڙ ڍڳي جو ٿي چڪو آهي ۽ باقي اڌ ڌڙ وڙهي رهيو آهي. توکي انهي پيڙا ۾ ان ڪري شامل ڪري رهيو آهيان جو جڏهن ماڻهوءَ جي اندر جا عذاب Over flow ٿيندا آهن، تڏهن ٻن مان ڪو هڪ رد عمل ٿيندو آهي ماڻهوءَ تي. يا هو آپگهات ڪندو آهي يا جيئڻ لاءِ، وڙهڻ لاءِ نئين سگهه ڪٺي ڪندو آهي. مان نٿو سمجهان ته اسان کي آپگهات ڪرڻ ڄڳائي ٿو— ۽ زندگي— ڌرتي— آزادي— سچائي — سپاڻي—“ لفظ لڙڪ لڙڪ منهنجين اکين ۾ جهلمل ڪرڻ لڳا. ٻاهر برف هيڪر وري پوڻ لڳي هئي. سرد هوائون ڪليل دريءَ مان اندر اچي رهيون هيون. مون اٿي دري بند ڪري ڇڏي. هيٺ روڊ ۽ روڊ جي پنهي ڪنارن تي بيٺل اگهاڙا وڻ ۽ يونيورسٽي جي گاڏهين عمارتن جون Slope تي ٿهيل ڇتيون اچي ڪپهه جهڙي برف مانِ ڍڪجي ويون هيون.

۽— هينئر— !؟

هو چپ هيو. اکيون News week جي ان هڪڙي صفحي تي پتراڻيجي ويل وڏن وڏن اکرن ۾ ڇپيل Can Philistine Survive? وچ صفحي تي ڇپيل به فوٽو. هڪ فوٽوءَ ۾ هڪ جوان مڙد زمين تي مئل پيو آهي. هن جو جسم لال لهوءَ ۾ لت پت

آهي ۽ هن جي پوڙهي ماءُ هن جي سيرانديءَ کان پار ڪيڏي روئي رهي آهي- پر وکون پري اسٽين گن کنيو بيٺل سپاٽ چهري وارو هڪ باوردي شخص. هيٺ هڪ ٻيو فوٽو آهي. هڪ جوان عورت هنج ۾ ڪنيل پار سميت ۽ اهائي ساڳي پوڙهي عورت ۽ ڏهن، ٻارهن سالن جو هڪ ڇوڪرو، فائرنگ جي منهن ۾ اچي مري رهيا آهن. هنن جون ڦهليل ٻانهون، کليل وات، ڏرتيءَ تان اکڙيل پير، لهرائيندا، رتو ڇاڻ تي هيٺ ڪرندڙ- مرندي مرندي هو ڪنهن امريڪن فوٽوگرافر جي ڪئميرا جي اک ۾ سدائين لاءِ freez تي ويا آهن.

”محمد!!“ مون سندس هٿ تي پنهنجو هٿ رکيو. هن جي سرد هٿ ۾ اڃان گرميءَ جي ڪائي لهر باقي هئي. ”تون هاسٽل وڃي آرام ڪر. هن وقت تون ڊپريشن جي شديد دٻاءَ هيٺ آهين“ موٽ ۾ هن پنهنجا چپ ڀيڙي لڙڪ روڪڻ جي ڪوشش ڪئي پوءِ انهن تصويرن تي پنهنجيون آڱريون اڏين ڦيرائڻ لڳو ڄڻ تصويرن ۾ ڇپيل چهرن جو ڇهاءُ محسوس ڪندو هجي.

”هي منهنجو— پاءُ آهي- احمد— الفتح جو سرگرم ڪارڪن— موت کي پڪ وجهي وڙهندو هو— ۽ اڄ— هيءَ تصوير—“ عينڪ اندر هن اکيون ٻوٽي هڪ اونهو ساهه کنيو. کن ترسي اکيون کوليائين. هن جي آڱر جوان عورت جي چهري تي هئي ”هيءَ منهنجي ڀاڄائي آهي زينب— هي— ان جو ننڍڙو پٽ بلال— هي منهنجو ننڍڙو ڀاءُ عبدالله— ۽— ۽ هيءَ منهنجي ماءُ آهي—“ هن جون آڱريون ماءُ جي چهري تي بيهي رهيون. هن جي اکين ۾ سمنڊ اٿلڻ لڳو. ”مان سدائين ان چهري کي چمي ڏئي گهرکان ٻاهر نڪرندو هئس. جڏهن مان هيڏانهن آيوس پئي، تڏهن ايئرپورٽ تي منهنجو هٿ پڪڙي چميو هئائين. ”محمد!— ڪير ڄاڻي وري ملون نه ملون!!— اڄ— اڄ ڀرين مان تنهنجو چهرو ٿي چمان—“ کن لاءِ هو چپ ٿي ويو. هن جي اک مان هڪڙو لڙڪ ڪري، هن جي ڳل کي پڇائيندو ان جي ماءُ جي چهري تي وڃي

ڪريو. پوءِ هو اندر مان اٿندڙ پيڙا وچان ڪليو (مون کي لڳو، ھو سڏڪي ڪي گهٽڻ ٿو چاهي جيڪو هن جي اختيار ۾ ڪونهي) ”پوءِ خبر آ—— مان—— تمام گهڻو هيٺ نمي پنهنجو چهرو ماءُ جي ڇپڻ جي ويجهو آندو هو- هوءَ منهنجن ڪلهن تائين مس ايندي هئي ن—— نہ تہ ننڍپڻ ۾ جڏهن مان سندس گوڏن تائين مس ايندو هئس ۽ سندس آڱر جهلي ڪنهن ڳالهہ تي ڪيٽو ڪندو هئس تہ هوءَ ايترو ئي نمي مونکي چمي ڏيندي هئي. پر اڄ- اهي- ڇپ- اهو چهرو——“ هن جو آواز ٿٿي پيو ۽ هو منهن ورائي دريءَ کان ٻاهر نهارڻ لڳو. ٻاهر رات پر ڦهلائي چڪي هئي. پاڻيءَ جي اندر پوندڙ روشنين جو عڪس. پاڻيءَ مٿان ترندڙ ٻيڙين ۽ لانچن جي روشني، ڪناري تي بيٺل عمارتن جون بتيون، آسمان جا تارا سڀئي پاڻ ۾ گڏجي هڪ ٿي ويا هئا پر مون کي لڳو تہ اونداهي جي ڏائڻ هڪ هڪ ڪري روشني جا سمورا تارا ڳڙڪائي رهي آهي.

اُها بہ اهڙي ئي تارن ڀري رات هئي. ملڪ ۾ مارشل لا لاڳو ٿي چڪو هو ۽ هينئر هينئر ريڊيو تي چيف مارشل لا ايڊمنسٽريٽر جي تقرير جي پڄاڻي ٿي هئي ۽ هاڻي ريڊيو تي قومي ترانو وڄي رهيو هو. ڪوٺيءَ ۾ بلب جي ميرانجهيءَ روشنيءَ ۾ کٽ تي پيل امان زندگيءَ جا آخري ساهہ ڳڻڻ جا جتن ڪري رهي هئي پر جيڪي ڪڇيءَ تند جيان ڇڄيو ڇڄيو ٿي پيا. بابا جو هٿ پڪڙي ٻڏندڙ ناڪئي جيان آخري التجا ڪيائين ”مون کي—— منهنجو پٽ آڻي ڏي- ان جو- منهن ڏسي- مرندس——“ بابا هارايل جٺاريءَ جيان ڇڻ خالي هٿ امان جي اڳيان پکيڙي ڇڏيا ”مون تہ گهڻئي التجاؤن ڪيون- هٿ ٻڌا- بس پنجن منٽن لاءِ ڇڏيوس—— سندس ماءُ—— موت—— جي منهن—— ۾——“ ڪن لاءِ ساهہ روڪي چپ ٿي ويو، پوءِ ٻيوسيءَ مان چيائين ”پوليس نٿي ڇڏيس—— چون ٿا—— هو ڏوهي آهي—— دشمن جو جاسوس آهي- باغي آهي- غدار آهي-

تون— تون— پٽ جو منهن— ڏسڻ بنا ئي مري ويڃ— پٽ— جو منهن— ڏسڻ— بنا— ئي— مري— ويڃ—" سندس ڏاڙهيءَ جي وار وار ۾ لڙڪن جا موتي پوئيجي رهيا هئا. امان زندگيءَ جي پتوارتي پنهنجا هٿ ڍرا ڪري ڇڏيا. ناو ڪن جي گهيرت ۾ ڦرندي پاتال ۾ هلي وئي.

"مان روڄڻ ٿو چاهيان، پوريءَ سگهه سان. تيسين تائين جيسين تائين منهنجي ڳلي مان رت وهڻ نٿو نڪري" هن منهنجو هٿ پنهنجي هٿ ۾ جهلي ورتو. اسان ريسٽورينٽ مان اٿي ٻاهر نڪري آياسين. سڙڪون، انسان، هجوم، روشنيون، سڀ ڪجهه لتاڙيندا. يونيورسٽي روڊ سنسان هيو. ڪناري تي لڳل ٻڏگها وڻ سرد هوائن ۾ جهومي رهيا هئا ۽ انهن مان ڇڻيل هيڊا سڪل پن چوڌاري ڦهليا پيا هئا.

"ائين— ڇو ٿيندو آهي!؟" ساڻ هلندي هن ڇيو.

"ڇا—!؟" پڇيم.

"ڇا انهاءَ جي ڪائي پڄاڻي به آهي؟— ڇا اسان مفت ۾ مارجي وڃڻ لاءِ آهيون؟ اسان بيوطن، هٿيارن کان وانجهيون قومون. اسان جي بقا جي ڪا به ضمانت ڪانهي؟" ڪي پل چپ چاپ هلندا رهياسون. پوءِ اُداس نوع ۾ چيائين "ها— مان سمجهي سگهان ٿو. غلامي ۽ محڪوميءَ جون سوين صورتون هونديون آهن. جلاوطني، وطن اندر به ماڻهوءَ تي مڙهي سگهجي ٿي. سمورين صورتن ۾. انفرادي طرح به، اجتمائي طرح به ماڻهوئي ماريو ويندو آهي—" هو بيربط ڳالهيون ائين ڪري رهيو هو، جيئن ڦڙو-ڦڙو زهر پئندو هجي. اچانڪ هن اننت سانت ۾ آسمان ڏانهن منهن ڪري، ٻئي ٻاهون ڦهلائي، سموري سگهه ڪني ڪري رڙ ڪئي "اسان ڇو مارجي رهيا آهيون. ڇو!؟— ڇو— مارجي رهيا آهيون!؟ Stop Slavery" هن جي

رڻ پڙاڏو بڻجي هوائن ۾ گهلي هر شيءِ سان ٽڪرائجي موٽي آئي—
"S-T-O-P- S-L-A-V-E-R-Y-"
موڻ-هوريان هن جو هٿ جهلي ورتو.

ٽڏهن، جڏهن ادا وڏو انڊرگرائونڊ هيو. ڪجهه مهينا پهرين جيل مان ڏکهي سزا ڪاٽي موٽيو هــو ۽ مٿس پيهر وارنٽ نڪتل هئا. هاڻي پوليس هن کي پنهنجي فائل ۾ اسٽوڊنٽ ليڊر بدران مفرور ڏاڙيل لکيو هو. ۽ هو سندس ڳولها ۾ ناڪام ٿي چڪا هئا. اهڙي ئي ڪا سرد رات هئي سياري جي. سگريءَ ۾ دکندڙ اگرن اڳيان بابا ٻونڻ ۾ منهن ڏيو ويٺو هو. امان ڪانپوءِ هو اُئين ئي ويهندو هو ۽ نه برابر ڳالهائيندو هو. ٻاهر ڳليءَ ۾ ڪتن جي ڀونڪار ٿي گونجي. چڻ شهر سڄو مري ٺري ويو هجي. در تي ٺڪ ٺڪ ٿي. بابا اٿي در کوليو. پوليس وارا بيٺا هئا. هنن بابا کــي ٽانڊن جهڙين اکين سان چڻ آرپار ڏٺو. ادا وڏي جو پڇيائون. بابا ٿڌو ساهه ڀري چيو "مان ته پاڻ سندس چهرو ڏسڻ ڪاڻ سڪان پيو. خبر هجيم ها ته ڪٿي آهي ته پهرين پنهنجيون اکيون ٺڏيون ته ڪريان ها!" هنن بابا کي ڪرائيءَ کنان سوگهو پڪڙي جيپ ۾ وڌهڻ لاءِ چيو.

"پر ڇو!؟"

"جيسين تنهنجو پٽ پــاڻ پيش نٿو ڪري، تيسين تـو کي جيل ۾ رهڻو پوندو ۽ پٽ جو پتو ته، تون ٽڏهن ڀڌائيندين جڏهن پوليس جي مار ڏسندين. نه ته ٻي صورت ۾ اسين اوهان جون عورتون ڀڌي ونئي ويندا سون" بابا جا پير چڻ چاؤنٽ تي ڄمي ويا. هنن سٽ ڏئي کيس پــاڻ ڏانهن ڇڪيو. هو ٿاٻڙجندو جيپ جــي بانيٽ سان وڃي ٽڪرايو ۽ چڻ ان جي اندر ۾ وڇايل بارودي سرنگ اچانڪ بلاسٽ ٿي پئي "ڇو- ڇوٽا اسان کي ماريو!؟- ڇو- اسان تي اسانجي ڌي ڌرتي ڪئي سوڙهي ڪئي اٿو!؟- ڪيڏانهن وڃون!؟- ڀڌايو- ڪيڏانهن وڃون!!؟" مڙيون پيڙي بابا رڙيون ڪري رهيو هـو ۽ هـن جون

رڙيون پولار کان پاتال تائين گونجي رهيون هيون. پوءِ هو جيپ جي بانيٽ تي مٿو ڏري سڏڪا ڀري روئي پيو. هو ڪيس جيپ ۾ وهاري هليا ويا. هيڪر وري اهائي سانتِ هئي ۽ ڪتن جي ڀونڪار ۽ اهائي سرد رات.

يونيورسٽي روڊ تي فٽ پاٿ ڪناري پٿر جي برف وانگر سرد بينچ تي وڏن هيٺ چپ چاپ ويٺا هئاسون. چند وڻن جي اگهاڙين ٽارين مان ليٽاڪا پائي رهيو هو. سامهون هاسٽلن جون عمارتون هيون ۽ هيڏا چٽيل پن هوا ۾ اڏري اسانجن ڇهرن سان ٽڪرائيجي رهيا هئا. هن اسٽريٽ لائيٽ جي ميرانجهڙي روشنيءَ ۾ هيڪر وري News Week جو اهوئي صفحو کولي ڏٺو. اهي ئي تصويرون، موت جو Freez ٿيل منظر. ڪيترا پل ائين ئي لنگهي ويا اوچتو هو منهنجي هنج ۾ منهن لڪائي، ماءُ کان وڇڙيل اڪيلي ٻار جيان سڏڪا ڀري روئي پيو. روئندو رهيو. شايد مان به رني هئس. ڪنهن لاءِ — هن لاءِ — يا اهڙن ئي عذاب لمحن لاءِ جيڪي مان پويان پنهنجي ڌرتيءَ تي ڇڏي آئي هيس. اسان ٻئي روئي رهيا هئاسون.

ان رات، ان بينچ تان اٿي هو پنهنجي هاسٽل ڏانهن هليو ويو ۽ جڏهن مان پنهنجي ڪمري ۾ پهتي هئس ته منهنجي ڪورئين روم ميٽ گوتان آيل بليو ايروگرام هٿ ۾ ڏنو هو. اوپرا هٿ اکر. ڪنهن مائٽ جو خط هو ”ڌيءَ! — اڄ ڪربلا جو واقعو ٻڌائڻ لاءِ مان ئي بدنصيب باقي بچيو آهيان. تنهنجي ڀاءُ، پيءُ ۽ ڪٽنب جي ٻين جوانن ڇوڪرن لاءِ پوليس جي فائل ۾ مفرور ڏاڙيل لکيو ويو ۽ اها رات قيامت کان به ڀيانڪ هئي. گهرين ننڊن ۾ ستل هئاسون جڏهن امن فورس اچي آپريشن ڪلين اپ ڪيو — ڌيءَ! سمجهه ڪربلا جو ميدان هو — زالون، ٻار، جوان، پوڙها- ڀڳاسون- جهڳن- ٻرن- مسجدن ڏي — گوليون گوليون ماريائون — ٻاهين جا گولا تي اڏاٽا — قرآن ڪٽي زندگيءَ جي ٻيڪ گهري سون —— رت جو درياهه وهي

ويو جنهن جو ڪوئي پار نه هو. سڄي رات آپريشن هليو. فجر جون ٻانگون مليون ـــ هو هليا ويا ـــ اسان اندن وانگر لاش ڪٺا ڪيا. تنهنجو پيءُ ـ پاءُ ـ پاڇائيءَ ـ ان جو مهيني کن جو پار ۽ تنهنجو ننڍو پاءُ ـ ڇوڏانهن لاش ـ نه داد ـ نه فرياد ـ هيڏو اندڪار!! پوء به جيئون پيا پر جيئڻ نٿو ڏنو وڃي ـ پنهنجي ڏي ڌرتيءَ تـي ماڻهو بي امان ٿيئي ـ پوء امان پاڻ لاء ڪيڏانهن وڃي ـ ڪيڏانهن!؟ ـ" لفظ ڌنڌلائجي اکين کان الوپ ٿيندا ويا. ڪمري جي دريءَ کان ٻاهر آسمان تي چنڊ ۽ تارا ٿـي جرڪيا پر مون کي لڳو آسمان هڪدم ڪارو ٿـي ويو هجي. ڪارو ڪارونڀار ۽ وچ جا ڪڙڪات ـ تيز طوفاني هوائون هر شيء کي آڏاريندڙيون ٿيون وڃن.

ان ڪانپوء، بظاهر اهو صبح بـه عام نوع جـو هو. هوسٽل جي دريءَ کان ٻـاهر زندگي سموري هنگامـن سميت سڄاڳ هئي. خط سڄي رات منهنجيءَ مٺ ۾ جڪڙيل رهيو هو ساهه جيان. صبح جو وک وک ڏاڪڻيون لٿي هئس. هن اوپري وشال ديس ۾ هڪ ئي ماڻهو اهڙو هو جنهن جي ڇاتيءَ ۾ منهن لڪائي روئي سگهيس ٿي. هن جي هوسٽل جي گيٽ تي سندس هم وطـن ۽ روم ميٽ پيٽ کـي ٽيڪ ڏيـو بيٺو هـو پٿر بڻيو. ڇـڻ سڄي رات هلندڙ سرد هـوائن ۾ Freez ٿي ويو هجي. جڏهن مان ان جـي پرسان لنگهيس تڏهن هن جا چپ چريا ـــ

"مس!!"

مان بيهي رهيس.

"تون محمد سان ملڻ ڏـي وڃين!" هـن ڇڻ پري کان ٿي ڳالهايو. هن جي اکين ۾ اوجاڳو هـو. چيم "ها" ۽ اندر وڃڻ لاء وک وڌايم. هن هوريان منهنجو هٿ پڪڙي ورتو "آء ايم سوري مس! ـــ رات هن پاڻ کي ماري ڇڏيو. هينئر روم ۾ سندس لاش رکيو آهي ـ" هـن پنهنجا چپ پيڙي ڇڏيا ۽ اکيون منهنجي ڇهري تان لاهي پنهنجن ڏي پيرن ڏـي ڪپائي ڇڏيون. مـون اويساهيءَ مان هن ڏانهن نهاريو. هن جي اکين جا لڙڪ ڏسي مونکي ويساهه اچي ويو.

مونکي لڳو مان جڳن جو پنڌ ڪري آئي آهيان ۽ اڃان جڳن جو پنڌ باقي آهي. ٽڪل/هارايل وکون کڻندي موٽي آيس. رستي ۾ ڪيترا پيرا منهنجو ايڪسيڊنٽ ٿيندي بچيو. ڪمري ۾ پهچي آرسيءَ اڳيان بيهي مون حيرت مان سوچيو ”اڇا!! ته اڃان مان زنده آهيان!!!؟؟“

بوڙنگ منهنجي ڌرتيءَ تي جڌهن لينڊ ڪيو. منڊ جي پهرين برسات پئجي رهي هئي ۽ منهنجين اکين ۾ ٿرپارڪر جي واري ٿي اُڏامي. ٽرين ۾ ڳوٺ ويندي مون محسوس ڪيو، مان ڪربلا جي واقعي جي آخري راوي بچي آهيان. منهنجن پٽن تي منهنجن پيارن جا لاش آهن. ڳوٺ جي اسٽيشن تي ٽرين ٽڪجي، سهڪندي بيٺي ته سج لهي سانجهي ٿي هئي. اها ڏهين محرم جي شام هئي. يوم عاشور هو. شام غريبان جو آخري جلوس اسٽيشن جي پرسان لنگهندڙ روڊ تان وچي رهيو هو. ڪارا ڪپڙا، ڪارا جهنڊا، رتو ڇاڻ ڇاتيون، اگهاڙا پير، هو هڪ آواز ڇاتين تي هٿ هڻي رهيا هئا. حسين!... حسين!... جلوس روئي رهيو هو... اسٽيشن جون ڏاڪڻيون لهي مان به ان جلوس جي پويان هلڻ لڳس... حسين! ... حسين!... منهنجو هٿ منهنجي سيني سان مٿو ٽڪرائي رهيو هو... حسين!... حسين!... ❋

١٩ آگسٽ ١٩٨٤ع ٤ محرم الحرام تي لکيل.

مڪتي

وشال سمونڊ جي ڪناري تي ڇڻ جڳن ڪنان بيٺو آهيان. منهنجن پيرن هيٺان ڇڻ صدين تي ڦهليل اتهاس آهي— مان سوچيان پيو، ته ماڻهوءَ جو سمورو سفر ڏائري جو سفر آهي ۽ ماڻهوءَ جا سمورا سپنا— احساس — آدرش هڪ ڏکيو چڪر ڪاٽي، فنا جي آخري نقطي تي اچي بيهي رهن ٿا!— ته اهو ڪائنات جو آخري نقطو آهي ۽ ته فنا جي ان آخري نقطي کان اڳتي به ڪجهه ٿي سگهي ٿو!! ۽ پوءِ دائري جي ان سفر جو ڪهڙو حاصل آهي پلا!!— مان محسوس ڪندو آهيان ته مون کان اڳ به انسانن جو هجوم هو جيڪو اهو سڀڪجهه سوچيندي نيٺ به مري کپي ويو هوندو. مان مرڻ به نٿو چاهيان. ستي سپني ۾ ڪائنات جي گولي کي پاڪر ۾ پرڻ لاءِ ڊوڙ پائيندو آهيان پر گولو تيزيءَ سان اڇليل بال وانگر مون کان به تکو ڊوڙندو، اونداهين پولار ۾ الوپ ٿي ويندو آهي— ته ڇا انسان هيل تائين ڪائنات تي سوپ به ماڻي نه سگهيو آهي!!— تڏهن چنڊ جي سفر کان وٺي نيوٽران بم جي تخليق تائين سڀ ڪجهه فراڊ آهي ڇا!!— ۽ ڇا اخبارن ۾ ڇپجندڙ، ريڊيو ۽ ٽي وي تي رڙندڙ بک، بدحالي، انساني تباهي ۽ ڀيانڪ جنگين جون سموريون خبرون به فراڊ ٿي سگهن ٿيون!!— مان اهو به سلي نه سگهيو آهيان ته ماڻهوءَ جي سوپ ڇا ۾ آهي!!— جنگ ۾— امن ۾— مذهب ۾ يا سڀڪجهه تياڳي بن واس وڃڻ ۾، مون کي اهو به گمان ٿيندو آهي ته ان سموري ماڊياڻ جي پويان موت جو اوسيئڙو آهي. نه ته بظاهر ماڻهو جيئڻ جا هزارين ڪارڻ گهڙي وٺندو آهي —— ڇا ان آخري نقطي تي اچي سموري ڪائنات تباهه ٿي ويندي!!—

—— جڏهن مان اهڙيون ڳالهيون سوچيندو آهيان، تڏهن منهنجن پيرن هيٺان صدين تي ڦهليل اتهاس ڇڻ کسڪڻ لڳندو آهي

مون پڌو آهي تہ جڏهن ماڻهوءَ جي آتما ۽ وجود جي وچ ۾ آزاديءَ جي جنگ شروع ٿيندي آهي تڏهن ماڻهوءَ جي اندر احساسن جي تباهہ ڪاريءَ جا اهڃاڻي آثار جنم وٺندا آهن. ان سموري احساساتي تباهہ ڪاريءَ جي نتيجي ۾ آتما ۽ وجود مان ڪا هڪ شيءِ آزادي ماڻي وٺندي آهي. نتيجي ۾ ماڻهو نارمل نہ رهندو آهي- تڏهن ڇا مان پنهنجا حواس وڃائي رهيو آهيان!!؟ هن منهنجو ان ۾ ويساهہ آهي تہ ماڻهوءَ جي آتما ۽ وجود هڪ ٻئي کان ڌار رهي بلڪل بيڪار آهن- پر مون کي پنهنجي اندر جي ان سموري ڪيفيت تي ڪوبہ اختيار ڪونهي- بي اختياريءَ جي اها ڪيفيت مون کي زوريءَ سمونڊ ڏانهن وٺي ايندي آهي-

— نيٽن تي ٽزيل ٻئي هٿ هٽائي، ڪي ڪن ٽڪ ٻڌي پولار ۾ گهوريندو ٿو رهي— ۽ اوچتو سمونڊ جي نيري- ڪاري پاڻيءَ منجهہ ٻاهہ پڙڪو ڏئي ٻري ٿي پوي ۽ آلا آڪاش کي ڇهڻ تا لڳن. سندس مک تي واسو ڪري ويل پيڙا- موت- ٽڪ ۽ ڪاوڙ جا ڀاو- ۽ ڪائنات سموريءَ کي اوچتو، ڏسندي ئي ڏسندي، سندس ڏي نيڻ نهار آڏو، ٻاهہ جي سمونڊ ۾ ڦٽي ڪيو ٿو وڃي ۽ ڪائنس هاڻ ڏاريندڙ رڙ نڪري ٿي وڃي- نہ— نہ— ن— ن— نا—ا— ا—ا—هو سيڪجهہ ڏسي پيو سگهي (جيڪو سمونڊ ڪناري هلندڙ سندر، آسندر ڇهرن وارا ماڻهو نہ پيا ڏسي سگهن ۽ ڏسڻ- نہ ڏسڻ جي وچ ۾ سمجهہ جي ڏاڍي سنهڙي ليڪ هوندي آهي). هو ڏسي ٿو، جيڪو ڪجهہ ٻاهہ جي سمونڊ ۾ سڙي ڀسم ٿي رهيو آهي سو سيڪجهہ سندر آهي ۽ آسندر تہ بس آها ٻاهہ آهي جيڪا سيڪجهہ ساڙي رک ڪندي ٿي وڃي. ڪيس ٻاهہ جي رقص ڪندڙ آڳ ۾ عجيب وحشي پڻو محسوس ٿئي ٿو— (سڏڪو/ آلا سيڪجهہ ٿڙي رک ٿي ويو، ڪنهن کي بہ سڌ نہ پئي- لوڪ- اندو لوڪ سٽو ئي رهيو)—

اکيون ٻوٽي، هٿ ٽريون ڪنن تي ڏري رڙيون ڪندو ٿو رهي- نہ— نہ— پچوٺ— ٻاهہ— ٻا—هہ— هہ هہ—

سمونڊ جي ڪناري هلندڙ ماڌو سندس چوڌاري بيهي اچرج مان ڪيس ڏسندا رهن ٿا.

”ڪٿي آهي باھ؟؟“ هجوم مان ايندڙ ڪجھ آواز.

هو پيڙا ۽ خوف وچان سمونڊ ڏي نهاري ٿو، جت باھ وڌندي پئي وڃي ۽ سموري سندرتا سڙي رک ٿي رهي آهي.

”ڪٿي آهي باھ“ ماڌو ڪيس ڪلهن کان پڪڙي ڌونڌاڙين ٿا.

”چريو آهي ويچارو. ڇڏي ڏيوس.“

۽ ڪيس ياد اچي وڃي ٿو تہ ماڌو انڌا آهن. ماڌن جا سڀئي حواس مري چڪا آهن. ماڌو باھ ۾ هلندي بہ سڙندي بہ مرندي بہ خوش آهن. پنهنجا سپنا. احساس. آدرش هڪ هڪ ڪري باھ جي مچ ۾ ساڙي رهيا آهن. بنا ڪا ورندي ڏيڻ جي —

هو ڪنن تي هٿ ڏريون ڏري باھ — پڇو — ھ — جو شور مچائيندو، سمنڊ کان دور ڊوڙندو ماڌن جي نيڻ هارکان الوپ ٿي وڃي ٿو ۽ ماڌو کلندا. ٺهڪ ڏيندا ٽڙي پکڙي وڃن ٿا. ❋

پاتال

موت جي ڏسا ڏانهن ويندڙ سمورا رستا،
۽ زندگي انهن رستن تي پلٽون پيرن سان هلندڙ.
ڏامر جي ڪاري تپي ت‍امو ٿيل سڙڪ — آڳ اوڳاڇيندڙ آسمان — سناٽو — ساڻ ساڻ — وک وک هلندڙ مڙد ۽ عورت.

”ڏس نہ — ڪيڏي سندر آهي هيءَ ڪائنات — ڪيڏو سڪون آهي سرشتي مٿان، ڪيڏو موهيندڙ آهي سڀ ڪجهہ. تون، مان ۽ هي پل، جيڪي پنهنجين هٿ آڱرين جي وٿين منجهان لنگهن ٿا. تون چوندو هئين نہ تہ ڪٿي بہ امن ناهي — پر الاءِ ڇو مونکي چئني ڏسائن ۾ امن ئي امن ٿو پسجي —“ ڳالهائيندي ڳالهائيندي هوءَ ڇرڪي هن ڏانهن نهاري ٿي. ”اِئين گهور پائي ڇا ٿو ڏسين مون ڏانهن!؟ — نہ — ائين گهوري نہ، ڏسندو ڪر مون کي، موت جهڙيءَ ان نهار سان —“ هلندي هلندي هوءَ هن جو هٿ جهلي بيهي ٿي رهي ۽ موت ۾ مڙد جي نگاهن جي گهور ٿهائين سرد پوندڙ موت جيان. برف جيان. عورت پنهنجي اندر ۾ رڳن تائين ۽ رت ڦڙن تائين سرد — ٿهائين سرد دريا لهندو ٿي محسوس ڪري.

هيڪر وري پڇڪي ٿي.

”جڳن ڪنان منهنجي من ۾ هڪڙي ننڍڙي پرسڪون گهر جو جيڪو سپنو پلجي پيو، ڇا ڪڏهن بہ ان کي ساڀيان نہ ملندي!!؟“ آواز ٽٽي پوڻ ڪان پهرين چپ ٿيو ٿي وڃي.

”گهر!!“ زهر ۾ ٻڏل مُرڪ مڙد جي چپن تي تري آيل.

”مان سوچيندو آهيان، ڇا هر ديوار پناهہ گاهہ بڻجي سگهي ٿي!! ڇا هر گهر ۾ ماڻهو رهندا آهن!؟ — ڪيترا اهڙا گهر آهن جن ۾ جانورن سمان ماڻهو ۽ ماڻهن سمان جانور رهندا آهن. ايڏي اوچي ديوار بہ ڇا اڏي سگهجي ٿي جنهن کي موت بہ نہ اُڪري سگهي!! — هان! —“

ڳالهائيندي آلين ڪائين جو دونهن چڻ نيڻن ۾ پرجي ٿو اچيس. ساڄو هٿ نيڻن تي ڏري ٿو ڇڏي. انيڪ پل سانت جو واسو ٿو رهي ٻنهي جي وچ ۾. ان سانت جي پڇاڙڪي پل ۾ هو ۽ چڻ سڏڪو پري ٿي. ”مان— مان— توکي سڏ به آهي ته–ته– تنهنجي ٻار جي— ماءُ ٻڌجن واري آهيان—“ عورت جي ڳالهه ٻڌندي ئي نيڻن تان ڪاٻو هٿ لهي ٿو اچيس. نهار هن جي نيڻن منجهه اٽڪيو ٿي پويس. چڻ بيٺل پاڻيءَ منجهه پٿر جو ڦهڪو ٿئي.

”نه— ته—“ بس ايترو ئي ڪڇي سگهي ٿو.

”نه ڇو!؟— ڇا تو مون سان راتيون ناهن گهاريون!!— ڇا تو ڪڏهن به مون کي ڇهيو تائين ناهي!؟“ ڏک ۽ پيڙا وچان نيڻ پرجيو ٿا اچنس. مڙد ڪابه ورندي نٿو ڏي. چپ آهي پٿر جيان.

”توکي— توکي— شاڪ پهتو ڇا!؟“ پرجي آيل آواز ۾ پڇيس ٿي.

”ها—“ سانت ۾ سڏڪو، نيڻ نهار آڏو هوريان هوريان هن جو مک ڏنڌلو پوندو ٿو وڃيس.

”تون ڇوندو هئين نه ته— عورت جي گرڀ ۾ پلجندڙ ٻار، سرشٽي جي سڀ کان سندر تخليق آهي، ڇوندو هئين نه!!؟“

”ها—“ ۽ پوءِ هڪ ڊگهي ماٺار. پولار ۾ گهوريندو ٿو رهي.

”پوءِ توکي ايڏو شاڪ ڇو پهتو، هن ٻار جو ٻڌي!؟— لوڪ ڪنان ٿو ڊڄين، مڙد ٿي ڪري به!؟— ۽ مان— عورت هوندي به— تون نٿو ڄاڻين ته— هن ٻار جو سپنو ته منهنجن رت ڦڙن ۾ به ٿو ساهه کڻي— ۽— ۽—“ آواز اڌ پند ۾ ڇڄيو ٿو پويس ڪڇيءَ نند جيان.

”ٻڌ—“ مڙد جو پڙڪو.

ڪابه ورندي نٿي ڏي. هو هن جو هٿ پنهنجي هٿ ۾ جهليو هيڪر وري ٿو پڪاريس.

”ٻڌ!— هن اپڃ ۾، جڏهن ماڻهو ماڻهوءَ جو ماس کائي رهيو آهي ۽ موت چوڌسا ۾ پر ڦهلايو بيٺو آهي، تڏهن ڇا اسان کي اڌيڪار

آهي ڪنهن انسان ڪي جنم ڏنو!!؟—"

موت ۾ هن جي نيڻن ۾ آيري تـا اڇن اڇرج جا ڀاوَ ڇڻ ڪجھ به نه پئي سمجهي.

"مان سوچيان ٿو تنهنجي ڪُرب ۾ هي ٻار جو پيو آهي، هن بارود جي ڍڳ ۾ ڇا ڪنهن ڀيانڪ جنگ جي جوالا ۾ سڙي ڀسم ٿيڻ لاءِ جنم ورتو؟ ۽— ۽— هيڏي ٻڪ آهي هن وشال ڌرتيءَ تي. نڃاڻ ڪيترا ٻار ٻڪ وڳهي روز ٿا مرن—۽— تون ٻڪ ڪاڻ مرندڙ ٻارن جي فهرست ۾ هڪ پيو نانءُ ٿي لکڻ چاهين ٿي! ؟—"

"بس— ڪر—" ڪروڌ ۾ ڀيڙا وچان هوءَ گهٽيل گهٽيل رڙ ڪري ٿي.

"ڳالهائڻ ڏي مون کي—" ڦير ڳالهائيندي هو ٿهائين ڪنور ٿو ٻاسي. "توکي ڪانهي سڌ ته ڪيڏو وڏو دوزخ ٻرڻ وارو آهي هن ڌرتيءَ تي ۽ موت ڪيڏو ڀيانڪ ٿي پيو آهي. سڀ ڀوائڻن جيان جيئندو ۽ مرندو هن جڳ ۽ ايندڙ جڳن جو ماڻهو. ۽— ۽— پناهه گاهه ڪٿي به ڪانهي—"

"پاڳل ٿي پيو آهين تون ته—" هاڻي هو هن لاءِ ڌڪار جي هلڪڙي ڀاونا ڀهريون ڀيرو پنهنجي من ۾ ٿي محسوس ڪري.

"هر آهو ماڻهو جيڪو ڀاڻ کي هن دوزخ ۾ ايڊ جست نٿو ڪري سگهي سو يا ته پاڳل ٿي پوندو— يا آپگهات ڪري مري ويندو— پر — مان ته اڃا— ڪجھ به ڪري نه سگهيو آهيان. پورن حواسن سان ان ناٽڪ کي ڇپ چاپ ڏسي رهيو آهيان— بي وسيءَ منجهان —"

پر عورت کي اُن جو چهرو اُن ڪوري ڪاڳر جيان ٿو ڀاسي جنهن تي ڪجھ به لکيل ناهي.

"تون— مون کي پڏي رهي آهين نه— !؟—"

"توکي پڏڻ لاءِ جيڪا سگهه گهرجي تي نه، سا مون ۾ آهي ئي ڪٿي!!- تڏهن به شايد توکي پڏي ڏيان ته رهي آهيان— !!؟؟—"

"اهڙي ڪائي سگهه ته مون ۾ به ناهي. تڏهن ته توکي پاڳل

ٿو لڳان— پر ٻڌ ته—!—تون ڇو ڪنهن انسان کي جنمي موت جي اِن کوهه ۾ آڇڻ ٿي چاهين، جنهن جي ٻاهران تماشبين تاڙيون وڄائي رهيا آهن!!—“

”پوءِ—!؟“ ٽڪجي، ٺٺندڙ آواز ۾ چڻ پاتال مان ٿي ڳالهائي.

”پوءِ!!— پوءِ— تون— ايبارشن— ڪرا—“

”نه—“ هوءِ پولارن ۾ پاتالن جي سموري سگهه ڪٺي ڪري رڙ ڪرڻ ٿي چاهي.

”نه—نه— ن— نه— نه— نه ا— ا— اِ— ن—ا—“

نيڻن منجهه لهي آيل پيڙا جا پاوَ تهائين شديد ٿيو ٿا پونس.

”او—! تون ته عورت آهين نه!. مونيءَ جهڙو من ٿيندو آهي عورت جو. پوءِ ڇو نٿي تون سمجهين!!- ٻڌ!— هن سموري ڪائنات ۾، ڪٿي به ڪائي پناهه گاهه ڪانهي- اسانجي پٺ سان ٻر ٻڌا ويا آهن ۽ ڪير چائي!- ڪڏهن، ڪهڙي سمي سڀڪجهه ڀسم ٿي وڃي، هڪ ڏي ڌماڪي سان— تون— مان— ۽— ۾— هو— به—“

۽ هوءِ اُداسيءَ وچان ڳالهائي ٿي، ميڻ جيان ڦڙو ڦڙو وگهرجندڙ آواز ۾.

”ڏک اهو آهي ته— تو ۾ آهي سندر پاوَ آهن ڏي ڪونه جيڪي ڪنهن سرجڻهار جي من ۾ پلبا آهن- مون کي ته ائين محسوس ٿيندو آهي چڻ هو پنهنجن پتڪڙن پيرن سان پيو منهنجي انگ انگ ۾ ڊوڙون پائي— هن جا هٿ منهنجي سموري وجود کي ٿا ڇهڻ — ۽— مان ته— پنهنجن ڇاتين تي هن جي ڪير مان پنل ڇپن جو ڇهاءُ به ٿي محسوس ڪريان—“

”۽— ڏک اهيو آهي ته تڏهن به— تڏهن به— تون هن کي جنمڻ ٿي چاهين!!- ڏس نه، بک- بيروزگاري— بارود جو ٻرندڙ آڙاهه — پيڙا— شڪستون ۽ چوڏسا ۾ ڦهليل فنا جا ڪارا ۽ ڀوائيتا پاڇولا- پيو پلا رکيو ڏي ڇا آهي هن هيڏي ساري پرٿويءَ تي!!- ڇا اهيو سڀ ڪجهه ڏيڻ لاءِ جنميندين ڪيس!؟—“

اوچتو هوءَ اٿي ويهي ٿي رهي. نيڻن منجهہ جڳن جي پريت اجهامڻ ٿي لڳيس ۽ من ۾ ڌڪار پرجي ٿو اچيس هن لاءِ.

"تنهنجي سيني ۾ من ڪٿي ٿو ڌڙڪي ڀلا!؟. پٿر پيو آهي تنهنجي سيني ۾ دل جي جـاءِ تـيـ ـبـ آئيـ ـ هيٺ يو— ها ٻڌي ڇڏ— نفرت آهي— مون کي تو کان— نفرت— آ— هي— تو— ڪـ ـا ـسـ ـن—"

سانت ۾ سڏڪا. وڃڻ لاءِ وک کڻي ٿي.

ڪن ترسي، هو اکي ٿوه ڄڻ ڀرندي پرندي اجهامندو هجي.

"وڃين ٿي ڇا!!؟"

"ها—"

"اهو چاهيندي بہ تہ پناهہ گاهہ ڪٿي بہ ناهي— هان!؟"

"پناهہ گاهون تہ ماڻهوءَ جي من ۾ ٺهنديون آهن- جنهن کي پنهنجي من ۾ پناهہ ملي وڃي تہ، سموري ڌرتي پناهہ گاهہ بڻجي ويندي آهي هن لاءِ—"

وڃڻ لاءِ وک کڻي ٿي ۽ هن جي اندر ۾ ڄڻ ڪجهہ ڀڙي پوي ٿو- پرانگهون پريندو آڏو اچي ويهي رهيس ٿو، ڳس جهلي.

"نہ— وڃ—"

"ترسڻ لاءِ ڪهڙو ڪارڻ آهي باقي!!— تنهنجي من جون سموريون سندرتائون مري ڌري ويون آهن ۽ هاڻي مون کي تو مٿان موت جو گمان ٿيئي ٿو. بدصورت موت جيڪو سموريون خوبصورتيون ناس ٿو ڪرڻ چاهي— آءٌ— هيٺ — يو—"

موت ۾ ٿڙڪي هو ڪيس ٻنهي ٻانهن کان سوگهو پڪڙي اکين ۾ اکيون وجهي نهاريس ٿو.

"حقيقت اهيا آهي تہ خوبصورتيون، بدصورتين جو ڪاڄ بڻجي چڪيون آهن. اڳتي— بي وک کڄڻ کان پهرين ڪائي اونهي کاهي آهي جيڪا ڪنهن ڏائڻ جيان وات پٽيو اسان کي ڳڙڪائڻ لاءِ کوٽي وئي آهي — ڪلائمڪس ان ۾ بولاٽيون ڪائي هيٺاهيٺين ڏانهن وڃڻ آهي، ٽڪرائيجي پرزا ٿيڻ تائين — ۽ ان کان اڳ هلي

آ— هڪ ئي جا چپ چمي وڌون —“
”چپ چمڻ لاءِ جيڪي ٻاوَ گهربا آهن نه— آهي تو—
وٽ—“ عورت جي اکين ۾ چڻ آليون ڪائيون ڏکيو ٿيون پيون.
پنهنجين ٻانهن تي ڦهيل هن جي هٿن مان پاڻ ڇڏائيندي، تکيون
وکون کڻندي هلڻ ٿي لڳي.
”مان— وڃان— ٿي“
”مان— تو کي آخري موڙ تائين ڇڏي ٿو اچان—“ هو
سنسان روڊ تي ٻرانگهون ڀريندو هن ساڻ هلڻ ٿو لڳي.
”پڌ ته— اسان کي ڪوبه اڌيڪار نه آهي ان ٻار کي جنمڻ
جو. ڇا توَن ۽ مان ڪافي ٻڌا هيون هيڏا پهاڙ جيڏا ڏک ڀوڳڻ
لاءِ—!؟“ ڳالهائيندي ساهه پرجي ٿو اچيس.
”بڪواس ٿو ڪرين. نفرت آهي مون کي تو کان. مان
ڪجهه ٿي پوي اپبارشن نه ڪرائيندس. ڪجهه به ٿي پوي—ڪجهه
— به — ٿي— پوي—“
گهاٽن ڳهن وڻن جي ٽارين اندر سج آلهي رهيو آهي. سنسان
روڊ جي ڪاري پٿرائين چاتيءَ تي ڇٽيل هيڏا پن هن جي پيرن سان
ٽڪرائيجي، وکرجندا ٿا وڃن. پولار ۾ نيڻ کپايو هوءَ آس ۽ ويساهه
مان ڳالهائيندي ٿي هلي.
”مان چاهيان ٿي— جڏهن هو جنم وٺندو، تڏهن سڀ ڪجهه
ٿهائين سندر ٿي پوندو.“
”۽ جڏهن اها سندرتا پل اپل ۾ ئي ڀسم ٿي ويندي ۽—“
”تڏهن به سچ ته آپرندو نه!— هر نئون چاول ٻار نئين سچ
سمان هوندو آهي. توَن ڇو نٿو سمجهين!؟ ڇو ٿو مارڻ چاهين اَن
کي!؟. تو کي ڏک نه ٿيندو ڀلا!؟“
”سچ آپرندو— اهيو سپنو آهي تنهنجو—.“
”نه— ان جو ويساهه آهي مون کي. ان ڪري ئي هن موڙ
کان مان پنهنجي پيچرا ڌار ٿي ڳوليان. ڏس— منهنجو پيڇو نه
ڪجانءِ— مان نٿي مارڻ چاهيان پنهنجي اندر جي سندرتا کي.

ٻڌين ٿو نہ !! ؟—"

"او— ٻڌ— تہ—" ٻرانگهون ڀري هو هن سان وک کڻڻ جي ڪوشش ٿو ڪري.

"هن کي اهو ضرور ٻڌائيجانءِ تہ ماڻ هن کي جنمڻ جي نيور ۾ نہ هئس ان لاءِ— ان لاءِ— جو مون نٿي چاهيو تہ— هو— سڏڪي سڏڪي ساهہ ڏيڻ لاءِ جنم وٺي— تون— تون— ٻڌين پئي نہ !!؟"

ڪن لاءِ هوءَ بيهي ٿي رهي- پل اپل لاءِ کيس ڏک ٻڌيو ڏسندي ٿي رهي.

"ٻڌ !— هن پل، جڏهن منهنجي گرڀ ۾ تنهنجو ٻار ٿو ساهہ کڻي، مون کي ائين ٿو محسوس ٿئي، ڄڻ ڌرتيءَ جي اندر ۽ ڌرتيءَ جي مٿان امن ئي امن آهي— شانتي آهي— ۽ منهنجو من پناهہ گاهہ آهي هن جي ۽ منهنجي ۽— ۽— فنا کان اڳتي ۽ ٻهرين بہ حياتيءَ جا ڏکها سلسلا آهن. اهم آهو آهي جيڪو ماڻهوءَ جي اندر آهي— جيڪو سيني ۾ ڌڙڪي ٿو—"

هو بس پيڙا وچان مرڪي پوي ٿو. سامهون ئي آهو سوڙ آهي جتان هن جو الڳ پيچرو ڦٽي نڪري ٿو.

"الوداع— هتان ئي موٽي وڃ. منهنجو پيڇو نہ ڪجانءِ .

جڏهن تنهنجو من آرسيءَ سمان جرڪڻ لڳندو نہ— جڏهن تون زندگيءَ تي ويساهہ ماڻي وٺندين نہ— تڏهن مان ۽ هو توکي ڪنهن نہ ڪنهن موڙ تي ليي پوندا سون—"

ڪاڻي ورندي نٿو ڏي. پن چڻ جهڙيءَ نهارسان هن کي موڙ مڙندي ڏسندو ٿو رهي. هوريان هوريان هوءَ نيڻ نهارڪان الوپ ٿي وڃي ٿي ۽ هو وڻ هيٺان بيٺو اکين تي ٻئي هٿ ڌري ٿو ڇڏي.

اي پل

پنهنجي پويان-ڪان هن کي ٻہ ٻلاست ٿيندو ٿو محسوس ٿئي ۽ نيڻن جي سامهون آهائي گرڀ وتي عورت انهيءَ ٻار کي جنميندي ٿي پسجيس، ڇوڏسا ۾ ٻار جي روئڻ جو آواز ٿو ٻري ڄڻ. *

اڌورو آسمان

روهڙي جنڪشن تان ريل ڪنجهندي، سهڪندي، ٽڪل ٽڪل نوع ۾ زمين تي وڇايل پٽن مٿان رڙهڻ لڳي (سچ لِکي رهيو هو ۽ آسمان رت ۾ ٻڏل چنريءَ جيان ٽي محسوس ٿيو) اوچتو مان چرڪي سوچيان ٿو 'اڃا ب هيءُ سنڌ آهي!؟' مان پنهنجن ساٿين کي پڙهائڻ لاءِ ڪنڌ ورائي هنن ڏانهن نهاريان ٿو. هنن سڀني جون اکيون ٻوٽيل آهن ۽ هوگهري ننڊ جي اندانهين غفائن ۾ وڃائجي ويا آهن رائفلون هنن جي ٽنگن جي وچ ۾ نيزن جيان اڀيون رکيون آهن ۽ لوهي ٽوپ هنن جي گوڏن مٿان اونڌا پيا آهن. هنن جي خاڪي وردي ۽ ڀاري بوٽن تي سفر دوران هلڪي هلڪي دز ڄمي وئي آهي. مان ڪنڌ نوائي پاڻ کي ڏسان ٿو. اسان هڪجهڙائي آهيون. اسانجا چهرا بس هڪ ٻي کان مختلف آهن. مان ڪير آهيان! ؟ — ڪيڏانهن پيو وڃان !؟ ڪهڙي ڪاڻ پيو وڃان!؟

اچانڪ ريل جي ٻريل گاڏي ۾ مان تنها رهجيو ٿو وڃان. منهنجي ماءُ ملتان ۾ حضرت شيخ الاسلام بهاؤالدين ذڪريا جي چاؤنٽ چمي، ان جي روضي مبارڪ جي خاڪ پاڪ منهنجي سيني تي ملي ٻئي ٻڪ ڪنيا. هن جي پيٽ جهڻ خوشبوءَ جيان منهنجي اندر گهلڻ لڳي (يا — حضرت! — منهنجو پٽ سنڌ جي شورش زده علائقن ۾ ٿو وڃي. ان کي هر مصيبت ۽ آفت کان بچائيج . ان کي سوڀ عطا ڪج يا حضرت!!). مون ماءُ ڏانهن نهاريو. هن جي پنبڻين تي ٻه لڙڪ اٽڪي پيا هئا.

ماؤن ٻارڙن جيان معصوم ٿيندڙيون آهن. هر ڳالهه سمجهي نه سگهنديون آهن. هوا جي لهر لهر هنن کي چرڪائي وجهندي آهي. جڏهن مان هيڏانهن آيوس پئي، تڏهن هوءَ اندرئي اندر ٻڏندي ۽ اڀرندي رهي هئي. پاڻيءَ ۾ ترندڙ پراڻي ناوَ جيان جنهن جي تر ۾

پاڻليءَ جيترو سوراخ ٿي ويو هجي. منهنجو وڏو ڀاءُ ڪلنا ۾ مڪتي باهنيءَ جي غنڊن (!!؟) هٿان مارجي ويو هو. تڏهن ڪانپ ماءُ جي سمهڻ مان ڪا چيز نه ٿي آيو. چوڻ لڳي ”پٽ! - جڏهن تون سنڌ اندر داخل ٿئين ته لا اِلٰہ اِلا انت سبحانڪ اني ڪنت من الظالمين جو ورد ڪندو رهج.“

مان دريءَ مان ٻاهر نهاريان ٿو. انڌاهون پولار ـــ لوهي پٽڙين تي ريل پري پري تائين گسرجندي وڃي بيهي رهي ٿي. ڪائي ننڍڙي اسٽيشن آهي شايد!ـــ نه پرـــ ڪجهه به ته ناهي پري پري تائين ـــ

۽ اپار انڌاهي انڌڪار آهي. سانت ۽ ان ۾ تڏ جو تَوارڻ ـ جهٽڪو لڳڻ سان منهنجا ساٿي به جاڳي پون ٿا. اسين سڀ پنهنجي پنهنجي سيٽ جي پير ۾ لڳل درين مان ڪنڌ ڪڍي ٻاهر نهاريون ٿا. گرم هوا اسانجن چهرن سان ٽڪرائيجي موٽي ٿي.

اچانڪ ....

ليفٽيننٽ طارق آرائين ڪان رڙ نڪري ٿي وڃي. ”اوه ـــ مائي گاڊـــ لڪ ايٽ هيرـــ“ موت ۾ منهنجي سامهونءَ واري سيٽ تي اسانجيون اکيون چمي ٿيون وڃن. هو اندر آيو ڪيئن!؟ ـ ڪيئن!؟ ـــ ڪيئن!؟ـــ ڪمپارٽمنٽ جي دروازن جا ته بولٽ چڙهيل آهن. سواليه نشان اسانجين اکين منجهه اڀري اچن ٿا. پراڻي اجرڪ جي پڳڙي، ڪارن اچن ڳاڙهن وارن واري گهاٽي ڏاڙهي جنهن جا وار پاڻ ۾ آڪيري جي ڪکن جيان اٽجهي ويل. ڏٻرو ڏيل، ميرا ڪپڙا، هڙ جوٽن ٽي ۽ جتي پيرن بدران انهيءَ هڙ تي رکيل ۽ هن جون اکيون!!؟ـــ

هن جون اکيون ڏسندي: بلڪل ان پل مون کي جنگي قيدين جون اکيون ياد اچي وڃن ٿيون. انهن منجهه به اهڙائي گڏيل ڀاوَ هوندا آهن. خوف، احتجاج، بغاوت، ڏاڍائي، هيڻائي، ـ سڀ ڪجهه. هو بلڪل منهنجي سامهونءَ واري سيٽ تي ويٺو آهي پنڊ پهڻ بڻيو هن جي ۽ منهنجي وچ ۾ ايترو گهٽ فاصلو آهي جو منهنجا گوڏا سرد پوڻ لڳن ٿا هن جي وجود کي محسوس ڪري. هو اسان منجهان

ڪنهن ڏانهن پر نه نهاري رهيو آهي يا شايد هر ڪنهن جي اکين ۾ ساڳي وقت نهاري ٿو آر ۽ پار، اندر ۽ شهه رگ تائين.

اوچتو........

ـ ڪيپٽن رياض ملڪ جو آواز اسان کي ڪنهن هپناٽزڊ لمحي کان ٻاهر، ڇڪي ونيو ٿو اچي، "What a fantastic-unbelieveable هو ويٽنان مان ڪجهه کي مخاطب ڪري ٿو Loor at him هي پوڙهو بلڪل اُن جهڙو آهي ـــ اوهان کي ياد آهي!! ڍاڪه ۾ نواب پور روڊ وارو ـــ پوڙهو بنگالي پيٽ مين ـــ !؟" خوف مان ڪيپٽن جو آواز چڙ ڪوهه مان ٿو اچي ۽ اکيون ڦهلجي ڇت گرانٽ جيڏيون ٿيو پون. مان پنهنجي ڳلي ۾ رت جو ذائقو ٿو محسوس ڪريان. رستا ـ گهر ـ گهٽيون ـ اسڪول ـ ڪاليج ـ يونيورسٽي ـ هسپتالون لهو لهو ۽ لاش ـ گجهن ۽ ڪتن جا لامار. ڪجهه ياد ڪري مان پنهنجا هٿ رائفل تي ڦهائي ٿو ڇڏيان ۽ لانگ بوٽن اندر منهنجا پير پگهر ۾ شم ٿي ٿا وڃن.

"بيووقوف وري ڪيپٽن ـ هي ته سنڌ آهي ـ هي ڍاڪه وارو بنگالي پيٽ مين نه پر ويچارو سنڌي گونگو آهي ـــ"

اسان هن کي لاهي چاهيون ٿا ڪمپارٽمينٽ مان. ڪمپارٽمينٽ صرف اسان لاءِ بڪ ٿيل آهي. سويلين ڪيئن ٿو هن ۾ ويهي سگهي!؟ لاهيوس ـــ لاهيوس ـــ پر ـــ دروازن جا بولٽ چڙهيل آهن ۽ ريل ڪنجهندي سهڪندي ـــ سڏڪندي ـــ هلي ٿي پوي.

۱۹۷۰

ڍاڪه

نواب پور روڊ

هنگامي حالتن جو اعلان

ڪرفيو

ماڻهو سڀ گهرن ۾ بند. اسان کي سختيءَ سان آڊر مليل، جيڪو ٻاهر نڪري گولي هڻوس فورن.

ديوارون سناٽو اوگهاڇيندڙ

چڱ موت اگهاڙن پيرن سڙڪن تي هلندو هجي—اچانڪ هڪڙو پوڙهو نجاڻ ڪٿان ڪان نڪري ٿو. سانورو، بندرو، ڏبرو، مٿي تي ڪکن واري ٽوپي، بڇي ڏاڙهي، چيڪ واري لنگي ۽ ڦاٽل گنجي. هن جي ساڄي هٿ جي آڱرين ۾ پڌل ڏورين ۾ لٽڪندڙ پُتلي، پتلي. چڱ رت ۾ پڌل ڪو لاش آهي جنهن جا ٻئي هٿ مٿي ڪنيل آهن آسمان ڏانهن ۽ ڪنڌ ڇاتيءَ تي لٽڪندڙ. اسان منجهان ڪو هڪ جوان هن کي اڳتي وڌڻ کان روڪڻ لاءِ رڙ ڪري ٿو، هو آڱرين ساڻ پتلي نچائيندو، رڙيون ڪندو انڌن جيان سڌو وڌندو ٿو اچي—ڪرانتي—ڪرانتي—ڪرانتي— سوراج—سوراج— سوراج—

فائر........

ٺا

ٺا

ٺا—ا—ا—ا—

هن جا پير ڌرتيءَ تان اکڙن ٿا ۽ هو لهرائيجي، پاڻهون ڦهلائي ڌرتيءَ تي ڪري ٿو ڪ—ر—ا—ن—ت—ي—ي—ي

دروازا کلي پون ٿا ۽ ماڻهن جو سمند اٿلي پوي ٿو—ڪرانتي—ڪرانتي—سوراج— سوراج—

فائر........

آنسو گيس

لاٺي چارج

پٿرن جو وسڪارو ماڻهن طرفان ۽ موت ۾ رائفلن جا منهن هجوم ڏانهن ڪجهي ويل.

ٺا

ٺا—ا—ا—ا—

۽

رابندرناٿ ٽيگور

نذرالاسلام

زين العابدين
مدو سودن داس
شهيد الله قيصر
شيخ مجيب
پاشاني
هڪ
هڪ
تي
سيٽي
مري
ڏري
ويل

روڊ سنسان تي وڃي ٿو. لهوءَ ۾ لت پت سڀ لاش وچ روڊ تي پيل ۽ اٿون. لاش اُن پيٽ مين جو. ان رات اسان شهر جي آڊيٽوريئم ۾ پارٽ نائيم ڏسون ٿا. ساٺوري سنجها جهڙيون بنگاليائيون ۽ انهن جا پشم جهڙا پير.

ريل ڊوڙي رهي آهي

هئا ـــ ڪيپٽن سچ چوي ٿوـــ هي پوڙهو سچ پچ تہ اُن پيٽ مين جهڙوئي آهي جيڪڏهن ان جي ڏاڙهي ۽ لباس بدلائي ڇڏجي تہ ـــ تہـــ پرـــ اهيو ڪيئن ٿو ٿي سگهي!؟. اهيو اسانجي اندر ۾ رهجي ويل ڪو احساس آهي شايد!!ـــ خوف جو!؟ـــ يا ـــ شايد ـــ Guilt ـــ!؟

”هي هن شاعر جو روح آهي ـــ ڇا نالو آهي هن جو!؟ـــ هو سنڌي شاعرـــ“ ميجر خالد بٽ کي نالو نٿو ياد پوي پر هو مذاق ڪري وايو منڊل تي ڇانيل سانت ۽ هراس کي ٽوڙڻ ٿو چاهي ” هئا ـــ عبداللطيف ـــ شاه ـــ ڀٽائي!! ـــ am I right!?“

هو پاڻ ئي ٽهڪ ڏئي کلي ٿو ـــ هاـــ هاـــ ها پين جا بہ گهبرايل ـــ الجهيل ٽهڪ هن جي ٽهڪن ۾ رل مل ٿي وڃن ٿا. مان بہ ٽهڪ

ڏيڻ چاهيان ٿو پر مون کي ائين ٿو محسوس ٿئي، ڄڻ هن پوڙهي سنڌيءَ جون اکيون خنجر جيان منهنجي سيني ۾ لهنديون ٿيون اچن ۽ مان نوٽ چپن تي چپ ڦيرائي چپ رهجيو ٿو وڃان.

ٿورڪ ڏيڻ کانپوءِ هو سڀ رليڪس ٿي ويٺا ۽ نارمل نوع ۾ ڳالهائڻ لڳا.

”يار!— هيءَ زندگي به ڪائي زندگي آهي!! موت جو ڪاروبار آهي ڄڻ.“ طارق آرائين جي اکين منجهه دريءَ مان ايندڙ مٽيءَ سان گڏ مايوسيءَ جي رک ٿي اڏامي.

”پر اهيائي ته زندگي آهي ينگ مين!— اسان پنهنجي فرض لاءِ جيئون مرون ٿا — سرحدن جي حفاظت لاءِ — ملڪ جي بقا لاءِ —“ سيني جا آواز بحث ۾ الجهي ويئل.

”ها— سرحدن جي حفاظت لاءِ— ملڪ جي بقا لاءِ!؟— ملڪ جي ٽي ماڻهن کي ماري، چئياڻي ملڪ جي بقا جو نالو ڏيڻ — ٿو دس از— نات فيئر— ڇا اهيا آهي زندگي!!؟— مائي فٽ— آئي هيٽ دس لائف—“ ميجر نواز چوڌريءَ جي لهجي ۾ پرجي آيل زهر.

”جيڪي ماڻهو ماريا وڃن ٿا— آهي غدار آهن، ملڪ ۽ قوم جا—“

”پر غدار جي ڊفينيشن ڇا آهي!؟“

موت ۾ ميجر خالد بٽ سوچ ۾ پئجيو وڃي ٿو ”اوز— غدار!! — غدار means غدارجي defination ‐ I think —“

اچانڪ هو ڪنڌ ورائي پوڙهي ڏانهن نهاري ٿو. اکين ۾ ڪجهه جرڪي پويس ٿو ”غدار— like this man —“ هن جي مذاق تي سڀجو ڪمپارٽمنٽ ٽهڪن مان گونجڻ لڳي ٿو. پوڙهي جي نرڙ جون ريکائون ٿهائين گهريون پئجيو ٿيون وڃن. هن جون اکيون!!— بلڪل اهوئي بنگالي پيٽ مين— مون کي محسوس ٿيئي ٿو ته هو ڳلو ڦاڙي رڙيون ڪرڻ ٿو چاهي— ڪرانتي— سوراج — سوراج— مان رائفل تي پنهنجو هٿ اچا ٻ . ڏاڍيان ڦهائي ٿو

ڇڏيان، ناليءَ جو رخ هن ڏانهن ڪريان ته، هو وات پٽيءَ ته ڪجهه چوڻ لاءِ؟ رڙيون ڪرڻ لاءِ؟ — ۽ — ۽ پوءِ ٻئي پل منهنجا هٿ ذرا پٺتي وڃن ٿا ۽ لانگ بوٽن اندر منهنجون پيرائيءَ واريون آڱريون منجهه پڇن، پوءِ ساهه پٺتي ٿو وڃي. ڪليل وات اندر هن جي جيڀ ڪيپل آهي — اڌوارڊ — بلڪل وچ تان — ان ويساهه ڪانپوءِ ته هو ڳالهائي نه سگهندو، مان رليڪس ٿي ٿو وڃان. منهنجي جسم اندر ڌاتوءَ واريون رڳون پرزن پٺتي ٿيون وڃن.

ڪڏهن ڪڏهن منهنجو من چاهيندو آهي ته هيءَ رائفل — هي لوهي ٽوپ — هيءَ وردي — سڀ ڪجهه راويءَ جي درياهه ۾ ڦٽي ڪري ڇڏيان ۽ فريال جو هٿ پڪڙي ٽيڪسلا جي کنڊرن ڏانهن نڪري وڃان يا مرگلا جي پهاڙين تي، ٻيهي زندگيءَ کي پڪاريان — زندگي! — اي زندگي! — زندگيءَ جو ٻيو نالو مس فريال جهانگير آهي.

هيڏانهن اچڻ کان ڪجهه ڏينهن پهرين، اسلام آباد جي ڪشادين سڙڪن تي واڪ ڪندي هن پهريون ڀيرو منهنجو هٿ پڪڙي ورتو هو ۽ منهنجي اندر ۾ ڄڻ طوفاني هوائن ڦيريون پائڻ لڳيون هيون. آسمان جهڙالو ٿي چڪو هو ۽ منهن جي پهرين برسات جون سنهڙيون بوندون اسان جا چهرا ڀڄائي رهيون هيون. دنيا جي هنگامن سميت اُن پل ٻه روان دوان هستيون ڪي لڳو اسان دنيا کان ڪٽجي ويا آهيون. سامهون ريسٽورينٽ جي شيشي جي ديوار جي هن پار ويٺل خوبصورت چهرن وارا ماڻهو ڄڻ ته ۾ وڃائجي ويا آهن — سواءِ منهنجي — سواءِ هن جي — سڀ ڪجهه بي معنيٰ آهي ۽ جيڪڏهن ڪائي معنيٰ آهي ته هن جي هٿ جي ڇهاءَ کي — گلاب جهڙو ڇهاءُ جيڪو سڄي رات سانڪ ۾ پڇندو رهيو هجي. اُن پل کان ٻي ڏينهن پوئي مون کي وردي پائي سنڌ ڏانهن وڃڻ جو آرڊر هو. هنگامي حالتن تي قابو پائڻ لاءِ، شرپسندن جي سرڪوبيءَ لاءِ.

ساڻ ساڻ هلندي هن چيو "ڪاش تون فوجي نه هجين ها — ان کانسواءِ ڪجهه به هجين ها —"

”مثلاً!؟“

”مثلاً—“ ڪن لاءِ هوءَ سوچ ۾ پئجي وئي. هن ڪنڌ مٿي ڪئي. آسمان ڏانهن نهاريو. هن جي ٻراؤن اکين جي پنبڻين تي برسات جون بوندون اٽڪي پيون. (يا خدا!— زندگيءَ کي بقا ڇو ڪانهي— انسانن کي بقا ڇو ڪانهي—) ڪن پل لاءِ مون سوچيو هو.

ڪجهه لمحن کانپوءِ هن ڳالهايو ”تون— ڪنهن باغ جو مالهي هجين ها— گل پوکين ها— گل جي هر ڪليءَ تي تنهنجين آڱرين جو لمس هجي ها— پر— ڪڏهن ڪڏهن مون کي تومان بارود جي بوءِ ايندي آهي— ائين محسوس ٿيندو آهي ڄڻ تنهنجي منهنجي وچ ۾ دونهن ئي دونهن آهي جيڪو ڪڏهن ڪڏهن مونکي پنهنجي شاهه جي نالين ۾ به پريو محسوس ٿيندو آهي......“

هن هسٽريءَ ۾ ماسٽرز ڪئي آهي ۽ دنيا ڀر جو لٽريچر پڙهيو اٿس ۽ ان ۾ شاهه جي رسالي جو انگريزي ترجمو به شامل آهي. چيونگم چٻاڙيندي، هيل واري سينڊل سان ٺڪ ٺڪ هلندي هوءَ ڪبير ۽ امير خسرو کان ٽئگور تائين ۽ ٻتائيءَ کان بلها شاهه ۽ سلطان باهو تائين ڳالهائيندي اوچتو منهنءَ تي اڏامي آيل وارن کي ڪنڌ جي جهٽڪي سان جڏهن پوئتي ڪندي آهي تڏهن منهنجي سيني اندر ڌڙڪندڙ دل جو آواز به منهنجن ڪنن منجهه ٻرڻ لڳندو آهي. هن جي پيءُ ميان جهانگير اشرف جون سکر، ٺراج وٽ وسيع ايڪڙن ۾ ڦهليل زمينون آهن جن جو ذڪر هو ڪنهن فاتح جيان وڏي فخر سان ڪندو آهي.

۽ فريال جهانگير پاڻ، ٽيڪسلا جي کنڊرن ۾ مون سان هلندي، گوتم جي مورتين کي ڪومل آڱرين جي ڇهاءُ سان ڇهندي، هسٽريءَ جا انيڪ صفحا هڪ ئي ڇلانگ ۾ لتاڙيندي ساڌ ٻيلي جي مندرن، لب مهراڻ، سکر ٺراج ۽ ٻکر جي قلعي جي کنڊرن ۾ وڃي نڪرندي آهي، تڏهن هوءَ مون کي بي حد پراسرار ۽ اجنبي محسوس ٿيندي آهي.

”اوه گوش!— ڪيڏو پراسرار ۽ عجيب آهي- اهو سڀڪجهه

– يو نو!!— ساڌ ٻيلي جي مندرن جي ڏکڻ ورانڊن ۾ مان اُگهاڙن پيرن هلي هئس. موسم خزان جا هيڊا ڇڻيل پن هوا جي گهيرٽ ۾، ورانڊن ۾، ڪمرن ۾، درين ۽ دروازن منجهان بي چين آتمائن جيان ٿي ڦريا. سچ— بليومي — اُتان جا ماڻهو به ڏاڍا عجيب ۽ پراسرار آهن. ڇڻ ڪائي پاڳل ڪامنا انهن کي اندر ئي اندر ولوڙيندي هجي. آها پاڳل ڪامنا ڪهڙي ٿي سگهي ٿي!؟. تون سوچيندو هوندين مان ڪهڙيون ڳالهيون ٿي ڪيان پر ڪڏهن ڪڏهن مان پاڻ به پاڻ کان ڪنجي وڃائيجي ويندي آهيان. دنيا ته ڇا نندڍيءَ ڪند ۾ سنڌ جي ئي هسٽري پڙهندي منهنجين رڳن ۾ رت صرف جيان فريز ٿي ويندو آهي— اوه— مائي گاڊ!!— حيرت آهي ته هو وقت جي ڪيترن اٿاهه لشڪرن سان وڙهندي، اُنهن هٿان ڪسجندي به، ڪيترن حاڪمن هٿان پيڙهجڻ ۽ ڦورهن هٿان ڦرجڻ جي باوجود به پنهنجي پراسرار ڪلچر ۽ ٻوليءَ سميت زنده آهن. ڪن ڏٺي به ته زمين مان رڙين، دانهن ۽ گهوڙن جي سنبن جي ٽاپ ٽاپ جا آواز پيا ٻُرندا آهن— اُف سنڌياڻين جي ڊريس!!—how beautiful— ڳچ جي آرسيءَ آرسيءَ ۾ پيو سج تجلا ڏيندو آهي— تون جڏهن اُتان موٽين ته مون لاءِ ڳچ ضرور آڻجانءِ....... جنهن جي آرسيءَ آرسيءَ ۾ تون سامهون اچي بيهين ته تنهنجو عڪس چرڪي....“ موٽ ۾ مان ٺهڪ ڏئي کلي پيو هئس. ڳچ ڪانسواءِ اُن جون سموريون ڳالهيون هن جون پاڳل سوچون محسوس ٿيون هيون.

ريل لاڳيتو ڪنجهندي سهڪندي لوهي پٽن مٿان ڊوڙي رهي آهي. هن سيٽ جا ڪند ڇاڻين ٿي لڙڪي آيا آهن ۽ هيڪر وري هو سيٽ نند جي گهيرٽ ۾ گهيرجي ويا آهن.

۽ پوءِ سموري وجود سان مان ڇرڪي ٿو پوان. منهنجي سامهون واري سيٽ خالي آهي. الاءِ ڪهڙي پل هو اُتان اُٿي ويو آهي. بند دروازن ۽ مسلسل ۽ مسلسل ڊوڙندڙ ريل مان نڪري چڪو آهي. اُنهاري جي اُن رات جي پوئين پهر سياري جي ڪائي سرد لهر منهنجي لونءِ لونءِ ڪانڊاري ٿي چڙهي.

فريال جهانگير سچ چيو هو. هتان جا ماڻهو، سچ پچ ته ڏاڍا عجيب ۽ پراسرار آهن. ڄڻ ڪائي پاڳل ڪامنا آهي جيڪا هنن کي اندر ئي اندر ولوڙيندي هجي. ڪنهن به ڀيانڪ انت جي ڄاڻ هوندي به اها ڪهڙي پيڙا آهي جيڪا هنن کي آڳ جي درياءَ ۾ ٽپو ڏيڻ لاءِ مجبور ڪري ٿي!؟ سمورو سک چين تياڳي آخر هي ڇو ٿا ذهني ۽ جسماني ايذاءَ جي ٻن ۾ پڙڪن. بظاهر ڪيڏا ابوجهه ڪيڏا هيڻا، ڪيڏا ڏٻرا ۽ ڏٻل — پر هنن جون اکيون!! — بلڪل اهڙيون جهڙا ڪنهن ڪُتل ڳيروءَ جي ڪنڌ تي هاريل رت ڦڙا. ٽارچر ڪيمپ ۾ باغي ۽ سرڪش شاگردن کي ٽارچر ڪندي ڪندي مان ان احساس کان پوءِ ٿڪجي پيو هئس ته هنن جي انهيءَ ويڙهه جي ڪائي پڄاڻي ڪانهي ۽ ويڙهه به هنن جي عجيب نوع جي آهي. نه هٿيار ڪٿي وڙهن ٿا نه ئي هنن جي احتجاج ۾ ڪائي گجگوڙ آهي. تڏهن به هنن جي ويڙهه اڳلي کي ٿڪائي ٿي وجهي. هنن کي شڪست در شڪست ڏيندي ڪيترو به پوئتي ڌڪي وجهو. غلاميءَ جا زنجير پارائي ڏرٻار ۾ وقت جي حاڪم جي سامهون وٺي اچو. هنن جي رڳ رڳ کي ٽارچر ڪريو. پر هارائيندي به هار نه مڃيندا، هنن جي اکين ۾ پر هڻندڙ جيت جو ويساهه نٿو مري — بس اهائي ڳالهه ٿڪائيندڙ آهي. فاتح کي سرخرو ٿيڻ نٿا ڏين — واپسيءَ کان ڪجهه ڏينهن پهرين، اهو به هر لنگهندڙ ڏينهن جهڙو گرم ڏينهن هيو. ڌرتي ڄڻ ٽامو. آن کان گذريل ڏينهن تي ريلوي ڦاٽڪ وٽ ڪجهه سرڪش ۽ باغي شاگرد اسانجي هٿان مارجي ويا هئا ۽ اهيو ڪو ڇرڪائيندڙ ۽ پريشان ڪندڙ واقعو نه ته نه هيو. ائين ئي ته ٿيندو رهندو آهي ۽ ائين ئي ته ٿيندو رهيو آهي. تڏهن به مان ٿڪل ٿڪل وکون کڻندو، ريلوي لائن جي وچ ۾ وک وک هلندو انهيءَ ڦاٽڪ تائين اچان ٿو. هوا ۾ رت جي بوءِ آهي. ڦاٽڪ وٽ ريلوي لائن جي ٻن پٽن جي وچ ۾ هاريل رت جيتوڻيڪ خشڪ ٿي ويو آهي تڏهن به هن جو ڳاڙهو رنگ ائين ڦهليو پيو آهي ڄڻ ڪنهن سانوري نار جو کهنورو ريلوي لائن جي پٽن ۾ اُلجهي اٽڪي

ليرون ليرون ٿي ويو هجي. دور دور تائين ڪير ڪونهي. هوا جا زوزاٽ آهن ۽ اُن جي ڪن ۾ گهيرجي ڦيريون پائيندڙ هيبا پن، ريتي ۽ مٽي آهي.

اچانڪ مان ڇرڪي پوان ٿو. ساهه منهنجن پيرن جي آڱرين ۾ فريز ٿي وڃي ٿو. اهوئي پوڙهو منهنجي سامهون بيٺل آهي. هن جي اکين جون وحشتون منهنجي مٿان ڇڻ اُلرون ڪن ٿيون. هو ٻئي ٻانهون ڦهلائي، پوريءَ سگهه سان رڙيون ڪري ٿو. اڌو اڌ ڪپيل چپ هن جي ڪليل وات ۾ ڪرڙيءَ جيان ڦٽڪي رهي آهي. هو رت مان ٻڏل مٽي ٻڪن ۾ ڀري ڪڏهن منهن تي ملي ٿو ۽ ڪڏهن سينو ڪوٻي ڪري ٿو ڪنهن سوگوار ماتميءَ جيان— بلڪل اهو— بنگالي پيٽ مين— نه نه— بلڪل اهو— ڪمپارٽمنٽ ۾ چڙهيل سنڌي پوڙهو—!!guilt—guilt—guilt— مان اکين تي هٿ رکي ٿو ڇڏيان.

ڇڻ سال جي ٻنواس ڪاٽپوءِ مان موٽان ٿو پنهنجي ماءُ ڏانهن جيڪا هر ڪنهن جمعرات حضرت شيخ الاسلام بهاؤالدين زڪريا جي چاؤنٽ چمي مون لاءِ ٻاڏائيندي هوندي. فريل جهانگير ڏانهن جيڪا ملندي ئي مون کان يڪ ساهيءَ پڇندي ”تو— ساڌ ٻيلي جا مندر ڏٺا!؟— لب مهراڻ ڏٺو؟ رنيڪوٽ جي قلعي جي ٻاري ۾ ٻڏائي!؟— بکر جي قلعي ۾ مان توکي ياد آيس!؟ مڪليءَ جي قبرستان ۾ هلندي تو محسوس ڪيو ته زندگيءَ جي هيءَ سڄي وٺ پڪڙ ڪيڏي لاحاصل آهي. دنيا بس فنا جو ناٽڪ ئي ته آهي— تون پٽ شاهه ويو هئين!؟— تو پڪ اُتي محسوس ڪيو هوندو ته He is a great poet......“ ۽ جڏهن هوءَ اهي سمورا سوال پڇندي اوچتو ٽڪجي چپ ٿي ويندي ۽ هن جون براؤن اکيون سواليه نوع ۾ هڪ ٽڪ مون کي ڏسنديون ئي رهنديون— تڏهن—!؟— تڏهن!؟ —!!؟؟—

مان پنهنجن هٿن ۾ جهليل گج جي آرسيءَ آرسيءَ ۾ نهاريان ٿو. هر آرسيءَ ۾ فريال جو چهرو ٿو پسجي.

ريل ساڳي نوع ۾ ڊوڙي ٿي واپسيءَ جي سفر تي- اُهوئي ساڳيو ڪمپارٽمنٽ آهي ۽ اسان- آهي ٻي ساڳيون ورديون ۽ ساڳيا لوهي ٽوپ ۽ نيزن جهڙيون آپيون رائفلون- اسان منجهان ڪجهه ننڊ ۾ پڏل ۽ ڪجهه جاڳندڙ. گذريل سال جڏهن اسان وياسون پي تڏهن رات هئي. ڦِير جهڙي اُنداهين رات. اج واپسيءَ ۾ صبح ٿي رهيو آهي هوريان هوريان- آسمان جي آخري ڪنارن تان پرهه ٿي ڦٽي. ٽڪائيندڙ سانت. مان ڪن لاءِ اکيون ٻوٽي ٿو ڇڏيان. ريل جهٽڪي سان بيهي ٿي. مان ڇرڪي اکيون پٽي گِرڪيءَ منجهان ٻاهر نهاريان ٿو- ڪائي ننڍڙي اسٽيشن آهي- نيڻ نهار تائين پاڻي نه ملڻ ڪري سڪي هيڊا ٿيل کيت آهن- مان سوچيان ٿو، اسانجا کيت هيل جوين تي هوندا. فصل پڄي راس ٿيا هوندا !! ڪنهن به قوم کي زير ڪرڻ لاءِ اُنهيءَ کي ڏڪار جي ڪوهه ۾ ڌڪو ڏيو. پيٽ جو دوزخ ماڻهوءَ جا سڀئي آدرش ساڙي رک ڪري ٿو- هنن کي زير ڪرڻ لاءِ به اهيوئي حل ڳوليو ويو- پاڻي بند — ۽ نيون ٻارا سڪي ٺوٺ ٿي ويل- نيڻ نهار تائين سو ڪهڙو ٿو چڱ سڏڪا ڀري ڇهرن تي شڪست ۽ بُک جو عذاب.

ريل ٻيهر رڙهي ٿي. مان گِرڪيءَ کان ٻاهر پسجندڙ منظرن تان ڏيان هٽائي اندر نهاريان ٿو. دل ڌڙڪندي ڌڙڪندي نڙيءَ ۾ چڙ اٽڪي بيهي ٿي رهي. منهنجي سامهونءَ واري سيٽ تي ويٺل اُهوئي پوڙهو. بند ڪمپارٽمنٽ ۾ هو اندر آيو ڪيئن!؟. اسان سڀني کي خوف جا پاوَ ويڙهي وڃن ٿا ۽ پوڙهي ڏانهن هڪ ٽڪ نهاريندي اسان سڀني جون اکيون چڙ پٿرائيجي وڃن ٿيون.

سناٽو

هن جي اکين منجهه چڙ شڪار ٿيل پکي ٿو پَر هٽي. ڦٿڪندو ۽ رتو چاڙ. بلڪل اوچتو هو ڪپيل جپ سان رڙيون ڪري، جهپو ڏئي مون کان رائفل ڦرڻ ٿو چاهي.

۽
ٻي پل
منهنجي ئي رائفل مان فائر ٿئي ٿو
هو ڦٿڪي
پـر هٽي
لهرائيجي هيٺ ڪري ٿو
(ڪـرـاـنـتـيـڪـرـاـنـتـ)

هن جي سيني مان ڦٽي نڪتل رت جا ڇنڊا اسانجين وردين تي ڪرن ٿا ۽ فريال جهانگير لاءِ ورتل گج!!

جنهن جي آرسيءَ آرسيءَ منجهه ٿو فريال جو چهرو ڏسجي. جنهن جي آرسيءَ آرسيءَ منجهه، مان جي هن جي سامهون بيهان ته منهنجو عڪس جرڪي. اهو ئي گج منهنجن هٿن مان ڇڏائيجي رت ۾ رڱجي وڃي ٿو. مان نمي گج ڪٽڻ چاهيان ٿو. گج جي آرسي آرسي رت ۾ رڱيل آهي. جنهن ۾ فريال جو گلاب مک نٿو ڏسجي سگهجي— نه ئي منهنجو عڪس.

آهي آرسيون ته چٽ هيٺان جي ماڻهن جون اکيون آهن!! بلڪل اهڙيون جهڙا ڪنهن ڪٺل ڳيروءَ جي ڪنڌ تي هاريل رت ڦڙا. ❋

جلاوطنيءَ جي سرنگهه

اُن رات
جڏهن مون پهريون ڀيرو تنهنجي ڪرب ۾ ڇڙندو محسوس
ڪيو هو اُن رات جي شروعاتي لمحن ۾ شام ڪنان ڏي شهر جا سمورا
رستا وڏوا جي سينڌ جيان هئا،
سنسان
۽
اُداس،
شهر جون ديوارون ڇڻ ڪري منجهان سانت اوڳا ڇي
رهيون هيون،
ڪرب...... !!؟
رهجي رهجي ٽن جون رڳون ڇڪيندڙ ڳولين جي ٺڪاءُ ڪان
شهر جي ڇاتيءَ تي گشت ڪندڙ موت ڪان
۽ ڪنهن ڪنهن پل هانءُ چيري رڳن ۾ رت ڦٽن مدان اُڇل
ڪائي نڪرندڙ ڪنهن
چيخ
دانهن
رڙ
۽
سڏڪي ڳان،

سڙءَ جي منڊ جون سرد هوائون گذريل ٽن ڇٽن ڏينهن ڳان
پيلا پن اُڏاريندي ون، بند دروازن ۽ ڳڙڪين سان متو ٽڪرائي رهيون
هيون. آڳنڌ ۾ اسان گذريل منڊ ۾ جيترا به ٻوٽا پوکيا هئا سي سمورا
ڪومائيجي پن پن ٿي ڇٽي ڇڪا هئا. سان ڪنهن ڪنهن پل آڳنڌ
۾ اڇي بيهندي هئس ته چوڌسا ۾ ڦهليل پن، ڪومائيجي سڪي ٺوٺ

ٿي.ويل ڇپر ۾ وڻن جون ننگيون ٽاريون ڏسي من وسامجي ٿي ته، ويندو هجان (ڇـڻ ڪجهه ٿيڻ ڪان پهريـن هوائون صدائون ڏينديون هجن ـ جاڳندا رهو ـ اڪـ ـ ئـ ـ جهپڪي ـ صبح ـ ٿيڻ ـ تائين جاڳندا ـ رهو ـ و ـ و ـ و ـ). سرءَ زندگيءَ جي ڪلائميڪس جو اٽڙ منظر آهي. زندگيءَ جي مٽيءَ ۾ پوريل اسانجا وجود به ڇا محض اٿين ٿي ڪومائجي، ڇڻي، وکري وڃڻ لاءِ ٿي آهن!؟. ۽ باقي رهجي ويندا آهن سرد هوا جا گهوگهات!؟

۽ قبرستان ـ!؟

۽ اجتماعي قبرون!؟

جڏهن تون منهنجي گرپ ۾ مس سرديو هئين، تڏهن اسان سڀئي پنهنجي گڏيل وجود جي بقا لاءِ وڙهندي وڙهندي ٿڪجي پور ٿيڻ لڳا هئاسون.

بيوسي

بيوسي

مسلسل

بيوسي

۽ انجام ڪار

سرينڊر ـ ـ!!

سنگينن جي نوڪ هيٺ رکيل اسان جون ڇاتيون پٿرائجي ويون هيون ڇڻ. اُماس جي اُن ساڳي رات تنهنجو پيءُ انيڪ ڏينهن انڊرگرائونڊ رهڻ ڪانپوءِ موٽيو هو، رات جي پوئين پهر هو منهنجي ڪلهي تي ڪنڌ ڌري، سڏڪا ڀري روئي پيو هو. "سڀ لاحاصل ـ لا ـ حا ـ صل ـ نيٺ به غلاميءَ جو طوق اسانجين گردنن ۾ پوڻو ئي آهي ـ ته پوءِ اهيا سموري ويڙهه ـ اهيا خود اختيار ڪيل جلاوطني ـ لاحاصل ـ مسان ٿڪجي پيو آهيان ـ منهنجا ڪيترا ساٿي ـ جواڻ ـ اڙينگ ـ اڌ پنڌ ۾ ئي مارجي ويا آهن ۽ هنن جا لاش رات جي اُنداهين ۾ دفنائڻ وارن ڪي روئڻ لاءِ نوآبجيڪشن سرٽيفڪيٽ به نه جاري ڪيو ويو ـ ماتم ـ ان لاحاصلات تي ماتم ـ ماتم ـ ماتم ـ ماتم ـ" هو

ڪنهن سوزخوان جيان ڇاتي ڪٽي ماتم ڪرڻ لڳو ۽ روئندو رهيو. پڻ ڏينهن هـو پاڻ ئي اختياريءَ وارن اڳيان وڃـي پيش پيو هو ۽ جڏهن هتان هو موٽيو هو ته حالتن سان-هڪ خاموش/بيآواز ڪنڊ جهڪايل Compromise ڪري چڪو هو.

توکي مون ساڻت ۽ ڪنڌ جهڪايل سمجهوتي جي اهڙي ڏـي طويل ۽ اُندانهين سرنگهه ۾ جنميو هو. اسان سڀئي مٿان جاري ٿيل آڊر ڪـي اوبي ڪندي، ڪنڌ نوائي، اکيون پنهنجن ئي پيرن تـي ڄميل، زبان بند ڪري پنهنجي پنهنجي حصي ۾ آيـل ڊيوٽي ڏيڻ جا عادي ٿيڻ لڳا هئاسون. اسان جيقوم جي ٽريننگ ئي شڪر-گذاريءَ جي فلسفي هيٺ ڪئي وئـي هئي. مانيءَ جـي پاروٽي ۽ رُکي گراهه کان وٺي قابيءَ جو آڊر وصول ٿيڻ تائين شڪرگذاري.

توکي جنمڻ سمي مون جيترو به جسماني ايذاءُ سٺو هو اهو گهٽو گهٽ هيو ان ذهني ايذاءَ کان جيڪو مان تن ڏينهن پيو ڀوڳي رهي هيس. پر اُن پل جڏهن مون سموري ڏينهنءَ جي جسماني ايذاءُ کانپوءِ توکي جنم ڏيندي ئي تنهنجو آواز ڪنايو هـو ان پـل مان ڪيڏي نه سگهاري ٿي پئي هيس- ڪيڏي نه ٻلوان-!!

پر تنهنجو آواز لڪائڻ لاءِ ڊاڪٽرگهرائيجي ليبرروم جـا دروازا ۽ ڳڙکيون ٻوٽي ڇڏيون هيون. ان پل ليبر روم کان ٻـاهر سڙڪن تي سنگينن جي ٻل تي ڪرفيو نافذ هيو ۽ هر طرح جي آواز تي پابندي پيل هئي.

سڙڪن تي به
ٿهڪن تي به.

۽

جڏهن تـون آڳنڌ ۾ پنهنجن پڳڪڙن پيرن سان وک وک هلڻ لڳو-هئين، تڏهن بـه پنهنجي آڳنڌ ۾ چانيل سو کهڙي تـي ساوڪ اڃي نه سگهي هئي-ڳالهائڻ جي ڪوشش ۾ تون لفظن کي چڦ ٻوٽڻ جيان پڪڙڻ چاهيندو هئين پر محض انهن جو رهيجي ويل رنگ ئي آڇاري سگهندو هئين. تڏهن تنهنجي پيءُ تي زبان بند رکڻ

جي پابندي پيل هئي، ان ڪري هو چپ چاپ توکي هيڏانهن ڪان هوڏانهن هلندو پيو ڏسندو هو. هڪ ٽڪ. ڪاغذن تي مسلسل
your obedient servant—your obedient servant—your—obedient—servant
لکندي لکندي سندس آڱريون جا پل به آڱرين جيان ڪاراٽجي ويا هئا ۽ هو انهن آڱرين سان توکي ڇهڻ ڏي نه چاهيندو هو—
(افسوس— اسان جا وڏڙا ڪوئلي جي انهيءَ کاڻ ۾ اسان کي جبري جنم ڏئي ويا هئا— صد افسوس— اسان ڪوئلي جي انهيءَ ساڳي کاڻ ۾ توکي جبري جنم ڏيڻ لاءِ مجبور هئاسون. اتهاس جي ڪن ۾ ڦرندي ڦرندي ماڻهو پنهنجي رضا ۽ فطرت خلاف جاگرافيءَ جي حد بندين ۾ ڦاسي پوندو آهي. اتهاس وقت جي المناڪ پيچ ڊاهه جي ري ايڪشن ۾ پاڻمرادو سرجندو آهي ان تي ماڻهوءَ کي اختيار ناهي. پر جاگرافي هر هٿيارن کان وانجهي قوم تي، اُن کان ڏاڍي ۽ هٿيارن سان ليس قوم مڙهيندي آهي. اسان پنهنجي اتهاس ۾ جنگي گهوڙن جيان ڊوڙايا ويا آهيون. اسانجن سنبن هيٺان رت ڏي رت هاريل آهي پر اسان ساڳي وقت جاگرافيءَ جي هوريان هوريان سوڙهي ٿيندڙ دائري ۾ ڦاسي بيدم ٿي ڪريا به آهيون ۽ چوڏسا ۾ رڳو اسان جي سهڪر جي گونج ڏي باقي رهجي وڃي ٿي— ماتم— ماتم— ماتم—)

اڄ به اکيون پوتي سارڻ جي ڪوشش ڪندي آهيان ته تنهنجي ٻالپڻي جا ننڍڙا ننڍڙا ساروٽا به مون کي ڏاڍا تلخ محسوس ٿيندا آهن.

مثلاً: تو ڪڏهن به آزاد هوائن ۾ ڊوڙون ڏي نه پاتيون پوپٽن ۽ ڪڙڪپيتن کي پڪڻ ۾ پرڻ لاءِ.

مثلاً: تنهنجين اکين ۾ ڪڏهن به اچانگ ٿيڙوءَ جيان ٽمڪندڙ ڪائي پاونا نه اڀري هئي.

بس، اسانجين اکين ۾، ڇهري تي ۽ چوڏسا ۾ جيڪو ساهه گهٽيندڙ دونهن پيو ڦيريون پائيندو هو، آهوئي هوريان هوريان ويو ٿي تنهنجين اکين ۾ ۽ ڇهري تي ڦهلبو.

توڪي هنج ۾ پيري پڌائڻ لاءِ مرڻيائي ته باقي ٻچيا هئا مون وٽ. انهن جا جيڪي تنهنجي جنم ڪان پهرين ڏي/سج اڀرڻ کان پهرين ڏي ڪاري رات جي گرڀ ۾ لاٿا ويا هئا. انهن تنهنجي لاءِ صبح ڪي/سج ڪي ٻيهر جنمڻ تي چاهيو.

تون اڏ ڪليل ڳڙڪيءَ ۾ ويهي ٻاهر جا منظر ڏسندي ڏسندي اچانڪ هيڏو ٻئيجي ويندو هئين ۽ ٻوڙ ٻاڻي منهنجي ڇاتيءَ ۾ اچي لڪندو هئين. ڇاتم تي ته ٻاهر جا منظر ڪيڏا ڀوائتا بدنما آهن. من ڏي من ۾ سهمجي ويندي هئس اهيو سوچي ته ڪير ڇاتي زندگيءَ جون سندرتائون تون ماڻي سگهين يا نه!؟

ڪير ڇاڻي انت ڇا آهي، اسان جو- تنهنجو-!؟

پنهنجي ڌي ڌرتيءَ تي رفيوجي ڪيمپ!؟

واٽ ويندي اوچتو ٽري نات ٽري بور جي رائفل جو ڪاج ٻڌجي وڃڻ!؟

جيل جون ڪوليون!؟

ڦٽڪا!؟

ڦاسي گهاٽ!!

اهيو به ڏاڍو ايذائيندڙ عمل آهي. اتهاس ۽ جاگرافيءَ جي گهاٽي ۾ پيڙهجندڙ ماڻون گرڀ وتيون تيندي ڏي، سپنن ۾ ڦاسي گهاٽ ڏي پسي سگهنديون آهن- موت جو پيٽ پرڻ لاءِ پٽ جنمينديون آهن. پاڻ مرڻيا پڙهڻ لاءِ، سيناڪوبي ڪرڻ لاءِ جيئريون رهجي وينديون آهن ۽ هنن جا جنميل جوان- اڙبنگ پٽ ڦاسيءَ جي ڦندي ۾ وقت جي پنڊولم جيان لٽڪندا رهجي ويندا آهن.

انهيءَ انت ۾ هو قطعي بيوس آهن پر انهيءَ پيانڪ انت سان هر پيري نئين ۽ سگهاري ويڙهه شروع ڪرڻ لاءِ هو گرڀ وتيون تيديون آهن. پٽ جنمينديون آهن ۽ جواڻي ماڻڻ تي انهن کي آڳ ۽ لهوءَ جي درياءَ ۾ پنهنجن هٿن سان ڌڪو ڪنديون آهن ۽ انت ۾ پاڻ ڌرتيءَ جي مٽي مٽي ۾ پيري، ڇاتي ڪٽي، ڪارا ڪپڙا پهري سوزخواني ڪنديون آهن- ماتم- ماتم- ماتم-

ڪنهن اهڙي ئي پاونا سان مون توکي گرڀ ۾ پريو جنميو ۽ آڱر کان جهلي ڌرتيءَ تي پيرڙا ڪڍڻ سيکاريو. تون سوال ڪرڻ لڳين ۽ منهنجي اندر بظاهر سرد ٿيل رڪ ۾، ڪنهن ڪنهن پل اوچتو ڪو سرڪش احساس پڙڪو کائي دکي پوڻ لڳو.

تنهنجيون پٽڪڙيون ٻانهون مون کي وڻ وڻ ويڙهيءَ جيان ويڙهي ويندڙيون هيون.

”مما!“

”هون؟“

”غلامي ڇا ٿيندي آهي!؟“

”____!!؟“

”مجڪومي ڇا ٿيندي آهي!؟؟“

”____!!“

”فوجي سنگينون کڻي اسانجن گهرن اڳيان ڇو ٿا هلن!؟ اسان کي ڇو ٿا گهورين!؟“

”____!!“

”مما!!!“

”هون!“

”توکي ڇا اهيو سڀ سٺو ٿو لڳي!؟“

”ڇا!؟“

”جيڪو ڪجهه پنهنجي گهر کان ٻاهر ۽ پنهنجي گهر ۾ ٿيندو رهندو آهي!؟“

”نه _“

”پوءِ تون چپ ڇو هوندي آهين!؟ بابا ڇو نه روڪيندو آهي هنن کي!؟“

”____“

”هو اڪثر اسان جي در جو ڪڙو ڇو اچي کڙڪائيندا آهن!؟ پنهنجي گهر جي تلاشي ڇو وٺندا آهن!؟ بابا جني سيني تي رائفل رکي هو ڇا پڇندا آهن!؟“

”تون سمهي پؤ هاڻي — ڏس ته، ڪيڏي نه رات ٿي وئي آهي!!“ اهيو چئي مان شايد تنهنجن سوالن کي لنوائڻ چاهيندي هيس!! پر مان ڇا آهي پيانڪ منظر به لنوائي سگهيس ٿي جيڪي ڪنهن زهرياتي آڪسيجن جيان اسانجن ساهن منجهه لهي رهيا آهن.

بوند

بوند.

اچاتو خوف

اويساهي — بس — اجهو — او — هي — پل — آخري — پل!؟

دروازي تي کڙڪو، گلي مان لنگهندڙ وردي ۽ وارن جا ترڪ، آپيون سنگينون ۽ سڙڪن تي هارايل جٿارين جو هجوم (شڪست جو بوجهه، ڊوئيندڙ، ڪنڌ لنوائي ڪنهن اچاتي ڏسا ڏانهن ويندڙ، زرد چهرا، واري ۽ پيريل اکيون ۽ چپ ڪپيل).

هر صبح عدالت ۾ حاضريون. شڪ مان گهوريندڙ اکيون ۽ سوال — انيڪ سوال

ننگا، بوءِ ڏيندڙ، چچريل، ڪتي جيان سهڪندڙ سوال.

وفاداري جا گهربل ثبوت ۽ غداري جا عائد ٿيندڙ الزام.

تنهنجي پيءُ عدالت ۾ سڏڪا ڀري چيو ”ٻور آنرا — خاموشي سان ماڻهو جو Compromise ۽ اهڙي ماڻهو جو Compromise جنهن جي وات ۾ هن جي چپ کرڙي جيان ڦٿڪندي. هجي — وفاداري جو وڏو ثبوت ٿي ته آهي —“

پر هنن جو الزام هيو ته تنهنجي پيءُ جي اکين ۾ وفاداري نه هئي. انهن مان گستاخي ۽ احتجاج ٿي بکيو. انڪار ٿي ظاهر ٿيو. سو — هو — غدار هيو.

ٽارچر ڪيمپ ۾ سوالن جا جواب ڏيندي ڏيندي هن جو جسم ڇيهون ڇيهون ٿي ختم ٿي ويو هو (الوداع)

تڏهن تون ٻارهن سالن جو اڃي ٿيو هئين. ايندڙ مهيني تنهنجو جنم ڏينهن اچڻو هيو ۽ آن رات، جنهن رات تنهنجي پيءُ جو لاش، پرهه ڦٽڻ کان پهرين ترڪ مان پنهنجي در اڳيان اڇي لاٿو

ويو هو، اُن رات اسان جي سنجوڳ کي پندرهن سال پورا ٿيا هئا. آهي سموريون چُميون، ڀاڪر، سرگوشيون، مُرڪون، ٿهڪ، سڏڪا ۽ لڙڪ جيڪي اسان پندرهن سال پاڻ ۾ شيئر ڪيا هئا تنهنجي پيءُ جي ٿارچر ٿيل جسم جي هر زخم ۾ رت جيان سرد پئجي چڪا هئا. اڄ به پيڙا وچان سوچيندي آهيان، افسوس— اسان ته هڪ ٻي کي الوداعي چمي به نه ڏني.

اُن ڪانپوءِ، منهنجي ٻانهن تي مٿو ڏري سمهڻ واريون تنهنجي ٻالپڻي جون اهي سموريون راتيون تون سمهي ڏي نه سگهيو هئين— هڪ ٽڪ ڇت جي گول ڦرندڙ پکي کي گهوريندو رهندو هئين. اندران ئي اندران وکري ويو هئين ڇڻ.

هر آواز تي ڇرڪ

شڪ جي ڪيفيت

خوف جي پاونا ۾ ٿهائين شدت اچي ويل

۽ سوال پوءِ جي احساس مان جنميل

”مما!“

”هون!“

”بابا— مري ويو آهي !؟“

”ها.“

”يا— ماريو ويو آهي!؟؟“

”____“

”ماريو ويو آهي نه!؟“ ويساهه ۽ اويساهيءَ جي وچ واريءَ نوع مان.

”ها“

”ڇو!!؟“ ۽ ان ڇو ۾ احتجاج جي سگهه سمايل.

”____“

”جڏهن منهنجو قد به بابا جيڏو ٿيندو نه، تڏهن ڇا هو مون کي به ماري ڇڏيندا !!؟“

”الاءِ !!“ مون کي لڳو پيڙا جي پاونا اکين مان لهي ڇڻ

نڙيءَ ۾ چپيندي هجي.

”تہ پوءِ تون ۽ مان اهڙي ديس ۾ ڇو ٿا رهون مما! جتي اسان کي جيئڻ بہ نٿو ڏنو وڃي!؟“

”ان تي اسان کي ڪوبہ اختيار ڪونهي پٽ!. تہ اسان ڪٿي ٿا رهون يا ڪٿي ٿا جنميا وڃون. پر ڌرتيءَ جي جنهن بہ ٽڪر تي اسان جنم وٺون ٿا ۽ جتي اسانجيون پيڙهيون چون پاڙون آهن ۽ جتي جي ٻوليءَ ۾ مون توکي ۽ منهنجي ماءُ مون کي ۽ ان کي ان جي ماءُ لولي ڏني آهي، ڪهاڻيون ٻڌايون آهن نہ، اتي اسان ائين ئي جيئڻ لاءِ مجبور آهيون جيئن ساهہ کڻڻ لاءِ. تون سمجهين پيو نہ منهنجي ڳالهہ!؟“

موت ۾ تون چپ چاپ ٽڪ ٻڌي مون کي ڏسندو رهيو هئين ۽ پوءِ ڪن ترسي منهنجي آرهہ تي ڪنڌ رکي اکيون ٻوٽي ڇڏيون هيئي پر تنهنجي چهري تي پر ڦهلائي بيٺل پيو جا پاوَ اڄ بہ ڪڏهن ڪڏهن هانوَ تي هري اچنم ٿا.

۽ جڏهن تو سچ پچ پنهنجي پيءُ جيڏو قد ڪڍيو هو، تڏهن مان مس تنهنجي ڪلهي تائين پهچي سگهيس تي. تنهنجيون انهن هراسيل اکين ۾ نچاڻ ڪتان/نچاڻ ڪهڙي پل باز جي اکين جهڙي تکي گهور اچي وئي هئي. اهڙي تکي گهور جنهن جي اڳيان منهنجو من بلڪل تنهنجي ٻالپڻي جيان هيسجي وڃڻ لڳندو هو. زندگيءَ جي انهيءَ دور ۾ اچي مان توکان سوال ڪرڻ لڳي هئس. ڊنل ڊنل ۽ هيسيل سوال ۽ موت ۾ تنهنجا جواب مون کي ڪيڏو پريشان ڪري وجهندا هئا. جيئن جيئن تون ڪنهن پهاڙ جيان اڏول، اڙٻنگ ۽ پلوان بڻبو ٿي وئين، تيئن تيئن منهنجو ڏيل اوتروئي ڏبرو، منهنجو من ان کان بہ وڌيڪ پتڪڙو ٿيندو ٿي ويو. سڄيون سڄيون راتيون گم هوندو هئين ۽ مان آهي سڄيون راتيون ڪليل در جي چاوَنٺ تي ويهي سرد هوائن سان پٿي وڙهندي هيس. ڏينهن بہ تہ آهي اڳ کان بہ ڏکيا ٿي پيا هئا نہ. اسان کي اينڌڙ پيڙهين تائين محڪوم رکڻ لاءِ اسان جي چئني پاسي فوجي ڇانوڻيون ڦهلايون پي ويون.

منهنجو من انهن چانوٺين جي حدن ۾ لڳل لوهہ جي ڪانڊاريل تارن ۾ اُلجهي اٽڪي پيو رتوڇاڻ ٿيندو هو اهيو سوچي تہ افسوس، شايد تون بہ پنهنجي پيءُ وانگر آزادي ماڻي نہ سگهين- شايد- تون بہ ــــ شايد ــــ تون ــــ بہ ــــ، ائين پيو پاسندو هو ڇڻ ڀنا نوآبجيڪشن سرٽيفڪيٽ جي اسان ساهہ بہ نٿا کڻي سگهون.

ذهني ايذاءُ جي اهڙن لمحن ۾ تون مون کي پنهنجين لوهي ٻانهن جي گهيري ۾ آڻي چوندو هئين "تون پلا ڇا کان ٿي ڇرڪين مما!؟ــــ هي ڏس منهنجي هٿ تريءَ جي ليڪ ڪيڏي ڊگهي آهي- ڏس-" ائين چئي هٿ تري منهنجين اکين اڳيان ڦهلائي ڇڏيندو هئين.

تنهنجي پيءُ جي هٿ تي بہ حياتيءَ جي ليڪ ايتري ئي ڊگهي هوندي هئي- يا شايد ان کان بہ ڊگهي ــــ پر ــــ!!.

تون ۽ مان ڪڏهن ڪڏهن وڙهي بہ پوندا هئاسون، انيڪ ڳالهين تي.

مثلاً: رات جو تنهنجي دير سان اچڻ تي، تنهنجين انڊرگراؤنڊ سرگرمين تي تنهنجي لهجي ۾ ٻرندڙ جوالا تي- تو کان وڇوڙي جو خوف مون کي ڪيڏو ڪمزور ڪندو ٿي ويو نہ تہ ان رات جڏهن مان ۽ تنهنجو پيءُ سدائين لاءِ وڇڙي ويا هئاسون مون رنو ئي ڪونہ هو/روئڻ ئي نہ چاهيو هو.

منهنجي پو- جي اظهار تي تون، منهنجين اکين ۾ نهاريندي مُرڪي ڏيندو هئين- منهنجا ٻئي هٿ پنهنجن هٿن ۾ ڏاڍيان جهلي پاپوهہ مان چوندو هئين "وڇوڙو اٽل آهي مما!- تو جهڙيون مائون ۽ مون جهڙا پُٽ اڪثر اڌ پنڌ ۾ ئي وڇڙي ويندا آهن. اسان-وڇڙڻ لاءِ ئي جنميا ويا آهيون. اها ڪاري رات جيڪا تو کي بابا کان ۽ مون کان وڇوڙڻ جو ڪارڻ بڻجي ٿي، ان جو انت اڻين ئي آڻي سگهجي ٿوــــ".

جنهن ڪاري رات جو تو انت آڻڻ ٿي چاهيو، اُن ڪاري رات جي ڪنهن حصي ۾ هو سنگينون ڪلهن تي ٽنگي تو کي وٺڻ

لاءِ پنهنجي در تي اچي بيٺا هئا۔ آها تنهنجي جنم ڏينهن جي رات هئي. آهو سچو ڏينهن مان رڌڻي ۾ بيهي تولاءِ آهي سموريون شيون رڌيندي رهي هيس جيڪي تون ننڍپڻ کان شوق سان کائيندو هئين، جيڪي کائڻ لاءِ ننڍپڻ ۾ تون ڪيتو ڪندو هئين. پر اجا آهو سڀ ڪجهه چلهه تي اٿين ئي رکيو هو جو در تي هٿ لڳو هو ۽ منهنجو من ڇڻ ڌڙڪندي بيهي رهيو هو. اهي اوپرا آواز مان سڃاڻي سگهيس تي چڱي‌ءَ طرح، جڏهن هو تنهنجي پيءُ کي وٺڻ ايندا هئا، تڏهن کان. وسائل من سان مان تنهنجي پويان ئي در تي هلي آئي هيس. اسٽريٽ لائيٽ جي ميرانجهڙي روشنيءَ ۾ اهي‌ئي هيا. اهي ئي خاڪي ورديون، اهي ئي ڇپري جهڙيون اکيون، اهي‌ئي آپيون، تنهنجي سيني ڏانهن تاڻيل سنگينون.
ڏالو ؟.
پيءُ جو ڏالو؟
ڏوهه ؟.
ڏوهه ڄاڻائڻ فيالحال ضروري ڪونهي. تـڏهن بـه سر سري طرح سان ٻڌائيجي ٿو تہ ملڪ دشمني
غداري
بغاوت.
وفاداري ۽ بيعت کان انڪار
وقت جي حڪومت خلاف پروپيگنڊه
احتجاج
پمفليٽ لکڻ ۽ ورهائڻ
باغي تحريڪ جو سرگرم ڪارڪن هئڻ
چيف مارشل‌لا ايڊمنسٽريٽر خلاف نعره لڳائڻ
وغيره— وغيره—
فيالحال پنهنجن ڏوهن سان متفق هئڻ ضروري ناهي. انهن جـي تصديق ۽ فيصلو سرسري عدالت ڪندي. هن وقت تو کي اسان سان گڏ هلڻو آهي

موت ۾ تو ڪنڌ ورائي مون ڏانهن نهاريو- اکين ۾ اهائي باز جهڙي تکي گهور.

”الوداع!؟“

”الوداع-“

تون هليو وئين. آها رات تنهنجي وڃڻ ڪانپوءِ تهائين ڏکي ٿي پئي هئي. بظاهر سڀڪجهه جيئن جو تيئن ئي ته رکيل هو. ٽيبل تي رکيل اونڌيون پليٽون، خالي گلاس، برٽ ڊي ڪيڪ، ميڻ بتيون، هينگر تي ٽنگيل تنهنجو ڪوٽ جيڪو ڪي پل پهرين ئي تو لاٿو هيو ۽ ان ۾ تنهنجي خوشبو- تنهنجو ڪمرو- ڪتاب- ان گهر ۾ سڀڪجهه تنهنجو ئي ته هو. هر شئي تنهنجي حوالي سان ئي ته هئي. چوڌسا ۾ تنهنجي خوشبوءِ جو ئي ته واسو هيو.

پر تون نه هئين-

تنهنجي بدران اڪيلائپ جو پوت هيو جيڪو آدم بوءِ— آدم بوءِ ڪندو سڄي گهر ۾ ڦيريون پائي رهيو هو ۽ مان هئس-

ان رات کان پوءِ سمورو سلسلو ائين ئي هو جيئن تنهنجي پيءُ پيري هو. دائري جو سلسلو. دائرن منجهه دائرا. جڏهن ڪوڙ سچ تي سوپ ماٿي ويندو آهي نه، تڏهن ماڻهن جون زندگيون دائرن جو روپ ڌاري وٺنديون آهن. گول گول ڦرندڙ انڌا دائرا ۽ ان ۾ پڌل ملڻهو گهاٽي جي ڏاند جيان-

انهن دائرن ۾ ڪچيءَ کان پڌل عدالتون

اکين تي ڪوپا چاڙهي گول ڦرندڙ جج ۽ وڪيل

ڏوهن جي فهرست

۽ تون

۽ توسان گڏ ڏوهين جي ڏکهي قطار

۽ مان تنها، عدالتن جي ڏکهن سرنگهه جهڙن ورانڊن ۾ توکي ڏسڻ لاءِ جُتيون گساڻ لڳي هئس.

سر!

سر— پليز—

لسن مي سرا_
سر پليز هيلپ مي_
آئي___ايم___آ___مدر
آ___مدر___آف___آ___سن___
۽ ٻچهين جي شور ۾ منهنجو آواز دٻجي ويندو هو.
هڪ لڳان توکي چيو هئم
”پٽ!، هي ملڪ برف جو ڪارخانو آهي- هتي سپريئر ڪوالٽي جا ماڻهو برف مان ٺهيا آهن ۽ باقي عوام ۾ زوريءَ برف پري وڌي آهي“
تو چيو هو
”مما!، برف رڃندي به آهي نه، مون گليشئر ڏٺو ته نه اهي پر ان جي وهڪري کي مان پنهنجين رڳن ۾ محسوس ڪري سگهان ٿو___“
۽ پوءِ___
انيڪ انيڪ ڏينهن ڪانپوءِ
جڏهن سڙڪن تي برف رجڻ لڳي هئي
۽ گليشر ڦٽي نڪتو هو برف جي پهاڙن مان
تڏهن مان توسان آخري ڀيرو ملي هئس. پگهر مان شم مٽ ۾، نوآبجيڪشن سرٽيفڪيٽ پيڙي، وک وک جيلر جي پويان هلندي، هيڊن چهرن ۽ بيمار جسمن وارن قيدين جي بيوس اکين کي لتاڙيندي تو تائين پهتي هئس.
اندانهين ڪولي
اڪيلائي
سانت
۽
تون
مان ته سڃاڻي ڏي نه سگهي هيس توکي ته تنهنجو ته سڄو وجود منهنجن هٿن مان سرجي نڪتو هو پرسڪ ڪيڏو ڏيرو تي ويو

هئين- ڪيڏو زرد سرنهن جي گلن جهڙو- نرڙ کان هيٺ، اندر ڏانهن گهڙيل ويل ۽ اکيون ۽ انهن ۾ اهائي باز جهڙي تکي گهور پسي ٿي سڄائي سگهي هئس تو کي. بنا ڪجهه ڳالهائڻ جي تو منهنجن هٿن تي پنهنجا هٿ ڦهائي ڇڏيا هئا.

منهنجين اکين ۾ اکيون وجهي انيڪ پل نهاريندو رهيو هئين. منهنجين اکين ۾ تنهنجي جنم پل کان وٺي، تنهنجي ٻالپڻي جا ساروڻا، منهنجين راتين جا اوجاڳا، تولاءِ ڏٺل خواب، تنهنجي پيءُ جو وڇوڙو، تنهنجي اڏول، اڻ ٻنگ ۽ ٻلوان جوانيءَ جا سمورا پل برف جيان رجڻ لڳا هئا. شايد!!---يا---پڪ سان مون تو کي وڇوڙي جي انهيءَ پل لاءِ ته جنميو هو. پنهنجي ڏيهه جي اتهاس ۾ اهيوئي ته لکيل آهي ته تون سوريءَ چڙهين ۽ مان تنهنجي سيرانديءَ ويهي، سينا ڪوبي ڪرڻ لاءِ باقي رهجي وڃان.

الوداع- ❋

آ- وشواس

مان تہ چئي وڃائيجي وئي آهيان/پڪ نہ،
پنهنجي پاڻ کان
پنهنجي اندر کان
پنهنجي هئڻ کان۔
شروعء ۾ مون کي محسوس ٿيندو هو تہ مان وڙهڻ چاهيان ٿي/وڙهي سگهان ٿي۔
گهڻو اڳتي هلي هوريان هوريان منهنجا هٿ ويڙهہ جي انهيء پاونا/ويساهہ تي ڍرا پوڻ لڳا۔
وڙهي ٿي نٿو سگهجي۔
بلڪل بہ نہ۔
سمجهوتن جا ڪيترائي بلينڪ پيپرز مون کان سائن ڪرايا ويا آهن۔
جن تي شرطن جي فهرست لکڻ وارا پيا آهن۔
رشتا/ناتا ___ اهم/غير اهم
سماج
سرڪار
مها سرڪار/سپرپاور۔
(اهيا هڪڙي ئي چين آهي آها، جيڪا شخصي/گڏيل سطح تي ماڻهوء کي/ماڻهن کي بوجهہ ڍوئيندڙ جانورن جيان انهيء هڪ ئي ڏسا ڏي هڪليندي ٿي رهي، جنهن ڏانهن ويندي هن کان/هنن کان منظر سمورا الوپ هجن).
شرط مون مڃيا آهن زندهہ رهڻ جي فطري خواهش هيمش نہ پر زندهہ رهڻ کانسواء ڪو رستو ئي ڪونهي، ان ڪري۔
جيتوڻيڪ زندهہ رهڻ لاء مان ٻن نتيجن تي پهتل آهيان۔
(۱) سماجي/سرڪاري طرح سان مون کي زندهہ رهڻ جو آڌرڪونهي/

ذاتي سطح تــي مان زندهہ رهڻ افورڊ ڪري نٿي سگهان/خدا مون
کي محض زندهہ رکڻ لاءِ زندگيءَ ۾ ڦٽي ڪري ڇڏيو آهي.
(٢) مون کي محسوس ٿيندو آهي تہ جنم ڪان ڌي مون کي بنا ڪنهن
مختارنامي جـي موڪليو ويو آهي محض بيوسيءَ جو تجربو ڪرڻ
لاءِ/جنم ڪانپوءِ زندگيءَ جي ڪنهن اسٽيج تــي، مون ڪان مختارنامو
ڦريو ويو آهي محض بيوسيءَ جو تجربو ڪامياب بنائڻ لاءِ.
انهن پنهي نتيجن ڪان هٽي ڪري جيئڻ لاءِ ڪيترائي ڪارڻ
گهڙي ونبا آهن پر هر ڪارڻ جي پويان جيڪو ڪارڻن جو اننت
سلسلو آهي اُهو تهائين گهڻو ڏگهو ۽ ٿڪائيندڙ آهي ۽ آخر ۾ اهيو
ويساهہ بہ تہ جيئڻ پنهنجي اندر آ- ڪارڻ آهي.
اهيو سمورو احساس شروعءَ ڪان ناهي- اهيو وچائيجي وڃڻ
ڪانپوءِ جــو آهي ۽ اُن احساس ڪـي منهنجي اندر تڏهن جنميو هو
جڏهن مان اهيو چاٿي سگهي هئس (۽ اهيا چاڻ سرڪار/سماج جي
گهاٿي ۾ پيڙهجڻ ڪانپوءِ ڌي ماٿي سگهجي ٿي) تہ جيئڻ معنيٰ محض
ساهہ کڻڻ ڌي ٿي نٿو سگهي.
جيئڻ معنيٰ:
پنهنجي شخصي سوچ ۽ اُن جي سگهہ ۽ اُن جي آزاد اظهار
جي اندر ماڻهوءَ جو جياپو ڪنڌ کڻي هلي سگهي.
سوچ!!؟
اُن جي سگهہ !!؟
اُن جي اظهار جي آزادي!!؟
پوءِ مان ٻن حصن ۾ ورهايل. اڌ حصو عورت جــي خاني ۾ پيل-
پٽي پٽي بوءِ ڏيندڙ ۽ پيو- اڌ حصو انسان جي خاني ۾ پيل ۽ مري
مري بہ جيئندڙ پر--!!
نتيجي ۾ مليل شڪست ۽ مسلسل شڪست ڪانپوءِ
هاءِ بلڊپريشر/لوبلڊپريشر.
ڊاڪٽر همدرديءَ وچان اکين ۾ اکيون وجهي چيو
"اهيو سڀ ذهني دٻاءُ ۽ ڇڪتاڻ جي ڪري آهي- ڪارڻ؟ عورتن

۾ عام طرح سان اهڙيا ڪيفيت ڪنهن اندروني جسماني بيماريءَ
ڪاڻ ٿيندي آهي— مثلاً- يوٽريس ۾ انفيڪشن وغيره ۽ ٿي—
سگهي— ٿو— ته—
چڱو ڀلا تون ڪنهن سٺي گائناڪالاجسٽ کي ڏيکار."

ڪيترا ٽيسٽ ۽ رپورٽون
آخر ۾ گائناڪالاجسٽ جي راءِ (ڪاروباري نوع ۾)
"يو آر نارمل- دراصل اسان جي سماج ۾ عورتون اڪثر اپ سيٽ رهنديون آهن. انهن ويچارين جو به ڏوهه ڪونهي. مڙد جي ذهني ۽ جسماني Domination انَ کي ٻـــه ذهني ۽ جسماني طرح سان ٽڪائي وڌو آهي. دنيا جي بدلجندڙ سماج ۾ هوءَ عورت جي آزادي ڏسي وڌيڪ Depress ٿي وڃي ٿي. منهنجو خيال آهي ته تون ڪنهن سائيڪاٽرسٽ کي ڏيکار."
"چريئين جي ڊاڪٽر کي!!؟"
"ها- ان ۾ برائي ڪهڙي آهي!؟. اسانجي ملڪ ۾ ٽيون حصو ماڻهو ذهني طرح سان وڪريل/بيمار آهن."
"پوءِ ذهني طرح سان صحت مند ڪير آهي!؟. باقي، اهو چوٿون حصو جيڪو سماجي/سرڪاري سطح تي حڪومت ڪري ٿو بيمار ذهن نٿي!؟"
ڊاڪٽر جو ٺهڪ- رسمي
"بهرحال، مون کي وومن لبريشن جو احساس بيماريءَ جي صورت ۾ ناهي. مان ته ان کي پنهنجو حق سمجهي اون ٿي ڪريان، وومن لبريشن جي ڪائي موومينٽ جوائن ڪرڻ ڪانسواءِ. باقي اهيا الڳ ڳالهه آهي ته مون تي اهيا بيماري مڙهي مون کي وري به مڙد کان الڳ ٻي درجي جو فرد ثابت ڪيو وڃي ۽ مان سماج جي سيڪنڊ ڪلاس ڪمپارٽمينٽ ۾ سفر ڪرڻ لاءِ مجبور ٿي ڙهان/ رهندي ٿي اچان."
"تڏهن پوءِ تون ڇا ٿي محسوس ڪرين!؟"

”مون کي ائين ٿو محسوس ٿيئي ڊاڪٽر!، ڇڻ/پڪ ته مان وڃائيجي وئي آهيان، پنهنجي پاڻ کان/پنهنجي اندر کان/ پنهنجي هئڻ کان.“
”اڇا !!؟؟“
عينڪ جي پويان گائناڪالاجسٽ جي اکين ۾ همدردي/رحم
”پوءِ تون سائيڪا ٽرسٽ کي ضرور ڏيکار— گاڊ بليس يو—“

رات جو
بستري ۾
اکيون ڇت تي لفظ لکڻ جي ڪوشش ڪن ٿيون.
لفظ، جيڪي ڏينهن جو اچاري نه سگهيا آهن. سماج جو ڪاچ بڻجي ويل لفظ. پاڻ ۾ رل مل ٿي وڃائيجڻ لڳن ٿا.
مون کان/ پنهنجي پاڻ کان.
پاسو ورائي پيٽ ڏانهن منهن ڪرڻ ۾ ئي في الحال پناهه ٿي محسوس ٿئي.
پيٽ ۾ پناهه !!؟.
اوچتو پٺيءَ تي هن جي هٿ جو ڇهاءُ — مان ڇهاءُ کان ڇرڪان نٿي. عادي ٿيڻ کانپوءِ ماڻهو ڇرڪي نٿو ۽ اهيو به پنهنجيءَ نوع جو Compromise آهي.
هڪڙو سرد ڪمپروماڻز
ٿهائين سرد ڪمپروماڻز
برف
”چپ ڇو آهين؟“
” ڳالهائڻ کانسواءِ ڇا تون مون کي نٿو سمجهي/محسوس ڪري سگهين؟“
”ڇا سمجهان تو کي؟“
”مان— مان— ٿوم— بصر ۽ ڪچي گوشت جي اڳهن کان هٽي ڪري بهاري جي دز ۽ چلهه مان اٿندڙ دونهن ۽ منجهان نڪري، ڪجهه پيو/ڪجهه مٿاهون محسوس ڪرڻ ٿي چاهيان— ڪجهه اهڙو جنهن ۾ مان پنهنجو پاڻ پائي سگهان. رڌڻي کان بيڊروم تائين— بيڊروم کان

رڏڻي تائين- جي- اهيا- زندگي-“
ڳلي ۾ ڪجهه (الاءِ ڇا!!؟) ڪڙو، تز ۽ چڀندڙ اٽڪي پوي ٿو.
آن ڪانپوءِ مان چپ ۽ هن جي اکين ۾ حيرت جا پاوَ. سمجهي
سگهان ٿي ته هو مون کي نه پيو سمجهي سگهي- بس اچرج مان
ڪيل هڪڙو سوال.
”ڪڏهن؟“
”مون ۾ پگهرجي بوءِ ٿي ته باقي رهجي وئي آهي، جيڪا منهنجي
هٿن جو احساس ڏياري ٿي مون کي به/تو کي به. رڌڻي جو پگهر-
بستري جو پگهر- ڳالهائڻ لاءِ مون وٽ ٻهانگائي، نوڪرن
جا مسئلا، ٻارن جون ضرورتون ۽ لوڪ کي اهيو ويساهه ڏيارڻ کان
سواءِ ته پنهنجي گهرو زندگي ڪيڏي خوشگوار آهي- پيو ڪجهه
به ته باقي ڪونهي-
”پر ڇا! اهيو سچ ناهي ته اسانجي گهرو زندگي خوشگوار آهي!!؟“
اکين ۾ اکيون وجهي ڪيل سوال.
شڪ
اکين ۾ به
سوال ۾ به
نڄاڻ پنهنجي لاءِ!؟/نڄاڻ منهنجي لاءِ!؟.
”ها سچ آهي پر اهڙو سچ جنهن کي اسان ڪنهن ساهه کڻندڙ جيوَ
جيان نه پر روبوٽ جيان نڀائي رهيا آهيون.“
آن ڪانپوءِ
ڪنهن تلخ احساس هيٺ
هو به چپ
مان به چپ
۽ چپ کي پنهنجي پيڙا ٿيندي آهي ۽ ان پيڙا جي ري ايڪشن ۾
يا آن پيڙا مان نڪرڻ لاءِ لائف بوٽ جيان هڪ ئي جو استعمال.
ياڪر
چُمي

نهار
بي‌ذائقي هئڻ جو احساس
Tasteless

وچ وچ ۾ ٽٽي پيل تعلق
بنا حواس جي مشيني انداز

بي‌حس
ٽڪائيندڙ
ريل جا ٻه الڳ الڳ پٽا ساڳي ڏسا ڏي ويندڙ ۽ اُنهن مٿان ٽڪل ۽ بيمار پوڙهيءَ جيان هلندڙ ريل ۽ ريل جي خالي ڪمپارٽمنٽ ۾ ويٺل ٻه اجنبي.

آن منجهند مان مين روڊ ڪراس ڪرڻ لڳي هئس. ڪجهه بدليل هو جنهن روڊ جي روزاني روٽين کي ٻه بدلائي ڇڏيو هو. گهٽ ٽريفڪ ۽ پوليس جا جٿا گشت ڪندڙ. بند ٿيل دڪان يا تيزي سان بند ٿيندڙ- آنسوگيس جا ڇڏيل شيل ۽ اکين ۾ لڙڪ.
مان بيهي رهان ٿي. سامهون نيڻ نهار جي حد کان اورتي، ايندڙ جلوس- ڪارا گپاڙها بينر، نعره، گپاڙها تامو ٿيل چهرا- جلوس ويجهو ايندڙ ۽ گشت ڪندڙ پوليس جي اکين ۾ لٿل رت.
ڪلهه يونيورسٽيءَ جا ڪجهه شاگرد پوليس جي گولين جو ڪاچ ٿيا ويا هئا. اڄ آن جو ري ايڪشن هو ٻنهي ڌرين ۾. صبح مارجي ويٺلن جا فوٽو ڇپيا هئا اخبار ۾. ٽيبل تي ناشتو ڪندي، اخبار جي آن حصي تي اکيون اٽڪندي ٿي ڪوسي چانهه جو ڍڪ نڙيءَ ۾ اٽڪي پيو هئم.
ڪن لاءِ من ۾ واڪا ڪندڙ خواهش: ٽيبل تي رکيل ٽي سيٽ پٽ تي اُڇلي ڀڃي ڀور ڪري ڇڏڻ جي. اکين ۾ لهندڙ لڙڪ ۽ بي‌پل سڀ ڪجهه بي‌معنيٰ ٿيجي ويل گهر جي هنگامي ۾.
”جلديءَ چانهه پي ڏي- آفس کي دير ٿي ٿيئي“
”منهنجا شوز نٿا لڀن“

”بتڻ ته تانڪي ڏي“
هوشوءَ جي هوم ورڪ ڪاپي ڳم
سپيءَ جو لنچ باڪس اڃا تيار ڪونهي
مسلسل وڄندڙ فون
۽ سمورو هنگامو پڄاڻيءَ تي پهچڻ ڪانپوءِ
مان
تنهائي
چانهين جو تڏو تيل ڪوپ
تي سيٽ
۽
اخبار
هيئنر جلوس منهنجي ويجهي ڪان تـو لنگهي. هٿ وڏائـي چهٽڻ چاهيان ٿـ. ڇهئي سگهان پـر ڇهئان نٿي. چهرا منهنجا ڏنـل واڻٽل. مارجي ويل چهرا به اهڙا ساڳيا. اهڙا ساڳيا ڳيرو.
گذريل انيڪ ڏينهن کان مان ۽ اخباري خبرون هڪ ٻي سان وڙهي رهيا آهيون.
جيڪي ڪجهه ٿي رهيو آهي اُن تان.
هي نياءَ آهي.
هي انياءَ آهي.
عين اُن پل، جنهن پل هن مون سان هم بستري تي ڪئي، عين اُن پل رت جو درياهه وهئي نڪتو هو اِن ساڳي ڌرتيءَ تي_ عين اُن پل سرڪار آڊر جاري ڪيو قتل عام جو. عين اُن پل انسانن جو هجوم توپ جي ڪلي ويل منهن اڳيان اچي ڇهون ڇهون ٿي/پرزا پرزا ٿيندڙ.
عين اُن پل
عين اُن پل
عين اُن پل بستري ۾ اسانجي مٿان ڳجهن جا لِمارا. اِخبار جي پني جي ڦڙ ڦڙ ۽ مري ويئلن جا انگ اکر پيت تـي لڪجندا ڏسا وڃن.

ڪرهت جو احساس جڪڙي ڇڏيو ۽ ونئي موڙ کي- هر بستري ۾ ڪان، اُن مان ماڻهن لذت ڪان. پنهنجي جسم ماڙ/هن جي جسم مان ايندڙ رت جي ۽ سڙندڙ ماس جي بوءِ ۽ پاڻ ڇڏائي اُٿي ويهي ٿي رهان.

”ڇو؟“

”ان ڪان اڳتي به ڪجهه آهي“

”مطلب؟“

”ان— ڪان— اڳتي— ان— ڪان— اڳتي— عورت جو مرد لاءِ استعمال نه— نه— پر— ماڻهوءَ جو ماڻهوءَ لاءِ استعمال— صرف انسان جي حيثيت ۾— ان— لذت ڪان اڳتي— اڳتي— ڪجهه ٿيڻ/محسوس ڪرڻ نه، ڏي مون کي— ماڻهو— مري— رهيا— آهن— فارگاڊسيڪ— اسٽاپ اٽ— ماڻهو— م—ر—ي—ر—هـ— ي— ا— ا— ا—“

اُن ڪانپوءِ مان ڇڻ هسٽريا جي ڊپڻ ۾ لهندي ٿي ويس.

سڏڪا

اوڇنگارون

پوءِ ٿڪي، ڇڄي پل دانهون.

گاڊناڪالاجسٽ ڇا سچ چيو هو ته مان ڪنهن سائيڪا ٽرسٽ کي ڏيکاريان!؟. ڇا منهنجي پيڙا رڳو سائيڪا ٽرسٽ پاڻي سگهندو!!؟. ڇا سچ پچ هن ملڪ جا ٽيون حصو ماڻهو ذهني مريض آهن يا ڪيا ويا آهن!؟.

جلوس: مارجي ويئلن جون تصويرون هنن جي هٿن ۾— رڙيون، دانهون، نعرا، احتجاج احتجاج احتجاج- اچانڪ ڪجهه وراڪا ڏئي وڃ جيان منهنجي اندرگهڙي آيل ۽ ڪجهه دکي پيل. هوريان هوريان دکندڙ آ گرن مان جيئن اوچتو پنيٽ پري پوندو آهي، آسمان کي ڇهندڙ اُلا. مان اُنهن ۾ گڏجڻ چاهيان ٿي، وڪ کڻڻ چاهيان ٿي/کڻان ٿي ۽ ٻيهڄي وڃا ٿي ڇو- ڪنهن حڪم هيٺ. ٻه ٽا ٽين

ٻار اسڪول ڪان موٽندا هوندا !
هو ٻہ اڇڙ وارو هوندو!
ٻڪ ڪان اصل هنگامو ڪڙو ڪري ڏيندا.
چلهہ تي رکيل منجهند جي ماني!؟
۽ هتي — هيءَ — نياءُ ۽ انياءُ جـي ويڙهہ — منهنجي انـدر دُکي
پيل احتجاج ۽ احتجاج ڪري نہ سگهڻ جي پيڙا !!؟
ٻہ واٽو
۽ ٻہ واٽيِ مان ڦٽي نڪتل ڪيترائي ٻہ واٽا / ٽہ واٽا /چوُ واٽا—
زندگيءَ جا
آتما جا
احساس جا
پنهنجي پاڻ ڏانهن ويندڙ راهہ انهن ٻہ واٽن / ٽہ واٽن/چوُ واٽن ۾ وڃائجي
وئي آهي ڇڻ. يا هيئي ڪان يا منهنجين اکين تي ڪوهيڙو چڙهي
ويو آهي؟
اهيا منهنجي شخصي بيوسي آهي
۽ اُن سان مٿو ٽڪرائيندڙ اُن قوم جي گڏيل بيوسي جنهن منجهان
مان آهيان.
اُن ڪانپوءِ منهنجو جسماني روبوٽ گهر واري راهہ ڏانهن مـڙي
وڃي ٿو
انڌو
گونگو
ٻوڙو
روبوٽ. ❋

ڪليسا جي صليب تي ڳجهه

دريءَ کان ٻاهر نيڻ نهار تائين منظر سمورا بدنما ٿي چڪا آهن.

هنن بيئر، وسڪي ۽ سوڊا جون بوتلون کوليون ۽ گلاسن ۾ اونڌيون ڪري ڇڏيائون ۽ پوءِ گلاسن ۾ هنن جا وجود ترڻ لڳا.
چيئرز
چيئرز

چوٿين پيگ تي، پرين ڪنڊ ۾ ويٺل اڇي چمڙيءَ واري پوڙهي فلاسفر جو اندر چڻ اٿلي پيو. هن رڙ ڪري چيو.
”فارگاڊ سيڪ — آواز سڀئي بند ڪري ڇڏيو. مان انهن کي نٿو ٻڌڻ چاهيان. منهنجن ڪنن جا پڙدا ڦاٽي پوندا. سڪون!! سڪون!! اکيون انڌاهون پولار آهي. اتي ڏي سڀئي ٻيهي رهو اڌ پنڌ ۾ بونٽ موو. اکيون انڌاهون پولار آهي، وات پٽي ويٺل، اسان کي ڳهڻ لاءِ Man has been Thrown in to this world in order to die —in order to die— To—die— die— e—e—e—“
چوٿين پيگ جي آخري ڍڪ تي پهچندي پهچندي هو ٽيبل تي مٿو ذري سڏڪا پيري روئي پيو ۽ هائيڊيگر جا جملا سندس آواز ۾ ٽٽندا وکرندا ٿي ويا.
ماڻهوءَ کي هن دنيا ۾ مرڻ لاءِ ڌڪيو ويو آهي.
ماڻهوءَ — کي — هن — دنيا ۾ — مرڻ — لاءِ — ڌڪيو — ويو — آهي —
هال ۾ رکيل ٽيلي ويزن جي چوڪنڊي اسڪرين تي ڳاڙهي روشني آئي ۽ نيوزريڊر جي گرانٽ جهڙي چپ ٻاهر نڪري سهڪڻ لڳي.

اڇوڪيون اهم خبرون-!!؟
مرڻ وارن جو تعداد
زخمي ٿيڻلن جو تعداد
ٻڌجي، جيلن ۾ پرتي ٿيڻ وارن جو تعداد
۽ اُن ۾ جنم ٽيپ، ڏنڊ، سخت پورهيئي سان ڏگهي ٽيپ ۽ ڦاسي.
۽ مارڻ وارن، زخمي ڪندڙن ۽ ٻڌڻ وارن کي ساڀل گولڊ ميڊل.
عالمي امن انعام.

هال ۾ ويٺلن پنهنجن پنهنجن گلاسن ۾ ترندڙ اکيون ڪنارن تي آڻي، حيرت ۽ همدرديءَ وچان فلاسفر کي ڏٺو- پوءِ نفرت پري نهار نيوز ريڊر تي- نفرت جي پويان لڪل ڀَو جا ڀاوَ.

چيئرز

چيئرز

اڄ صبح هن تهائين گهٽي شدت سان آپگهات ڪرڻ جي خواهش من ۾ محسوس ڪئي هئي. سائيڊ ٽيبل جي خاني ۾ ننڊ جون گوريون ٻه رکيل هيون. ڪم از ڪم ان عمر جي موت لاءِ ڪافي هيون. هن شيشي کولي هٿ تريءَ تي اونڌي ڪئي. گوليون ڳڻيون. پاڻيءَ جو گلاس ڀريو دريءَ مان ڏسجندڙ گلاب تي به هن آخري نهار وڌي. پر آپگهات ڪري نه سگهيو. اسان آپگهات ڪري نٿا سگهون ان ڪري ڇا جيئون ٿا!!؟- جيئڻ جو ڪارڻ به ناهي، جيئڻ لاءِ من ۾ موهه به ناهي، جيئڻ ممڪن به نٿو محسوس ٿيئي پر هن کي محسوس ٿيو، جيئڻ هن جي مجبوري آهي، قدرتي موت تائين لاءِ.

هن زندگيءَ جي فلسفي تي ڪتاب لکيا ليڪچر ڏنا. جنهن صبحءَ امريڪن سرڪار طرفان زوريءَ سندس پٽ کي ويٽ نام جي محاذ تي موڪليو ويو، اُن صبحءَ هن پهريون ڀيرو موت جي فلسفي تي سوچيو هن کي لڳو هو آيو ناهي، ڦٽي ڪيو ويو آهي، ان ناٽڪ ۾، جنهن ۾ هن جو ڪردار جيئن لکيو ويو آهي تيئن هن کي پرفارم ڪرڻو آهي، پنهنجي ڪردار سان سهمت نه هوندي به. هن کي هڪ اهڙي جوان پٽ جي پوڙهي پيءُ جو رول پلي ڪرڻو آهي جيڪو

ويٽ نام جي محاذ تي وچاڙيجي ويو.
نڄاڻ زنده !!؟
نڄاڻ مرده !!؟
هن پنهنجي اندر جو ڪٿارسس، هٿيارن جي ڊوڙ تي مضمون لکي ڪڍيو. تاڙيون به وڳيون ۽ هن کي عالمي امن انعام به مليو پر پوءِ تاڙين وڄائڻ وارن ئي، عالمي امن انعام ڏيڻ وارن ئي ڪيس گهٽر کان جهلي بارود جي ڍير تي ويهاري ڇڏيو.
هو بارود جي ان ڍير ۾ ڀسم ٿيڻ جو اوسيئڙو ڪري سگهيو ٿي پر آپگهات نه. آپگهات آهي به ننڍا ڪري سگهن جيڪي ٽيلي ويزن جي اسڪرين تي روز ماريا ٿا وڃن. هو ڏاڍي ڏيان سان عينڪ جا شيشا اگهي، اها نيوز ريل ڏسندو آهي جنهن ۾ ماڻهو ڪيس فٽ بال جيان، هيڏانهن کان هوڏانهن، هوڏانهن کان هيڏانهن اڇلبا نظر ايندا آهن. نه هو نيوز ريڊر جون اکيون اگهي سگهندو آهي نه نيوز ريڊر هن جون.

آواز — سيٽي — بند — ڪري — ڇڏيو — منهنجا — ڪن — ڦاٽي — پوندا —

دريءَ وٽ ويٺل ڏکڻ افريقا جي گهري، ڪاري رنگ واري نوجوان دريءَ کان ٻاهر نهاريو. منظر سمورا بدنما هئا. هن جون گهاڙهيون اکيون ڏاڍن جيان ڀري رهيون هيون. هن پنهنجي اڳيان رکيل گلاس مان آخري ڍڪ ڀري سوچيو، ’فرد جي حيثيت ۾ اسان سيٽي بيوس آهيون. اسانجو شخصي انڪار ڪمزور پوندڙ آهي اڪثريتي احڪام هيٺ. Guilt جو احساس ڪنهن اڻ ڪيل ڏوهه بابت. ڇڻ اسان منجهان ڪنهن، ڪنهن کي وات ويندي ماري ڇڏيو آهي. جڏهن نه ماريو ناهي/ماريا ويا آهيون. شخصي طرح سيني تي دهشت جي بيماري سڙهيل. اڻين محسوس ٿيندڙ، جو پيرن هيٺان زمين کسڪندي هجي. پيرن هيٺان زمين ڪيئن تي کسڪي سگهي!!؟.

اسان زمين جي مٿان ڪان ڪسڪائي، پولار ۾ ڦٽي ڪيا ويندا آهيون. ڪسڪائڻ جي سازش ڪان ۽ آها سازش رٿڻ وارن ڪان نفرت— نفرت— ۽ نفرت پاڻمرادو رحم ۽ همدرديءَ ۾ بدلجندڙ. هي ويچارو پوڙهو ڪري به ڇا ٿو سگهي سواءِ رڙيون ڪرڻ جي!!؟ مان ڇا ٿو ڪري سگهان سواءِ رڙيون ڪرڻ جي!!؟ اسان ڇا ٿا ڪري سگهون سواءِ رڙيون ڪرڻ جي!!؟

هن رحم ۽ همدرديءَ مان اڇي چمڙيءَ واري پوڙهي فلاسفر ڪي ڏنو. هن جي رحم ۽ همدرديءَ جي احساس ۾ ڪٿان گهڙي آيل ڪرهت جو احساس. هن جي وڏن اهڙن ئي اڇي چمڙيءَ وارن جي غلامي ڪئي آهي. گذريل پيڙهين ڪان هُن تائين.

غلامي!!!

هن گيت ڏئي نڙيءَ ۾ اٽڪيل ڪڙو ڪسارو احساس هيٺ پيٽ ۾ لاهڻ چاهيو پر آهو نڙيءَ ۾ ئي اٽڪيو رهيو.

ڪلهه رات ٽيرس تي اهيوٽي امريڪن فلاسفر هن سان بحث ڪري رهيو هو ۽ مٿس ثابت ڪري رهيو هو ته هنن جي غلامي فطري/ قدرتي آهي، سندن ڌرتيءَ جي طبعي ماحول ۽ موسمن جي دائري اندر جنميل سندن وجود اوترا ڪارائتا ناهن جيترا اڇي چمڙيءَ وارن جا. پوءِ هن ٿامس بڪل ۽ ڊارون جا حوالا ڏئي ڪيس مڃرائڻ جي ڪوشش ڪئي هئي ته هو انسان جي ذهني ارتقا جي اڃا شروعاتي دور ۾ آهن. هنن جي مزاج ۾ غلامي آهي.

جيئن جيئن هو پوڙهو، اڇي چمڙيءَ وارو فلاسفر ڳالهائيندو ٿي ويو، تيئن تيئن هن جي اکين اڳيان غلاميءَ جي سينما اسڪوپ فلم هلندي رهي. هن جي ماءُ جي هٿن جا ڦلٽا، هن جي پيءُ جي پٺن جا نيرُ، بيمار، بکيا، مرڻينگ، هڏن تان لهندڙ ماس وارن ڪارن ۽ اگهاڙن ٻارن جو هجوم. هٿ، ڪشڪول، ڪشڪول ۾ ڪرندڙ داڻو داڻو ڪڻڪ ۽ مٿي هوائي جهازن مان نازل ٿيندڙ من وسلويٰ. ۽ لاشَ، لاشن جا پهاڙ ۽ پهاڙن مٿان لهرائيندڙ سپر پاورس جي فتح جو پرچم.

بلڪل اوچتو هن پوڙهي فلاسفر کي ڪالر کان پڪڙي ورتو هو ۽ چڙ وحشي ٿي پيو هو. گگ سندس وات مان آڏامي فلاسفر جو چهرو پچائيندي ٿي وئي. پر— هينئر!!؟. هينئر هو اُن ساڳي پوڙهي کي همدرديءَ وچان ڏسي رهيو آهي. هن کي اوچتو خيال آيو ته پيڙا ۾ ماڻهوءَ جا پاوَ هڪ جهڙائي ته هوندا آهن.

اسان ۾ ڪجهه، مشترڪ، هڪ جهڙو آهي ان هوندي به ته اسان ڌار ڌار سيمائن تي پنهنجي اندر، پاڻ کان ٻاهر، بيوس، اڪيلا ۽ خوفزده نوع ۾ پولار ۾ هيٺ هٽي وڙهي رهيا آهيون. وڙهي نه رهيا آهيون پر وڙهي نه سگهڻ جي پيڙا هيٺ پولار ۾ بولاٽيون کائي رهيا آهيون.

ان کانسواءِ مان/هو/هي/ اسان ڪري به ڇا ٿا سگهون!؟

هن کي خيال اچي ٿو

اسان گڏيل/ اجتماعي ويڙهه ۾، گڏيل/ اجتماعي مفادن خاطر وڙهندي به، ڌار/ پنهنجي اندر/شخصي سطح تي ٽڪل، هارايل، ڪمزور ۽ وچائيجي ويل آهيون. منهنجي قوم شايد آزادي ماڻي به وٺي. منهنجي اندر غلاميءَ کان نفرت جا اُلا اُٿن ٿا. منهنجي ذهن ۾ ان جو زهر پريل آهي پر تڏهن به مان پنهنجي اندر/اڪيلو/ پاڻ کي Unsafe ٿو محسوس ڪيان. ڪٿي شايد، ڪنهن ڪنڊ ۾ بياعتباري مون کي چنبڙي ٿي. اهيا بياعتباري ڇا لاءِ آهي!!؟— ڇالاءِ آهي!؟.

؟؟؟؟؟— ؟— ؟— ؟— ؟—گلاس ۾ سوالن جون نشانيون اُڀري هن کي اچا به بياعتبار ڪنديون ٿيون وڃن.

رڙيون— دانهون— سڏڪا—

”بند ڪريو اهي آواز— فارگاڊسيڪ— رحم ڪريو مون تي—“

پوڙهي ٽيبل تان ڪنڌ مٿي ڪٽي، ويٽلن کي بيوسيءَ مان نهاريو ۽ ڪنن ۾ آ ڱريون وجهي اکيون پوتي ڇڏيائين.

هال جي ڏاکڻي ڪنڊ ۾ بيٺل پادريءَ اُداس نوع ۾ سمورن چهرن کي ڏٺو، محسوس ڪيو، پوءِ دريءَ کان ٻاهر نهاريندي، نيڻ نهار

ڌائين ڦهليل بدنما منظرن جي آخري ڪناري تان ڦٽي نڪتل آسمان جي اننت ڦهلاءَ ۾ خداوند کي ڳوليندي، سيني تي صليب جو نشان ڏاهي، خداوند سان مخاطب ٿيو.

”خداوندا!- ڪليسائن جي دروازن تي لٽڪندڙ قلفن تي ڪٽ چڙهي ويا آهن ۽ ڪتابن مان لفظ وڃائجي ويا آهن، بلڪل ائين، جيئن انسانن مان انسان وڃائجي ويا آهن ۽ هڏن تي چڙهيل ماس باقي رهجي ويو آهي. مان چرچ جي سنسان هال ۾، يسوع ۽ مقدس مريم جي ڇانو ۾ بيهي انسانن کي مخاطب ڪندو آهيان ته مبارڪ آهي اهو، جيڪو سچ کي آسمانن تي ڳولڻ بدران ان کي انسانن ۾ پائي ٿو. مبارڪ آهي اهو جيڪو پنهنجا هٿ ٻين جي رت مان ڌوئڻ بدران، انهيءَ رت کي بچائڻ لاءِ پنهنجو رت وهائي ٿو- مبا- رڪ - آ- هي- اهو-

۽ پوءِ خداوند!

چرچ جي سنسان هال ۾، قطار ۾ رکيل بينچون ٿڪ ڏئي مون تان کلي ڏينديون آهن.

۽ مان، يسوع ۽ مقدس مريم مونن ۾ منهن ڏئي ويهي رهندا آهيون“.

پادريءَ دريءَ کان ٻاهر نهاريو

ڪليسا جي صليب تي ڳجهه ويٺي هئي ۽ ڪليسا جي دروازي تي بيٺل رڃ ڏند ڪڍي پادريءَ جي معصوميت تي کلي رهيو هو. پادريءَ گهٻرائجي ٻيهر سيني تي صليب ڏاهڻ چاهي پر هن کي لڳو ته هن جا هٿ برف تي چڪا آهن ۽ هو پاڻ صليب تي ٽنگيو پيو آهي. ❋

ٽٽي پرزا ٿيل عڪس

مون کي ڇٽني ڏسائڻ کان ڳهيري ٻيٺل سماج جي دائري ۾ مان پنهنجي ئي وجود جي بائلاجيڪل سسٽم جي ماريل عورت چادر ۽ چار ديواريءَ جي قبرستان ۾ پناهه وٺڻ لاءِ قبرون ڳوليان ٿي. تنهائيءَ جو نانگ منهنجن پيرن هيٺان کان سُرندو منهنجين رڳن ۾ لهي آيل. مان سڏڪيان ٿي پر عبادتگاهن جي دروازن تي اوساري ڪئي وئي آهي. اندر بند ٿيل ماڻهو سجدي ۾ پئي پئي بوءِ ڏيڻ لڳا آهن. مان ٻاهر هجوم ۾ گهيرجي وئي آهيان. مچريل هجوم منهنجي جسم تي ويڙهيل ساڙهي ڇڪي پئي لاهي ٿو ۽ ان کي چوواٽي تي نيلام ڪري ٿو.

مون احتجاج ڪرڻ چاهيو.

وڻ جي آخري ٽار تي ويٺل چٻري ٺهڪ ڏئي چيو.

عورت معنيٰ آڳهاڙي.

منهنجي ماءُ مون کي گونگو ڄاوَ ۽ جڏهن مون پنهنجي وات ۾ ڇپ جو ٻج پوکيو، تيستائين لفظ حرام جي نُطفي مان جنميل ٻار جيان گند جي ڍرم ۾ ساهه ڏئي چڪا هئا.

مون روئڻ چاهيو.

پر اُن کان پهرين سمنڊ خشڪ ٿي چڪو هو ۽ اُن جي پيٽ ۾ واريءَ تي اُڏاٽي. مان پنهنجي سالن جي اَڃ ڪاڻ، ڇپ ڪيڏي، ٽٽي جيان ٽپي ٻاهه ٿيل وآري چٽڻ لاءِ مجبور هئس. منهنجي وات ۾ منهنجي ڇپ ڪرڙيءَ جيان ڦٽڪي.

ڇپائين،

ڪو هڪ لفظ ته ڳالهائڻ ڏين ها مون کي.

ڳالهائي نـه سگهڻ جي پيڙا ماس جيان منهنجن ننهن ۾ پيري پئي آهي ۽ اُنهن مان ڦڙو ڦڙو رت ٿو ٽمي. مان آڱرين جا رتوڇاڻ بل

ڏندن هيٺ ڏئي، رت چوسيندي پٿرن جي ڍيرَ ۾ لهندي ٿي وڃان
مون کي سنگسار ڪيو ويو،
منهنجي هئڻ جي ڏوهه ۾.
مون ديوار جي هن پار جا منظر ڏسڻ چاهيا هئا. انهيءَ ڏوهه ۾ منهنجي وجود جي مٿان سرون رکي اوساري ڪئي وئي. مان هاڻي آرسيءَ ۾ پاڻ کي ڏسي حيران ٿي سوچيندي آهيان ديوار ۾ ڏار ڇو پوندا ٿا وڃن!؟
منهنجن ڪلهن تان منهنجو چهرو غائب ٿيندو ٿو وڃي يا نقش ئي ڌنڌلائجي ويا آهن.
رات اسان ٻئي هڪ ئي تابوت ۾ بند هئاسون. هن منهنجو چهرو سڃاڻڻ کان انڪار ڪيو هو. محض منهنجو جسم ئي سڃاڻي سگهيو هو پر اُن ڪري نه ته منهنجو جسم منهنجي چهري جو جسم آهي. ان ڪري ته اهو بهرحال جسم آهي. مڪمل جسم، جيڪو ڪنهن به عورت جو ٿي سگهي ٿو، جيڪا تابوت ۾ فِٽ ٿي سگهي. رات جي پڇاڙيءَ تائين مان پنهنجن ڪلهن تي، تابوت جي ڇِتي ديوارن تي ۽ هن جي پيرن جي نُنهن ۾ ڦاٿل ماس ۾ پنهنجو چهرو ڳوليندي رهيس.
بازيگر منهنجو چهرو پولار ۾ ٽنگي آڊيئنس ڏانهن نهاريو.
چوڌاري ۾ تاڙين جو ڪن ڇير شور پڙڻ لڳو.
وڃائجي ويل چهرو،
۽ اُن سان گڏ سموري سڃاڻپ رد ٿي ويل.
مان پاڻ، شخصي سطح تي، پنهنجي چهري ۽ اُنهيءَ مان جنميل سڃاڻپ جي حوالي سان،
ڪجهه به نه.
عورت ـــ عورت ـــ عورت ـــ جي شور ۾ وڪوڙجي استعمال ٿيندڙ منهنجو جسم. محض جسم. بنا چهري، ناءُ ۽ سڃاڻپ جي،
منهنجو ساهه پرجي آيو آهي. مان ريس ڪورس جي گراؤنڊ

۾، ريس ۾ ڊوڙندڙ گهوڙن سان گڏ ڊوڙي رهيو آهيان . نمبر ون-
نمبر ٽو- نمبر ٿري- نمبر فور- منهنجي پٺيءَ تي لکيل نمبر مان
پڙهي نٿي سگهان ۽ ٻيا پڙهي سگهن ٿا- ٽريجڊي!!
ڇا مان بستري جو ئي ڪو حصو بڻجي چڪي آهيان!!؟
چادر ! ؟
وهاڻو ! ؟
ڪمبل ! ؟
ڪڏهن هيٺان وڇائڻ لاءِ!!
ڪڏهن مٿي هيٺ ڏيڻ لاءِ !!
ڪڏهن مٿان ٽاڻي سمهڻ لاءِ !!
تابوت مضبوطيءَ سان بند آهي. انهيءَ تي ٺوڪيل ميخون منهنجيءَ
سگهه کان وڌيڪ سگهاريون آهن.
گونگو هئڻ ئي ته پيڙا جي شدت آهي. ڪائنات ۾ ڪيترو
ڪجهه انڌو نه هوندي به،
سج انڌو آهي.
چنڊ انڌو آهي.
زمين انڌي آهي.
آسمان انڌو آهي.
پر منهنجي سموري وجود تي اندر ۽ ٻاهر، اکيون ئي اکيون اُڀري
آيون آهن.
ٻانمرادو
نڇاڻ ڪهڙي پل !!
ٻڌڻ جي نه چاهيندي به .
اُن ڪانپوءِ ڏسي سگهڻ، ڏسي سگهڻ جو احساس ۽ اُن مان جنميل
پيڙا ته انهيءَ ڏنل تي نٿو ڳالهائي سگهجي ۽ اهيو ته محض ڏسندو
ئي رهڻ، اُن کي محسوس ڪرڻ ۽ محسوسات کي ڀوڳڻ ۽ برداشت
ڪرڻ ئي منهنجي مجبوري آهي.
مجبوري !!؟

وچ تـان ڪپي اڏ ڪندڙ مجبوري ۽ آهي ٻئي اڌ پاڻ ۾ محض ان ڪري نہ جڙي سگهجندڙ تہ ان ۾ ٻين جو مفاد آهي.
مفاد !! ؟
معاشيات جي اصول هيٺ ڦرندڙ زندگيءَ جو ڦيٿو ۽ اُن جي وچ ۾ اڙڪيل مان.
گول، تيز ۽ مخالف ڏسا ڏي ڦرندڙ.
بازار ۾ لهندڙ چڙهندڙ اگهہ تہ منهنجي شخصي حيثيت ۾ ڦيرقار آڻي سگهن ٿا پر مان پـاڻ نہ . مان پاڻ بلڪل بيمعنيٰ آهيان. جيئن جيئن پئسي جي ويليو وڌي ٿي، تيئن تيئن مان پراپرٽي جي ڪاغذن يـا اُن مـان حاصل ٿيندڙ منافعي جـي حيثيت ۾ لاڪر ۾ بند ٿيندي ٿي وڃان.
چادر ۽ چار ديواريءَ جو لاڪر/سيف ڊپازٽ!!؟؟
مون مان ماٽيل انٽريسٽ (وياج) يا ٻين جو مون لاءِ محض ان ڪري ڪانشس هئڻ تہ مون تي رقم سهڙايل آهي، انهيءَ ڦيٿي کي اچا بہ تيز ڦيرائي ٿو.
اچا بہ تيز.
اچا بہ تيز.
مان سهڪڻ ٿي لڳان. منهنجي نَنڍي پُٺ جي ڪير جي ٻاڏل منهنجن ڦرندڙ هٿن سان ٽڪرائيجي ٿي ۽ منهنجيون اکيون اچا بہ ويڪريون ٿي کُلي پون ٿيون. مان منظر اچا بہ چٽا پسي سگهان ٿي پر محض پسي سگهان ٿي. ٻاڏل جو ڪير منهنجين ڇاتين ۾ جذب ٿي منهنجي وجود کي ساڙ ڪندو ٿو وڃي.
فصل جي ساوڪ
جنهن کي سپاڻي اٿين ڏي ڪٽي ونبو— جيئن منهنجي ڇپ .
ڪپيل ڇپ.
۽ مان رڙيون ڪرڻ چاهيان ٿي پنهنجي هئڻ جو احساس ڏيارڻ لاءِ. پنهنجي الڳ ۽ شخصي آواز جون رڙيون. ڪير جـي ٻـاڏل ۾ بند رڙيون- پتلون جي ٻنهي کيسن ۾ قيد ٿيل رڙيون.

منهنجي وات تي هٿ رکيل آهي.
سگهارو، لوهي هٿ.
رڙيون سانت جو ڪفن اُڻين ٿيون، بلڪل ئي ائين جيئن مان پنهنجي ئي جسم جي ريشمي ڌاڳن سان پنهنجي لاءِ ريشمي ۽ رنگين ڪفن اُڻيندي آهيان. مان بہ، هر ڪفن مڪمل ٿيڻ ڪانپوءِ (پيو ڪفن اُڻجي تيار ٿيڻ تائين) مري ويندي آهيان ۽ منهنجي ڳلي ۾ هڏيءَ جيان اٽڪيل رڙيون بہ مري وينديون آهن.
اهيو اننت ناهي.
اهيو اننت آهي.
۽ اهيو اننت ڪيڏو ڏڪائيندڙ آهي.
ڇا مان ساهہ کڻان پئي!!
يا مون کان ساهہ کڻايو پيو وڃي!؟-
گهر جون ديوارون، دريون، فرنيچر، ڪپڙا، ڪچن جا ٿانوَ سڀ ڪجهہ سوالن ۾ بدلجي ويا آهن.
مون کان منهنجي باري ۾ سوال.
منهنجن سوالن جي باري ۾ سوال.
۽ اُنهن جي باري ۾ سوال.
رت چوسيندڙ سوال.
سوال مون کي بي‌امان ڪندا ٿا وڃن کليل زمين مٿان ۽ کليل آسمان هيٺ. سوال منهنجي ئي مٿان سلهہ جي پراڻي مريض جيان کنگهندي کنگهندي رت ٿا ڏڪين.
مان پنهنجي ئي ظاهري وجود جي مڇَ تي هٿ سيڪيان ٿي، پاڻ کي پنهنجي هٿ جو ويساهہ ڏيارڻ لاءِ، جيڪو هر رات جي پڇاڙيءَ تي اويساهيءَ ۾ بدلجي وڃي ٿو پر منهنجي اندر جي برف وگهري ئي نٿي. شايد سمنڊ جو پيو ڪنارو آهي ئي ڪونه!!؟- ڏرتيءَ جو بہ پيو ڪنارو ڪونهي!!؟- منهنجو بہ پيو ڪنارو ڪونهي!!؟
نہ پر،
پيو ڪنارو آهي شايد.

سمنڊ جو بہ،
ڌرتيءَ جو بہ،
منهنجو بہ،

مان ٻي ڪناري تائين پهچڻ لاءِ پنهنجا ڪپهہ پير مٽيءَ ۾ پيڙي دوڙڻ ٿي چاهيان پر ڪپهہ پيرن سان تہ دوڙي ڏي ڪونهي سگهبو. بس ان جو سپنو ڏي پسي سگهبو آهي. مان ٻي ڪناري تائين، پنهنجي ڏي وجود جي ٻي ڪناري تائين پهچڻ لاءِ (شايد منهنجي وجود جي ٻي ڪناري تي پير جڙي پوندا هجن!!؟- پکي پر پکيڙي آڏامي سگهندا هجن!!؟) سپني ۾ دوڙڻ ٿي چاهيان پر منهنجي اندر ۾ چڻ وهيل چيئر جو ڦيٿو تيزيءَ سان ڦريو وڃي ۽ ان جا گهوگهاٽ باقي رهجي ٿا وڃن.

منهنجي گهر جي چار ديواريءَ تي ڪانگ، ڳجهون ۽ چِپرا اچي ويهندا آهن ۽ مون کي ڪنهن ننڍڙي ۽ اڪيلي ڏانڊائي جو اوسيئڙو آهي. منهنجي اڱڻ ۾ ڪرنڊڙ پٿر ميڙي ميڙي منهنجا هٿ رتوڇاڻ ٿي پيا آهن. دروازي تي چڙهيل قلف جي چاٻي مون کان ڦري سمنڊ ۾ ڦٽي ڪئي وئي آهي ۽ مان بس ان چار ديواريءَ جي ديوارن تي رتوڇاڻ آڱرين سان خوابن جي فهرست ٿي لکان.

اوچتو مان محسوس ٿي ڪريان، هسپتال جي مرده خاني ۾ برف ۾ فريز ٿيل منهنجو لاش ننگو ٿي پيو آهي ۽ اُن جي مٿان ڏاڍيل اچي چادر جو ڪفن ڪانگ، ڳجهون ۽ چِپرا پنهنجين پنهنجين چهنبن ۾ جهلي آڏامي ويا آهن.

ننگو لاش،

هسپتال جو مرده خانو ۽ برف.

ڇا اهيائي جاصلات آهي/هئڻ گهرجي!! ؟!؟؟؟

!!؟؟؟؟

؟

منهنجي ننڍي پٽ جي ڪير جي باڻل مان ڏانڊاڻو نڪري ٿو اچي ۽ ٻي پل منهنجين خشڪ ٿيل چاڻين تي وهي ٽمڪڻ ٿو لڳي-

منهنجي ننڍي پٽ جي اکين ۾ حيرتون پرجي آيون.
هن چرڪي چيو
امان!!
هو—— ڏس
ص—ب—ح— ❋

منظر- جنهن جو ڪو انت ڪونهي

شهر سڄي کي سانت ڳڙڪائي وئي آهي (سانت/موت!؟) ڇا ماڻهو مري ويا آهن؟ ڇا باقي ڪتا جيئرا بچيا آهن، ڀونڪڻ لاءِ، مري ويل/اتفاق سان زنده رهجي ويل ماڻهن جو ماس پٽڻ لاءِ؟. مان ڪٿي آهيان (ڪير آهيان؟) هي ڪهڙو شهر آهي؟. ڇا مان آهوئي آهيان جيڪو هئس يا مان آهو ناهيان!؟. جيڪو ڪجهه آهي ڇا آهو ناهي ۽ جيڪو ڪجهه ناهي ڇا آهوئي آهي!؟ گذريل ڏن ڏينهن ۽ راتين کان انهيءَ قبر (گهر/قبر!؟) ۾ ٻوريو پيو آهيان/ ٻوريو ويو آهيان. ٻن حصن ۾، وچ تان ڪپجي، اڌ ٿي، ورهائيجي ويو آهيان ڇڻ.

٠=١-١ (هڪ ڪاٽو هڪ، برابر- ٻڙي).

هڪڙو حصو ڪٽ تي مئو پيو آهي- بلڪل لاش- سرد لاش- ڪليل اکيون ڇت ۾ اٽڪيل- ڪجهه به ناهي اُنهن ۾- ڪجهه به ته نه- ٻوءِ مان (جيڪو پنهنجو ئي پيو آڪسيجن ڇڪيندڙ فزيڪل وجود آهيان/ناهيان؟) ڇو پگهرجي وڃا ٿو اُنهن اکين ۾ نهاريندي !؟- ڇا ان لاءِ ته اُنهن اکين ۾ ڪجهه به ناهي؟- معنيٰ ته نه هئڻ، هئڻ کان وڌيڪ ڀيانڪ آهي. ماڻهوءَ جو پاڻ ۾ نه هئڻ- ماڻهوءَ جي اندر احساس جو نه هئڻ- احساس جي اندر زندگي/سگهه جو نه هئڻ- شايد مان وڌيڪ بيچيني ننڊ جون گوريون ختم ٿي وڃڻ کانُ ٿو محسوس ڪريان. هاڻي خالي شيشي ۽ منهنجي وچ ۾ ڇڻ ٻوئل شروع ٿي چڪو آهي (يا مان پشڪن وانگيان انهيءَ ٻوئل ۾ قاسايو ويو آهيان!؟) ۽ هر راؤنڊ ختم ٿيڻ ڌائين مان ئي ٽڪجي سهڪڻ لڳان ٿو. ڪاش مان جن جيان انهيءَ خالي شيشيءَ ۾ سمائيجي سگهان پر مان جن ناهيان.
انسان آهيان.

انسان آهيان؟

اـ ن ـ س ـ اـ ن ـ ڪيڏو عجيب، اوپرو ۽ بي‌معنيٰ لفظ آهي اهو ۽ اهڙين ڪيترا لفظ بي‌معنيٰ بڻيا ٿا وڃن، جن کي مان هر هر اهڙين آچاريندو آهيان چڻ حادثي ۾ وڃائجي ويل وسارڻا سارڻ جي ناڪام ڪوشش ڪندو هجان پر هر پيري ذهن تي ڪجهه اٽڪيو، پاڇولي جيان لهرائجي گم ٿي وڃي ٿو. هر هر ڪاڪوس ڏانهن اهڙين وڃان ٿو چڻ اهائي آخري پناهه‌گاهه باقي بچي هجي.

ڪرفيو لڳڻ کان پهرين، مون پاڻ ڪيڏي شديد نوع ۾ اها خواهش محسوس ڪئي هئي ته شهر ۾ ڪرفيو لاڳو ٿي وڃڻ گهرجي. مون کي پنهنجو بچاءُ ڪرفيو ۾ ئي محسوس ٿيو هو. ڪرفيو لڳڻ کان پهرين فساد نفرت/خوف جو روپ ڌاري پهرين اخبارن ۾، پوءِ بي بي سي تان، پوءِ سڙڪن کان گهٽين ۾ ۽ آتان شخصي طرح سان هر شخص جي اندر بلڊ ڪينسر جيان ڦهلجي ويا هئا. نفرت پنهنجي ۽ نوع جو بلڊ ڪينسر ئي ته آهي. مريض کان وڌيڪ مريض جي هٿان، غير واسطيدارن جي موت جو ڪارڻ بڻبي آهي. سڀئي ماڻهو مريض ئي ته آهن. خوف/نفرت/ڪرهت جي مرض ۾ وڪوڙيل، ايڊز جي مرض جيان، جسم مان جسم ۾ داخل ٿيندڙ. مان پاڻ چڻ بيمار ٿي پيو آهيان. گهر ۾ سور لاهڻ جون جيترديون به دوائون هيون، کائي چڪو آهيان. جسم جي مختلف حصن ۾ سور جو دٻاءُ ايذاءُ وانگر ٿو محسوس ڪريان، جيڪو رات جي پوئين پهر، ڪابي پاسي، سيني ۾ ننگي خنجر جيان لهڻ لڳندو آهي. صبح ٿيڻ تائين پيٽ ۾ ڪپي ويندو آهي. مون کي ڇا ٿي رهيو آهي!؟ هارٽ اٽيڪ يا السر!؟ـــ السر يا هارٽ اٽيڪ!؟ مان ڊوڙي دروازي کان ٻاهر نڪرڻ چاهيندو آهيان پر چاوئنٽ منهنجا پير پڪڙي وٺندي آهي. خبردار!!ـــ خطرو ـ ٻاهر ڪرفيو لڳل آهي. نستو ٿي پوندو آهيان. هڪڙو خوف اهو ته ڇا مان ان اڪيلائي ۾ اوچتو دل جي حرڪت بند ٿي وڃڻ ڪانڻ سرد پئجي ويندس!!. هڪ ڏينهن/ٻه ڏينهن، پوءِ منهنجو جسم بوءِ ڏيڻ لڳندو. انيڪ ماڪوڙا ۽ ماڪوڙيون مون کي

ڇُهنڊي ويندا. تڏهن آهاٻونڊي جي ٻوءِ ٻاهرئين جو ڏيان ڇڪائيندي مون ڏانهن. ڇا تہ، ڇا تہ، ڇا ماڻهو نہ آهي، محض ٻونڊي جو ڍير آهي!؟. ٻاهر ڀڄي وڃا؟ ڇا ڀڄي وڃا؟ ها ڀڄان ٿو، نہ پر ٻاهر ڪرفيو آهي. ٻاهر نڪرندي ئي گولي سيني کان پار ٿي ويندي. ٿي سگهي ٿو تہ هو مون کي فسادي سمجهن!. نہ بہ سمجهن پر ماڻهن کي ٿهائين گهڻو هيسائڻ ڪاڻ بہ تہ منهنجو نشانو ونئي سگهن ٿا نہ!؟. ڇا فسادين جيان، قانون نافذ ڪرڻ وارا بہ مون کي/ اسان کي شڪاريءَ جيان ڏاڍيو ناهن ويٺا. وشال نيرو آڪاس. اُڏامندڙ پکي. شڪاريءَ جو ڇرڪ. اکين ۾ شڪار پائڻ جي چمڪ. بندوق جو منهن آسمان ڏانهن ڪجي ويل. هڪ کن پکيءَ جي اُڏام جو پيڇو/ فاصلي جو اندازو. ٻي کن ٽرائيڪر تي آ گر جو دٻاءُ. ٽين کن، سانت جو سينو چيري، پکيءَ جي جسم ۾ پيهي ويندڙ ڇيرا. شڪاريءَ جي اکين ۾ چمڪ. فتح جو احساس. ڏاڍيل سينو. ان دوران هيٺ، ٻولاٽيون کائي ڪرندڙ زخمي/ مئل پکي، شڪاريءَ جي پيرن ۾ اچي پيل.

ماڻ/انسان/پکي!؟.

فسادي/قانون نافذ ڪرڻ وارا ادارا/شڪاري!؟.

نہ، ڪرفيو ۾ هاڻي جيڪو وقفو ٿيندو اُنهيءَ ۾ نڪري ويندس. ڪنهن دوست جي گهر يا پوءِ ڳوٺ. پر!!؟. نہ، اهو وڌيڪ خطرناڪ آهي. ها، اچا اُن ئي ڏينهن تہ بازار ۾، منهنجين اکين جي سامهون بيٺل جيئرو جاڳندو ماڻهو بلڪل اوچتو لهوءَ ۾ لت پت ٿي ويو هو. مون تہ بس هن جي پيٽ ۾ لٿل خنجر ڏٺو ۽ خنجر وارو هٿ هجوم ۾ گم. اُهو خنجر منهنجي پيٽ ۾ بہ تہ لهي سگهيو ٿي نہ!. شڪر مان اُن وقت پنهنجي ٻوليءَ ۾ نہ ڳالهائي رهيو هئس. پيل بہ مون کي پينٽ شرٽ هئي. نہ تہ مان ڪپڙن مان، ٻوليءَ مان جي سڃاڻپ ۾ اچي وڃا ها نہ!!؟.

هيڏي تنور جهڙن تتل گرميءَ ۾ بہ منهنجا پير ڄڻ برف جي سر تي رکيا آهن. سرد ۽ سُن. مون کي بہ هٿيار ساڻ کڻي هلڻ

گهرجي. پر مون وٽ ته هٿيار آهي به ڪونه.
هٿيار!!؟
مان ته وڌ ۾ وڌ ڪو ديسي پستول ڏي تہ افورڊ ڪري سگهان ٿو پر آهو ڇا انهن پياڻڪ هٿيارن جي سامهون بيڪار ۽ فضول نہ هوندو، جيڪي هڪڙي سيڪنڊ ۾ ماڻهوءَ کي ڇيهون ڇيهون ڪريو ڇڏين. بم اُن ڪانسواءِ. منهنجي گهر ڪهڙ بم ته نہ اُڇلي ويندوا؟.
هو بم به ته اڇلي رهيا آهن. مطلب ته هڪ ڏي سيڪنڊ ۾ سڀ ڪجهہ ڀسم. آ ڳ!!- نہ- آ ڳ ۾ جيئرو سڙي مرڻ!! نہ- نہ- اوهہ- منهنجو ڳلو خشڪ ٿي ويو آهي. منهنجو ساهہ!!- نہ- مان نارمل نوع ۾ نہ پيو ساهہ کڻان.
دري کولي ڊگها ڊگها ساهہ کڻان ٿو. دريءَ کان ٻاهر نهاريندي منهنجو من ڇڻ ڏڙڪندي ٻيهي ٿو رهي.
شهر-!؟. ٽڪل ٽُٽل، ميٽل، ڪانڌين جي اوسيڙي ۾، برف تي رکيل لاش. اهو ڏي شهر ڪجهہ ڏينهن اڳ تائين جيئرو ۽ ساهہ کڻندڙ. فيصلو ٿي نہ سگهيو آهي.
ان لاش کي دفنائڻ گهرجي؟. جلائڻ گهرجي؟. پاڻيءَ ۾ ٻوڙڻ گهرجي؟ يا- يا- ڪانون ۽ ڪتن جي اڳيان ڦٽو ڪرڻ گهرجي!؟ شايد آخري رٿا تي سڀئي متفق ٿين. ها شايد!!. شايد معنيٰ شڪ!. شهر جي آخري رسمن سميت، اسانجي/منهنجي جيئڻ/مرڻ جا فيصلا شڪ ۾ پيل. بهرحال قبرستانن ۾ جڳهہ خالي ڪانهي ۽ نہ ڏي اُن جو ڪو امڪان آهي. قبرستانن جي اندر مرڻ وارن جي رش آهي. قبرستانن کان ٻاهر ماتمين جي ڀيهہءَ لڳي پئي آهي. قبرستانن جي ديوارن تي نعرا لکيل آهن ۽ قبرستانن جي ديوارن جي پاڙن ۾ پيشاب جي بوءِ آهي.
منهنجو لاش!؟. دفنايو ويندو؟. جلايو ويندو؟. پاڻيءَ ۾ لوڙهيو ويندو؟. پولار کان هيٺ ڦٽي ڪيو ويندو؟. پرزا پرزا ٿي وڃائيجي ويندو ۽ لبندو به ڪونہ!؟
شهر جو لاش/منهنجو لاش/اسانجو لاش!!؟.
هو سامهونءَ وارو رستو جتان مان روز لنگهندو آهيان ايندي به

ويندي ٻه. لنگهڻ ۾، رستو پار ڪري بس تائين پهچڻ ۾، ماڻهن ۽ ٽريفڪ جي پيهه ڪاڻ جتي مون کي پندرهن منٽ لڳندا آهن، هينئر ٻن منٽن جي برابر ٿو ڀاسي. هينئر ڇڻ هتان راڪاس گهمي ويو آهي. ماڻهن کي ڳهي ويو آهي. ننڍڙا ننڍڙا جيئامڙا ماڻهو. سناٽو. اڌ اڌ فرلانگ تي بيٺل ٻه ٻه، ٽي ٽي وردي پوش. ٽائيل اسٽين گنون. رستن تي وڇايل، ڪانڊاريل لوهي تارون. فسادن دوران ساڙيل ٽائر، موٽرون ۽ رستن تي ڦٽي ڪيل پٿرن جو ڍير. هو ڇا آهي؟. هو- ڳاڙهو- ڳاڙهو. وچ رستي تي. عين وردي پوش جي بوٽن هيٺ ڇا آهي؟. رت!!؟. ڪنهن جو؟ آخر ڪنهن جو؟. ڪنهن جو به، ٽي سگهي ٿو پر آهي ته ماڻهوءَ جو رت. رت ڏسي هاڻ ڪچو ٿيندو آهيم. ڪڏهن ڪو تاريخي ڪتاب پڙهندي به ائين ئي هاڻ ڪچو ٿيندو آهيم. حملا آور بادشاهن جي فوجن هٿان ڪرايل قتل عام جا داستان. آباد شهرن کي ٻاهيون ڏيڻ جا منظر. انساني سرن جا پهاڙ ڪڙا ڪيل ۽ اُنهن جي چوٽيءَ تي لهرائيندڙ فتح جا جهنڊا ۽ آخر ۾ لٽيل مال سميٽي، عورتن جي لوڏيل ڪوڏيل جسمن ۾ ڀار ڀري، لاشن مٿان گهوڙا ڊوڙائيندي حملا آورن جي واپسي. اُن واپسيءَ کانپوءِ پڪ تـه ائين ئي رستا سنسان ٿـي ويندا هوندا جيئن هينئر منهنجي دريءَ کان ٻاهر آهن. ڇا تاريخ انهن واقعن کي ورجائي ٿي؟. ساڳين شهرن ۾؟. ساڳي ڌرتيءَ تـي. ڇـا مـان بـه اسان بـه!!؟ ڇاتي مهٽيان ٿو. هاڻ ٿـو ڪچو ٿيئيم. اُلٽي ڪرڻ ٿـو چاهيان. نڙيءَ ۾ ڪڙو پاڻي ٿو ڀرجي اچيم. ڪنهن کي سڏ ڪريان؟ دريءَ ۾ بيهي رڙيون ڪريان؟. هيلپ- هيلپ- پوءِ جڏهن هو ايندا ته ڇا چوندس!؟. ڊڄان ٿو؟. ڇاڪان؟. اهو به ته ٿـي سگهي ٿو ته رڙيون ڪرڻ تي پابندي پيل هجي. هيءَ گهري/ڏگهي سانت ته اهيو ئي ظاهر ڪري ٿي ته رڙيون ڪرڻ تي به پابندي هوندي. پوءِ جي هو مون کي آواز استعمال ڪرڻ جي ڏوهه ۾ شوٽ ڪن ته!؟- نه، پاڙي واري کي ٿو سڏ ڪريان!. نه، اهيو به رسڪ آهي. پاڙي ۾ مخالف گروهه سان تعلق رکندڙن جو گهر آهي. پر هو تـه تمام سٺو ماڻهو

آهي. پر ٿي سگهي ٿو ته هينئر هن جي اندر ۾ به ڪروڌ پيريل هجي!. اُن ڏينهن به ته ڪيئن گهور پائي مون کي ننهن کان چوٽيءَ تائين ڏٺو هيائين، چڙ- چڙ-!!؟. اهو به ته ٿي سگهي ٿو ته هو مون کي مارڻ جي رٿا رٿيندو هجي. مون کي ڇو ماريندو؟. مون هن جو ڪهڙو ڏوهه ڪيو آهي؟. مون ته ڪڏهن شعوري طرح سان ماڪوڙي به ناهي ماري.

پوءِ ڏوهه؟

هينئر مسئلو ڪنهن به شخصي ڏوهه جو ڪونهي. مسئلو اهو آهي ته مان هن جي قوم مان ناهيان. هن جي ٻولي ڳالهائيندڙ ناهيان. پر- ان ۾ منهنجو ڪهڙو ڏوهه ! ؟. يا هو اسانجي قوم مان ناهي، اسانجي ٻولي ڳالهائيندڙ ناهي ته اُن ۾ اُن جو ڪهڙو ڏوهه؟. پوءِ- هي سڀ ڇا آهي؟. ڇو آهي؟. ڇالاءِ آهي؟. اڃا اُن ڏينهن آفيس ۾، ڇنڇر، رت ڇوسيندڙ بحث ٿيو هو جنهن ۾ مون کي پريان کان ائين لڳو هو ڄڻ لفظ ڪو هڏو آهن جن تي اسان ڪتن جيان وڙهي رهيا آهيون. هڏو ڪنهن جي حصي ۾ به نٿو اچي. ان بحث دوران ڪنهن چيو هو ”يار!- سچو مسئلو آهي ماڻهوءَ جي بنيادي حقن جو. حق مٺيان ڦريندا آهن. جيڪي ٿورا گهڻا حق خيرات ۾ ملندا به آهن ته اُنهن ۾ به دوائن جيان ملاوٽ ٿيل. مريض جو مرض گهٽجڻ بدران مرڳو ري ايڪشن ٿيو پوي. ملاوٽ ۾، ٿورڙي ڪڙاڻ، ٿورڙو مٺاڻ ۽ ٿورڙو زهر گڏيل. ظاهر آ ته ري ايڪشن ته ٿيندو ئي. سو، حق مٺيان ڦريندا آهن. خونريزي هيٺ ٿيندي آهي. هيٺ، ٿهائين هيٺ، عام، ٿهائين عام ماڻهن ۾. ٻولي يا قوميت مسئلو ناهي. ٻولي يا قوميت استعمال ڪئي/ڪرائي ويندي آهي، هٿيار طور، انهيءَ خونريزيءَ ۾- معاملو بلڪل ائين آهي جيئن مفاد پرست ڊاڪٽر پنهنجي ڪمائيءَ خاطر مريض جي مرض کي ڊيگهه پيو ڏيندو آهي ۽ ڪڏهن ڪڏهن بنا ڪنهن ڪارڻ جي، محض پنهنجي مالي مفاد خاطر، مريض جو ميجر آپريشن به ڪري وجهندو آهي ۽ مائنر آپريشن ان ڪانسواءِ آهن. ڊاڪٽر ڪير آهي؟. مريض ڪير آهي؟“. پوءِ آخر

ان جو انت ڇا آهي؟. ڪوبه نه؟. ماڻهن جو ڪوس- بس اهيوئي آهي. ان ۾ ڏي جيئڻو آهي. جيئڻو؟- يا مرڻ جو انتظار. اُن ڏينهن مان مچريل جلوس ۾ ڦاسي پيو هئس. اڳين ۾ برندڙ ڏانڊا ۽ وات مان اُڏامندڙ گرم گرم ٻاڦ. هو نعرا ماري رهيا هئا. مون ڪجهه لفظ سمجهيا ڪجهه لفظ نه سمجهيا. اوچتو مون کي خيال گهيري ويو ته هڪڙو پيو به نعرو ماري سگهجي ٿو يا سمورن نعرن جي معنيٰ اهائي ٿي سگهي ٿي.

نعراءِ موت!

جيئي موت

جيئي موت

نعراءِ موت

نعراءِ موت

جلوس مان پاڻ بچائي نڪرڻ ڪانپوءِ، گهر ڏانهن ايندي، مان ڇپن ۾ ڇڻ اهيوئي پڙڪي رهيو هئس. هينئر به شايد مان اهوئي ٿو پڙڪان. مان شايد ٻڇڙو ٿي پيو آهيان!؟ (يا ٻڇڙو ئي هئس!) ٻيءَ معنيٰ ۾ ڪانئر!؟. نه، مان ڪانئر هجان ها ته اسٽوڊنٽ لائف ۾ ٻه سال جيل نه ڪاٽيان ها. مان سمورين حالتن ۾ زنده آهيان ڇا اهيا ڪانئر نه هئڻ جي نشاني ڪانهي؟. مان ماڻهوءَ کي نٿو ماري سگهان. ڪنهن به ماڻهوءَ کي. اهو ممڪن ڪينهن آهي ته مان ماڻهوءَ کي ماريان. اهڙو ماڻهو جنهن کي مان سڃاڻان به نٿو. وات ويندو. عين وچ سڙڪ تي، سڙڪ کي پار ڪرڻ دوران، هن ڪناري تي پهچڻ کان پهرين شوٽ ڪري ڇڏيان. هن کي گهر پهچڻ نه ڏيان. هن جي هٿ ۾ جيڪو ڪاڏي پيتي جو سامان آهي ان کي سڙڪ تي ڦهلائي ڇڏيان پوءِ پاڻ گم ٿي وڃا. صبح‌ءَ اخبار ۾ هن جو نالو، پتو، ٻولي، قوميت پڙهي، مان پاڻ جيئڻ جو ساهس ماڻيان!؟. اهو ڪينئن ٿو ٿي سگهي؟. ڇا مان ڪانئر آهيان؟- ڪجهه خيال منهنجي بت مان سيسڙاٽ ڪيڊيو ڇڏين. اهو ته سٺو ٿيو مون زال ۽ ٻار اڳ ۾ ئي ڳوٺ موڪلي ڇڏيا. زال ۽ ٻار هتي هجن ها ته...!؟. اُن ڏينهن

آفس ۾ هيڊ ڪلارڪ ڏي ته ڳالهه پڻ ڪئي ته هُن گروهه جا فسادي سندس ڪنهن مائٽ جي گهر ۾ گهڙي پيا هئا ۽ گهر جي عورتن کي بي عزتو ڪيو هئائون. مون اُن پل ڏي جسم مان ڊسمبر جي سرد هوا کي ڦيريون پائي لونءِ لونءِ مان لنگهندو محسوس ڪيو هو. هو جي منهنجي گهر ۾ به گهڙي پون!؟. مون کي ڪرسيءَ سان ٻڌي، منهنجي ئي سامهون منهنجي زال ۽ ڌيءَ جا ڪپڙا سنگينن جي نوڪ سان ليرون ليرون ڪري وجهن ۽ ڪتن جيان هنن کي—!!.

منهنجي زال جو ننگو جسم.

منهنجي ڌيءَ جو ننگو جسم.

مان هيڊ ڪلارڪ جي آفس مان ڇڻ ڊوڙندو ٻاهر نڪتو هئس. اهڙو وقت آيو ته مان ڇا ڪندس!؟. زال ۽ ڌيءَ کي، هنن جي هٿن ۾ پهچڻ کان پهرين ئي شوٽ ڪري ڇڏيندس. تڏهن آخري نهار هو مون تي ڪيئن وجهنديون؟ مون کي ڪيترين فلمن جا منظر ياد اچن ٿا جن ۾ مڙد جي سامهون هن جي زال/ماءُ/ڀيڻ/ڌيءُ کي ننگو ڪيو ٿو وڃي. نيٺرن ۾ ٻڌل مڙد رڙيون ڪري ٿو. ڦٿڪي ٿو. اکيون ٻوٽڻ چاهي ٿو پر هو هن جي جسم کي ايذاءُ ڏئي اکيون کولڻ لاءِ مجبور ڪن ٿا. اهو پوائيٽو منظر ڏسڻ لاءِ ٿا مجبور ڪن، جنهن کان موت وڌيڪ بهتر سزا آهي. نه چاهيندي به پاڻ کي اهڙن منظرن جي فريم ۾ ڇڻ فڪس ڪرڻ جو تصور ٿو ڪريان. پنهنجي ئي تصور ۾ رڙيون ٿو ڪريان. ڪنڌ ٿو هڻان. ڪرڙيءَ جيان ڦٿڪان ٿو.

منهنجين اکين جي سامهون هر هر منهنجي زال ۽ ڌيءَ جو ننگو جسم—

منهنجين اکين ۾ ڪنڊا اُڀري ٿا اچن.

منهنجي سڄي جسم تي ڪنڊا ٿا اُڀري اچن.

مون کي ڪنڊا چڀي رهيا آهن ۽ مان انهن جو چڀڻ ايذاءُ وانگر ٿو محسوس ڪريان. پگهر ۾ شم ٿي ٿو وڃان. منهنجن پيرن هيٺان قبرون ئي قبرون وڇايل آهن. هر قبر ۾ رڙيون، دانهون، سڏڪا

پوريل آهن. منهنجا پير هوريان هوريان/تيزيءَ سان انهن قبرن ۾ لهي رهيا آهن. لائٽ آف ٿي وئي آهي يا منهنجن اکين ۾ اونداهي آهي؟.
ايڏي اونداهي!!؟.
مان پنهنجي پاڻ کي ان اونداهي ۾ ڳوليان ٿو. هٿوراڙيون ڏيان ٿو. نيٺ به ڪٿ تائين پهچي، پنهنجي ئي لاش مٿان ڦان ٿي ڪران ٿو. ڪٿ ٿي پيل منهنجو ئي لاش مون کي ڪنهن وجهي سمهارڻ ٿو چاهي. سمهي پئو. انهيءَ ۾ ئي عافيت آهي ته سمهي پئو. مان سمهڻ نٿو چاهيان. جاڳڻ ٿو چاهيان، جيستين تائين مون ۾ جاڳڻ جي سگهه آهي. ايذاءُ کي محسوس ڪرڻ جي لذت منهنجو پيڇو نٿي ڇڏي. مان شايد ايذاءُ پسند ٿي پيو آهيان. نه، ايذاءَ جو عادي ٿي پيو آهيان. ايذاءُ جو عادي ٿيڻ ۽ ان کي قبولي وٺڻ، چرس، آفيم، مينڊريڪس ۽ هيروئن جي نشي جي عادي هئڻ ۽ ان ئي تڳڻ برابر آهي. ايذاءُ کان نجات پائڻ لاءِ مون کي روئڻ گهرجي. زور-زور سان، هسٽيريا جي مريض عورت جيان رڙيون ڪري روئڻ گهرجي. ننڍپڻ ۾ رنو هوندس پر ان کانپوءِ مان رنو ئي ڪونه آهيان. هاڻي مون کي روئڻ گهرجي. پر مون وٽ روئڻ جو ڪارڻ به ڪهڙو آهي؟. ڇا لڙڪ ايندا منهنجين اکين ۾!؟. ڪو اهڙو منظر ياد ڪريان جيڪو مون کي رئاڙي سگهي. ڪهڙو اهڙو منظر ٿي سگهي ٿو؟. ماءُ جي مرڻ جو منظر؟ نه، پيءُ جي مرڻ جو منظر!. نه، اهو منظر جڏهن پاءُ قوهه جوائيءَ ۾، مثل حالت ۾ گهر ڪچي آيو هو ۽ ماءُ ڇاتي ڪٽي، پار ڪڍي رني هئي. مون کي ماءُ جا آهي اکين ۾ پرجي ايندڙ پار به ياد آهن پر ان پل به مان رنو ڪونه هئس. پيٽ کي تيڪ ڏئي بيٺي مون کي لڳو هو ته مان به ان پيٽ جو ئي هڪڙو حصو آهيان. سمٽ، ريتي، ٻجريءَ مان آڏيل وجود. ان ئي منظر کي ياد ڪري رئان. پر روئڻ اچي ئي نٿو. مان ڪجهه به نٿو ڪري سگهان. روئي نٿو سگهان. پنهنجي مرضيءَ جو موت نٿو مري سگهان. رڙيون نٿو ڪري سگهان. ڪنهن کي سڏ نٿو ڪري سگهان. ٻاهر

نڪري نٿو سگهان. ٻاهر؟. شايد هاڻي ڪرفيوءَ ۾ وقفو ٿيندو ڏي ڪونہ . ماڻهو پنهنجن گهرن ۾ بند، پيٽ پيٽ مري ٿري ويندا. شايد مري بہ ويا هجن!!. ڇا اسان کي ڪنهن گڏيل، قبر ۾ پوريو ويندو!؟. رنگ، نسل، مذهب، قوم، ٻولي، نظرئين ۽ اختلافي نقطي کان هٽي ڪري، ڪوٺيل اجتماعي قبر، اجتماعي جنازي نماز. خبر نہ پوندي تہ ڪهڙا لاش هن گروهہ جا آهن! ۽ ڪهڙا لاش هُن گروهہ جا آهن!. لاش!؟. هيءَ بوء ڇا جي آهي؟. جيئري ماڻهوءَ جـو ماس سڙڻ جي بوء!. مان ساهہ کڻان ٿو. بوء منهنجي نڙيءَ ۾ ڪنڍي جيان اٽڪي ٿي پوي. مان گهرا گهرا ساهہ کڻي بوء سڃاڻڻ جي ڪوشش ڪريان ٿو. هيءُ ڪهڙي گروهہ جي ماڻهوءَ جـي ماس جـي بوء آهي. هـِن گروهہ جي يـا هُن گروهہ جي!؟. ڪٿ تـي پيل منهنجو لاش ڏهڪ ڏئي ڪلي ٿو. نہ سڃاڻي سگهندين_ نہ سڃاڻي سگهندين_ ها_ ها_ هو_ هو_ هي_ هي_ ٻاهر وري فائرنگ شروع ٿـي وڃي آهي. ماڻهوءَ جو ماس سڙڻ جي بوء ڇتو ڪنڌيءَ ٿي وڃي مون کي. منهنجي دروازي تي منهنجو پاڙي وارو پوريءَ سگهہ سان هٿ هڻي رهيو آهـي. در کولڻ لاء رڙيون ڪري چئي رهيو آهي. در کوليان؟. ٿـي سگهي ٿو هو پناهہ چاهيندو هجي!. ٿي سگهي ٿو هو مون کي مارڻ چاهيندو هجي. در کوليان؟_ نہ، نٿو کوليان مخالف گروهہ جـو ماڻهو آهي، پڪ تہ مون کي مارڻ چاهيندو هوندو. کوليان ٿو ڀلا. آخر بہ تہ ماڻهو آهي. ٿي سگهي ٿـو پناهہ چاهيندو هجي. کوليان؟ نہ_ نٿو کوليان_ ها_ نہ_!؟_ نہ_ ها___ ؟؟؟. ❋

ٽٽو ڏن ٽڏور جن۽

+ گهڻن سالن کانپوءِ مليا آهيون!؟
— الاءِ!! مون ته سالن کي آڱرين تي ڳڻڻ ئي ڇڏي ڏنو آهي.
+ مان سوچيندو هئس ته شايد مان ئي هڪڙو بدلجي ويو آهيان پر هينئر ڏسان ٿو تون به اهاسا ڳي نه رهي آهين. جهڙا نشان منهنجي چهري تي آهن، اهڙائي نشان تنهنجي چهري تي به آهن. شايد مختلف حالتون به نشان هڪجهڙائي ڇڏينديون آهن!!
— پيڙا کي، ماڻهو پوڳي ته ساڳي ئي نوع ۾ ٿو
+ ها. انهيءَ پوڳنا وقت کان پهرين ئي پوڙهو ڪري ڇڏيو آهي توکي به ۽ مون کي به. اڃن وارن ۽ چهري جي نشانن ۾ ڪم کان وڌيڪ حالتون اثرانداز هونديون آهن.
— منهنجا وار ته توکان به وڌيڪ اڇا ٿي ويا آهن ۽ چهري جا نشان به توکان وڌيڪ گهرا. ڇا مون توکان وڌيڪ پوڳيو آهي!!؟
+ ڪير چائي، ڪنهن، ڪيترو ۽ ڪنهن کان وڌيڪ پوڳيو آهي!!. هائي مان سوچيندو آهيان، هيترا سال گذرڻ کانپوءِ ته ڇا بس اهيائي هئي منهنجي حصي جي زندگي!!؟. ان کان وڌيڪ/ان کانسواءِ ڇا پيو ڪجهه به نه هو/آهي، ٿيڻ لاءِ!؟.
— ٿي سگهي ٿو ان کان اڳتي به اڃا ڪجهه هجي!!
+ ان کان اڳتي ڇا ٿي سگهي ٿو!!. باقي موت جو تجربو ئي ته رهجي ويو آهي ٿيڻ لاءِ ۽ اهو ڪيترو سپاويڪ/سپاويڪ آهي، مرڻ کانپوءِ اهو سوال به بي‌معنيٰ آهي ۽ مان ان نتيجي تي پهتل آهيان ته سڀ ڪجهه بي‌معنيٰ آهي.
— تڏهن تون اهڙيون ڳالهيون نه ڪندو هئين!!؟
+ تڏهن مان ڪنهن به نتيجي تي پهتل نه هئس.
— ....!!-؟-؟-!

+ ..... !-!-؟-!!

— ٻيو! ؟

+ ٻيو- ڇا- !!

— اهي- وچ وارا سال ڇا ڪندو رهيو آهين؟

+ گهڻو ڪجهه!!/ڪجهه به نه. شايد گڏهه جيان بار ڍوئيندو رهيو آهيان جيڪو مون پاڻ پنهنجي لاءِ چونڊي ڪونهي ڪنيو پر مون تي مڙهيو ويو آهي بيوس ڪندڙ حالتن هٿان.

— تو لفظ ”شايد“ استعمال ڪيو. ڇا تون انهن حالتن لاءِ پنهنجي ذهن ۾ اڃا تائين ڪليئر ناهين!؟

+ نه، حالتن لاءِ ته مان ڪليئر آهيان ته اهي ذليل ڪندڙ ۽ مڙهيل آهن پر مان اِن لاءِ واضح ناهيان ته مان ڪهڙي جانور طور استعمال ڪيو ويو آهيان/ڪيو پيو وڃا!؟. گهوڙو؟/گڏهه؟/ڪتو؟

— !!-؟!!- - - -!

+ - - - - - - - - - - -

— مون اهو ڪڏهن به نه سوچيو هو ته وري جيڪڏهن، ڪڏهن، ڪنهن موڙ تي حادثاتي طرح سان ٿي سهي، ملياسون ته ڳالهائڻ لاءِ اسان وٽ لفظ نه هوندا، زهر هوندو يا هر هر وچ تي، مٿو ٽڪرائڻ لاءِ سانت جي ديوار اڀي بيهندي!!.

+ اسان جيڪو ڪجهه سوچيندا آهيون، اهو ڪونهي ٿيندو ۽ جيڪو ڪجهه سوچي به نه سگهندا آهيون، اهوئي پيو ٿيندو آهي. انهن پنهي احساسن جي وچ واري وٿيءَ تي جيڪو خلا آهي، اُنهيءَ ۾ پنڊولم جيان لٽڪندي، هر لنگهندڙ لمحي سان مٿو ٽڪرائيندا آهيون.

— تلخ ٿي ويو آهين!؟

+ تون تلخ نه ٿي آهين!؟

— مون ڪوشش ڪئي آهي سدائين ته مان تلخ نه ٿيان. ظاهري طرح سان ائين ڪرڻ ۾ شايد سڦل به وئي آهيان- پر- اندران-

+ مان اهو نٿو پڇان ته ظاهري طرح سان تو ڪيئن زندگي گذاري

آهي!؟. ڇاڪاڻ ته هن سماج ۾ سڀئي عورتون هڪ جهڙي ئي زندگي گذارين ٿيون ظاهري طرح سان. جيئنئيس عورتون ۾ ۽ جاهل عورتون ۾. انهن کي ساڳي نوع ۾ ئي ته استعمال ڪيو ٿو وڃي. ساڳي طرح سان هو رک ٿين ٿيون. بس انهيءَ رک کي هرڪا پنهنجيءَ پنهنجيءَ پيڙا جي شدت هيٺ، الڳ الڳ ڀوڳنا سان ميڙي ٿي.

— جڏهن ايترو ڪجهه ڄاڻين ٿو، تڏهن ڇاتو پڇڻ چاهين مون کان؟

+ تنهنجي آها پيڙا/ڀوڳنا، جيڪا تنهنجي ظاهر جي ن، اندر جي وارتا آهي.

— ٻڌائڻ کي ڪهڙي معنيٰ آهي؟

+ معنيٰ ڪنهن کي به ناهي. اسان بي‌معنيٰ آهيون، اهو ته ڏک آهي. ڪيترن سوالن کي جوابن جي معنيٰ نه گهربي آهي پر آهي ڪيترا سوال، انهن کان به وڌيڪ پيڙهيندڙ سوالن کي پڇڻ لاءِ پڇيا ويندا آهن.

— !! ؟؟

+ ؟

— گذريل سمورا سال گذارڻ کانپوءِ، هاڻي سوچيندي آهيان، سان پاڻ انهن سمورن سالن ۾، انهن ۾ سرجندڙ طويل ڪهاڻيءَ ۾، ڪٿي هئس!؟. ڪهڙي ڪردار جي روپ ۾!؟. مون هر صفحي تي سوچيو، شايد اهاڻي ڪهاڻيءَ جي پڇاڙي آهي پر صفحو اٿلائڻ کانپوءِ خبر پئي ته نه اڃا به اڳتي. اڃا به اڳتي. نيٺ اهوئي ڄاتم ته ان ڪهاڻيءَ جو ڪلائمڪس آهي ئي ڪونه. منهنجو پنهنجو ڪردار (؟)، ڪردارن جي هجوم ۾ ائين وڃايو آهي جو آرسيءَ ۾ اڇي ٻيهان به ته نٿو ليڀم. آرسيءَ ۾ ته سدائين، الاءِ ڪير، ٽڪل، ٽڪجي چور ٿيل اڌڙوٽ عمر جي عورت ملي. مون مرڪڻ چاهيو به ته آها عورت مرڪي نه سگهي. مون کي ته ائين به لڳو ته اجهو، هن پل هوءَ روئي ڏيندي پر هوءَ رني به ڪانه. بي‌جان بُت جيان، پراڻي ورثي ۾ مليل شوپيس جيان بيٺي ئي رهي، ڪڏهن گهر جي ڪنهن ڪنڊ ۾. ڪڏهن ڪنهن ڪنڊ ۾. ۽— اڄا— تائين— ائين ئي— آهي.

+ تون سچ پچ ته وڃائيجي وئي آهين!.

— تون- نه- وڃايو- آهين؟
+ نه، نه وڃائيجڻ کاڻ، اها چاڻ هئڻ کاڻ ته مان آهيان/ڪير آهيان ۽ پنهنجي مرضيءَ خلاف، ڪنهن بي جي ماپ جي قبر ۾ پوريو ويو آهيان اهڙيءَ ريت جو منهنجا گوڏا ميخن جيان منهنجي ئي پيٽ ۾ گهڙي ويا آهن- ۽ اهڙن انيڪ ڪارڻن ڪاڻ مان زندگيءَ کي پوگيان پيو، جيڪا مون لاءِ + − ÷ × جي سوالن جيان ٿي پئي آهي ۽ مان انهيءَ طبقي مان آهيان جنهن جي ذهن ۾ ماڊرن ڪمپيوٽر فيٽ ڪيوئي ڪونهي ويو/نه ئي ملڪ جي بجيٽ ۾ يا پاليسيءَ ۾ ان لاءِ ڪا گنجائش رکي وئي آهي. ان ڪري، ظاهر آ ته مون وٽ انهن کي سلڻ جا وسيلا ڪونه آهن. جيئن تون چاهيندي آهين تــه ڪٿي، آرسيءَ ۾ يا گهر جي ڪنهن ڪنڊ ۾ توکي پنهنجو پاڻ لڀي پوي تيئن مان سوچيندو آهيان ته ڪاش مان وڃائيجي وڃا/وڃائيجي سگهان، پنهنجي پاڻ کان ۽ پين کان ب •
— هن پل سارڻ لاءِ ڇا اسان وٽ ساروڻا ب ڪونه آهن؟. ڇا اسان هن پل کانپوءِ پيهر جدا ٿــي، ڦڙو ڦڙو زهــر پيئڻ لاءِ ئي پيهرگڏجي وينا آهيون، ڪجهه دير لاءِ ئي سهي؟
+ اسان شعوري طرح سان ته نه مليا آهيون. نه ئــي شعوري طرح سان ملڻ ممڪن ئي آهي. زندگي/حالتن هن موڙ تي اسان کي جهڙي شڪل ۾ ڦٽو ڪيو آهي، انهيءَ ۾ ئي حادثاتي طرح سان هڪ ٻي جي سامهون اچي بيٺا آهيون. تون جيڪڏهن مون کي فرصت جي انهن ڪجهه لمحن بدران آفس ۾ ملين ها ته شايد مان فائلن جو ڍير ڍوئيندو، ڪٿي وانگر باس جي ٽيبل جي آس پاس نوس نوس ڪندو توکي نظر اچان ها. شايد توکي سڃاڻڻ کان ئي انڪار ڪيان ها يا تون ئي ائين ڪرين ها. توکي ڪانهي خبر، پر مان توکي ٻڌايان ٿو. ڪجهه سال پهرين سول هسپتال جي ڊاڪٽرن تي تون مون کي ملي هئين. منهنجي زال زندگي ۽ موت جــي وچ واري وٿيءَ تــي آپريشن ٿيٽر ۾ پئي هئي. ان پل مان ايڏو اوپرو هئس پاڻ لاءِ ب جو توکي ڏسي هڪ ڪن جي چرڪ کانسواءِ ڪائي پاونا نه آيري هئي

منهنجي من ۾. انهيءَ ڪري ته مٿان تون مون کي سڄاڻي وٺين مون پٺيان ڏانهن چهرو ڦيرائي ڇڏيو هو ۽ تون بنا مون کي ڏسڻ جي هيٺ لهي وئي هئين.

— ها — ياد اٿم. تو کي ڪانهي خبر پر تو کي ڏٺو به هئم ۽ سڃاڻي به ورتو هئم. مان هيٺ لهي رهي هيس ۽ تون مٿي چڙهي رهيو هئين (مون کي ته ائين ٿو لڳي ڇڻ زندگي ائين ئي لنگهي آهي/لنگهي ويندي. مان لاڳيتو هيٺ، اڃا هيٺ، اڃا به هيٺ لهي رهي آهيان ۽ تون مسلسل مٿي چڙهي رهيو آهين/چڙهندو پيو وڃين. نه تون ڪڏهن آخري فلور تي پهچي سگهندين نه ئي مان ڪڏهن گراؤنڊ فلور تي پهچي سگهندس) اُن پل مون تنهنجو نالو به پڪارڻ چاهيو هو پر پوءِ الاءِ ڇو مون کي وڌيڪ بهتر اهيو ئي لڳو هو ته اسان اوپرا بڻجي پر ماڻ لنگهي وڃون. جنهن ديوار ڏانهن تو رخ ڦيري ڇڏيو هو، اُن جي سامهون واري ديوار ڏانهن مون به چهرو موڙي ڇڏيو هو.

+ .... /——!

— .... !!

[اسان کهاڻين جون پڇاڙيون ڳولهي رهيا آهيون. ڳولهي ڳولهي ٿڪجي پيا آهيون. ٿڪجي پوڻ ڪانپوءِ به ويهي رهڻ تي اسان کي اختيار ڪونهي. جنهن دڳهي سڙڪ تي، نجاڻ ڪير مون کي ڊراپ ڪري ويو آهي، اُتهيءَ تي ڪٿهن به گهاٽي ٻڙ جي ڇانوَ ڪانهي. ڪاٺي بينچ ڪانهي. منهنجي حصي ۾ زندگيءَ جي سمورن فوٽوگرافس جون نيگيٽو ڪاپيون آيون. نيگيٽو ڪاپين کي روشنيءَ ۾ جهلي بيهو ته سمورا چهرا ڇڻ ڏائڻ جو روپ ڌاري بيهندا. مون کي جيڪڏهن منظر بدنما ٿا نظر اچن ته ان ۾ منهنجو ڪوئي ڏوهه ڪونهي. مون کي بيهاريو ئي منظرن جي اهڙي رخ تان ويو آهي جتان اُهي بدنما ٿا نظر اچن. تون چوندي هئين، سڀئي چوندا آهن ته چنڊ زرد آهي. مون انيڪ ڀيرا پاڻ کي ويساهه ڏيارڻ چاهيو ته چنڊ زرد ئي آهي پر نجاڻ ڇو/نجاڻ ڪيئن مون کي چنڊ نيرو ئي ٿو نظر اچي. آسمان جي رنگ کان به گهرو نيرو. ائين

گهڻو ڪجهہ آهين ناهي جيئن پيا ٿا ڏسن/ٿا ڏسن. مون وٽ ٻين جون اکيون ناهن يا ٻين وٽ منهنجون اکيون ناهن يا اکيون آهن ئي ڪونہ. مان گهاٽي جو ڏاند آهيان شايد!!. مان کهڙي رستي کان اِن دائري ۾ گهڙيو هئس ۽ کهڙي رستي کان ٻاهر نڪري سگهان ٿو!؟ مان بس اکين تي ڪوپا چاڙهيو ڦري رهيو آهيان: انڌاهي منهنجين اکين ۾ ڏند ٿي ڪرتي. مان بس انَ جي ڏند ڪرڻ جو آواز ٿو ٻڌان: ٿون هيئن، مان هئس، خواب به هئا. خواب!!؟؟. مان پتلون جا کيسا ڇڪي ٻاهر ڪيان ٿو. مهيني جي پڇاڙڪين تاريخن جا خالي کيسا يا شناختي ڪارڊ (مان ان ڪارڊ جي وسيلي ئي تہ آهيان سرڪاري طرح شان. سرڪاري لسٽ تي لکيل. شخصي حيثيت ۾ ڇا مان آهيان بہ؟. شناختي ڪارڊ تي منهنجو فوٽو چپڙايل نہ هجي ها تہ ڇا منهنجو چهرو سڃاڻپ جوڳو هجي ها!؟) ان ڪانسواءِ بجلي، گيس، پاڻي ۽ دوائن جا بل؛ اينڊڙ مهيني لاءِ لسٽ، اٽو، چانور گيهہ، دال، کير، چانهہ وغيرہ وغيرہ. زندگيءَ ۾ اهي ئي بہ لفظ منهنجيءَ معني سان ٻڌجيا آهن، وغيرہ وغيرہ. ساڳي کيسي ۾ پيئل ٻارن جي اسڪول فيءَ جو آخري نوٽس، جنهن ڪانپوءِ انهن جو نالو بہ ڪٽجي سگهي ٿو. انهن سڀني مان تنهنجا سارونٽا، حواب نڄاڻ ڪٿي ۽ کهڙي پل مون کان ڪپي ويا آهن. گهر ڪنهن روبوٽ جيان موٽندو آهيان. هوءَ بہ ڪنهن روبوٽ جيان انتظار ڪندي ملندي آهي، منهنجو نہ پر ان جو تہ جيئن مون کي ماني گرم ڪري ڪارائي، آخري ٽانو ڊوٽي سمهي. ان ڪانپوءِ مشيني انداز ۾ ڪوري ڪاڳر جهڙي ڇهري شان ساڳي بستري ۾ گهڙي ايندي آهي. ڪڏهن ڪڏهن، جيڪڏهن ٽڪجي چور ٿيل جسم ۾ اڃا ساهہ جي ڪائي لهر باقي هوندي آهي تہ بڪ جي ڪنهن احساس هيٺ مان هن کي ڇڪي پاڻ ڏانهن ڪندو آهيان. پر هن جي تہ بڪ ئي مري وئي آهي. ڪيس بڪ نہ لڳڻ جي ڄڻ بيماري ٿي پئي آهي. سمنڊ جي ڪائي لهر سندس جسم مان نٿي اٿي. بيئل پاڻيءَ جيان ٿي پئي آهي: هر سال جڏهن يورن رپورٽ ڏسڻ ڪانپوءِ ڊاڪٽر کيس

گرپ وٽي هئڻ جي نيوز ڏيندي آهي، اُن رات مون لاءِ هن جي نهار ۾ ڏاڍو ڏڪار هوندو آهي. مان پاڻ گِلتي محسوس ڪندو آهيان. هن جي اکين ۾ اکيون وجهي نهاري نہ سگهندو آهيان. هاڻي گذريل انيڪ سالن کان سڀ ڪجهہ ائين ئي ورجائبجي رهيو آهي. اسان ٻئي هاڻي ويٽنگ روم ۾ ويٺل ٻہ اجنبي مسافر آهيون ڇڻ جن جي ٽرين هنن کان نڪري وئي هجي. شايد ٻي ٽرين ايندي بہ ڪانہ. واپسيءَ جا رستا بہ تہ برف سان ڍڪجي ويا آهن. هوءَ بہ تہ گهاڻي جي ڏاند جيان آهن. اکين تي کوپا چاڙهيو ڦري رهي آهي منهنجي چوڌاري، گول ۽ مسلسل. نڄاڻ هن ڪڏهن خواب ڏٺا بہ هئا يا نہ!!. نڄاڻ هوءَ ڇا سوچيندي هوندي!. بظاهر تہ هوءَ ڄڻ ڪوما ۾ آهي سالن کان. گهر کان نڪري مان ساڳين رستن تان لنگهندو آهيان جتان ڪڏهن تون ۽ مان گڏ لنگهيا هئاسون. هاڻي تہ آهي رستا مون لاءِ هر لنگهندڙ ڏينهن کانپوءِ اوپرا ٿيندا ٿا وڃن جيتوڻيڪ مان روز آتان لنگهان ٿو ۽ لنگهندو رهندس. تنهنجا ٻاروٽا منهنجو رستو روڪي بہ ڪيئن بيهن!!. گهر کان آفيس ويندي دير ٿي وڃڻ جو خوف شڪاري ڪتي جيان منهنجي بوءِ سونگهيندو پيڇو پيو ڪندو آهي ۽ ان خوف جي پويان ٻيا ڪيترائي ساهہ ڇوسيندڙ خوف. باس جي هٿان ذليل ٿيڻ جو خوف. منهنجي انتظار ۾ پيل فائلن جو ڍير. باس جي ڪمري کان منهنجي ٽيبل تائين نڪتل سڌي ليڪ ۽ ان ليڪ تي ساندهہ اٿ ڪلاڪ هيڏانهن کان هوڏانهن ۽ هوڏانهن کان هيڏانهن گڏهہ جيان اچ وڃ، اچ وڃ. ان هوندي بہ روز نوان سرڪيولر، روز نيون وضاحتون، معذرتون ۽ نتيجي ۾ اندر، منهنجي وجود جي گنبذ ۾ پڙ ٽٽندڙ ٽاريل جيان زخمي ٿيندڙ Ego جنهن کي مان هر لمحي ٽپري ٽپري سمهارڻ چاهيندو آهيان. واپسيءَ تي بہ ساڳين رستن تان لنگهندو آهيان جتان ڪڏهن تون ۽ مان لنگهيا هئاسون. واپسيءَ ۾ ڄڻ سرد لاش هوندو آهيان ۽ اُن لاش کي گهر پهچي پٽ تي ٽنگي ڇڏڻ لاءِ اتاولو ٿي اچا بہ تڪيون وڪون کڻندو آهيان. سڄو وجود ميڙجي پيرن ۾ پيل بوٽن ۾ سمائجي ويندو اٿم. تنهنجا

خط سال ٿيا ڪونہ پڙهيا اٿم. نجاڻ اسٽور ۾ رکيل ڪوڪن مان کهڙي ڪوکي ۾، ڪتابن هيٺ دٻائي ڇڏيا هئم. ڪجهہ ڏينهن پهه ڏين منهنجي زال ڇيو پئي تہ اسٽور ۾ پيل ڪتابن کي اڏوهي کائيندي ٿي وڃي. ڪا دوا ڇو نٿو وجهين!. ڇيم، پهرين تاريخ تي ڪوشش ڪندس. تلخ نوع ۾ چيائين، پهرين تاريخ ايندي ئي ڪڏهن آهي!؟ نہ ڪانہ ايندي اٿم بنا ڪنهن احساس جي. سڄي رات سوچيندو آهيان ڇا صبح ٿيندو!؟. چنڊ زرد آهي يا نيرو!؟. اڄ ڪهڙي تاريخ هئي!؟. ڪهڙو ڏينهن هو!؟. رات ڪيڏي ڊگهي آهي!!؟. رات ڪٽي ڇو نٿي!؟. بيهوجي ويل هوا ڪاڻ گهٽ، پوسٽ، پگهر ۾ شم ٿي ويل جسم ۽ سڄي رات پراڻي کٽ جا چرڙاٽ. شايد هن پاسي ننڊ اچي!!، شايد هن پاسي ننڊ اچي!. منهنجي يادداشت ڪمزور ٿيندي ٿي وڃي. نجاڻ ڪيترو ڪجهہ سارڻ چاهيندو آهيان پر ڇڻ ڪاغذ تي ڪو لفظ لکجڻ بدران مس هارجي پوندي آهي. منهنجي ڇٽي پاسي ماڻهن جا ايڏا هشام آهن جو مان کلي ساهہ بہ نٿو کڻي سگهان. نہ، منهنجي ڇٽي پاسي ايڏي رڳون ڇڪيندڙ تنهائي آهي جو منهنجو ساهہ ٿو گهٽجي. الاءِ تو ۽ مون ڪهڙيون ڳالهيون ڪيون هيون!!. الاءِ اها ڪهڙي تاريخ هئي، جڏهن پهريون ڀيرو مليا هئاسون!؟ الاءِ اها ڪهڙي تاريخ هئي، جڏهن آخري ڀيرو مليا هئاسون ۽ آهو آخري جملو ڪهڙو هو جيڪو تو مون کي چيو هو ۽ جيڪو مون توکي چيو هو، نجاڻ آهو آخري جملو ڪهڙو هو!! ؟؟]

— .... !! ......!/؟....

+ تون ڪافي نٿي پيئين!؟. اها ئي ڪافي آهي جيڪا تو اڻين اکيان رکي ٿڌي ڪري ڇڏي آهي!.

— ها. انئين اڪثر ٿيندو آهي. ڇانهن يا ڪافيءَ جي سخت پاڙ محسوس ٿيندي اٿم پر جڏهن اکيان ايندي آهي تہ انئين ئي اکيان پئي پئي ٿڌي ٿي ويندي آهي.

+ شايد، گهڻو سوچيندي آهين؟

— گهڻو سوچينديون هئس پر پوءِ سوچڻ ڇڏي ڏنم يا شايد سوچ جي سڄاڻپ ئي وڃائيجي وئي مون کان!! مون کي لڳو، مون کي ايترو سوچڻ نه گهرجي. سوچڻ ڪانپوءِ، گهڻو ڪجهه اهڙو آهي جنهن سان مان سهمت ٿي نٿي سگهان. چاهيندي به نه. جڏهن ته مون کي انهيءَ سموري سان سهمت ٿي وڃڻ گهرجي.

+ تڏهن، جڏهن تون ۽ مان اڳين ڏي ڪلاڪن جا ڪلاڪ ويهي ڳالهيون ڪندا هئاسون. جيتوڻيڪ ڇـڻ جڳ لنگهيا انهيءَ کي، پر مون کي هينئر ياد اچي ٿو، گهڻو ڪجهه اهـڙو هوندو هو جنهن سان تون سهمت نه هوندي هئين.

+ ها، جـڳ لنگهيا انهيءَ کي. پر اسانجي سهمت هئڻ نه هئڻ سان ڇا ڪوئي فرق پوي ٿو!!؟؟— ان سان اسان جي شخصي سزا ۾ ڇا ڪائي ڪمي اچي ٿي!؟

+ Compromise ؟

— Compromise جـي سسٽم هيٺ جيئان ٿـي. اهـو جيئڻ پاڻ پنهنجي اندر سمجهوتو ئي ته آهي. جيتوڻيڪ سوال اهو ناهي ته مان ظاهري زندگي ڪيئن گذاريان ٿي پر سوال به اهيوئي آهـي ته مان ظاهري زندگي ڪيئن گذاريان ٿي!؟.

+ هڪڙي ڳالهه پڇان تو کان؟

— پڇ.

+ تون ۽ مان، جيڪڏهن گڏجي زندگي گذاريون ها، ڪنهن هڪڙي ڏـي آڳنڌ تـي. تڏهن شايد ايترا وکريل نـه هجون ها، جيترا هينئر آهيون؟

— تڏهن ڇا دنيا به بدلجي وڃي ها!؟

+ پر دنيا کي پنهنجيءَ اک سان ته ڏسي سگهون ها نه!؟

— تڏهن به ته ان ساڳي سماجڪ سسٽم هيٺ رهون ها نه ۽ آخرڪار اک ۾ ڦلو پئجي وڃي ها. تون اڳين ڏي خارجي حالتن جون ذلتون صليب جيان ڪلهن تي کڻيندو گهر موٽين ها ۽ مان اهڙي ئي مشين هجان ها/اڄ هنن حالتن ۾ به اهڙي ئي مشين آهيان، جهڙي تنهنجي

زال آهي. . .

+ ها شايد ائين ئي هجي ها/نه به هجي ها!!. هن مشيني دور جي ڦيٿي ۾ ڦرندي ڦرندي اسان ۾ به ته مشيني خصلتون اچي ويون آهن. تون ۽ مان انهيءَ ڦيٿي کان ڪيئن آجا رهي سگهون ها.

— [هاڻي ته پڇتاءُ جو احساس ئي ختم ٿي ويو آهي يا ائين سمجهه ته هر پڇتاءُ ٿي پڇتاءُ ٿيندو آهي. پڇتاءُ ٿيندو آهي پنهنجي ذهني/ جسماني، شڪست تي پر پوءِ انهيءَ پڇتاءُ تي اهو پڇتاءُ ڀاري پئيجي ويندو آهي ته مون کي شڪست جي اڻتر وارنا تي نه پڇتائڻ گهرجي. پڇتاءُ به ته احتجاج آهي نه!!. انهيءَ سوال جو ته ڳلو گهٽيل آهي ته مان پنهنجي حصي جي زندگيءَ سان Commeted آهيان يا نه!؟. وچ تي غير مشروط Commetment رکيل آهي، منهنجي اُنهن سان جيڪي منهنجي حوالي سان آهن يا مان جن جي حوالي سان آهيان. نه پر مان رڳو پين جي حوالي سان آهيان. حوالن جي پنيان انيڪ حوالا آهن زنجير جيان. ڏکهي ۽ اڻ کٽ زنجير. هڪڙو سرو پولار ۾ ٻيو سرو پاتال ۾ وڃائجي ويل. رڳو وچ جون ڪڙيون آهن. ڪنهن ڪڙيءَ ۾ پير ڦاٿل آهي، ڪنهن ۾ هٿ ڪڙايون ۽ ڪنهن ۾ گردن جڪڙيل آهي. آڳنڌ جي ديوار تي ڪانءُ ويهي ٻوليندو آهي. مون کي اُن ۾ پنهنجي معنيٰ نظر ايندي آهي هڪڙيّ بي‌معنيٰ، معنيٰ. مان به شايد آڳنڌ جي ديوار تي ويٺل ڪانءُ آهيان!!. منهنجا پير انهيءَ ديوار تي ائين ڄمي ويا آهن جو انهن ۾ ديوار کان اڪري الڳ ٿيڻ جي ڪامنا ڪن لاءِ به نٿي هري. عجيب سبنڌ آهي ٻنهي جو!!. ڪڏهن اهائي ديوار ڇڪجي مون کان به مٿي، اچا به مٿي تي بيهي رهندي آهي. ايترو مٿي جو مون کي پنهنجو پاڻ اُن نديڙي ماڪوڙيءَ جيان پاسندو آهي، جيڪا مسلسل ديوار جي آخر تائين پهچڻ لاءِ جتن پئي ڪندي آهي ۽ هر پيري ديوار کيس پنهنجن پيرن ۾ ڦٽو ڪري ڇڏيندي آهي. ديوار جي آخر تي پهچندي به مون کي ديوار جو آخر نٿو نظر اچي. ديوار منهنجي لاءِ ڪڙي ڪئي وڌي آهي يا مان ديوار لاءِ ڄمي وڌي آهيان!!؟. اهو

سوال بس سوال آهي. شايد ان جو جواب آهي به ڪونه. منهنجي وات تي ڪنهن ٻي جو هٿ رکيل آهي ۽ منهنجي آواز تي سانت جي اوساري ڪئي وئي آهي. اڪثر رات ڪيڏي گهري ۽ اُنڌاڌنهين ٿي ويندي آهي ۽ ڪيڏي عجيب ڳالهه آهي ته ان پل ظاهري طرح سان ڏينهن هوندو آهي. ڏينهن رات آهي يا رات ڏينهن !؟. دروازا کليل آهن يا بند!؟ ديوار آسمان ۾ ڪيئن وڃائجي وئي آهي!؟ ۽ مان چيلهه تائين پاتال ۾ لتل آهيان. اهو سمجهي سگهڻ ڪيڏو ڏکيو ٿي پيو آهي ته منهنجو هينئون ڌڙ جيترو آهي يا مٿيون ڌڙ!؟. مون کي ته جسماني طرح سان پيڙائي نٿي محسوس ٿيئي جسم جي ڪنهي حصي ۾. مان پيڙا کي ڇو نٿي محسوس ڪري سگهان؟. مان گهر جي اڱڻ ۾ رات جو اُگهاڙن پيرن سان، ٿڌي فرش تي هلي پاڻ کي محسوس ڪرڻ چاهيندي آهيان. اُن ڏينهن به منهنجو مڙس مون کي ڪنهن سائيڪاٽرسٽ وٽ وٺي ويو هو. چيائين، منهنجي زال کي ننڊ ۾ هلڻ ۽ ڳالهائڻ جي عادت آهي. سائيڪاٽرسٽ مون کي غور مان نهاري سوال منهنجي مڙس کان پڇيو هو. are you Sure!! اوهانجي زال اُن مهل ننڊ ۾ ٿي هوندي آهي، جاڳيل نه !؟. ان سوال جو جواب هوئي ڪونه. مان ننڊ ۾ آهيان يا جاڳيل ؟. مون جنهن رات جنم ورتو، اُن ئي رات منهنجي ماءُ مون کي ڇپيو هو، ڏيءَ!، خواب نه ڏسجانءِ. پر مون خواب ڏٺا. سوئيٽر جهان هڪڙو هڪ خوابن جو مون پنهنجين آڱرين تي اُڻيو، هاڻي خوابن جو اهو سوئيٽر اسٽور ۾، پيٽين ۾ رکيل پراڻن استعمال ٿيل ڪپڙن جي هيٺ ڪٿي رهجي ويو آهي. مون هڪ لڳان اُنهن پيٽين کي کولڻ به چاهيو پر اُنهن مان اٿندڙ ڪافور جي گورين جي تيز بوءِ منهنجو ساهه مٺ ۾ وٺي ڇڏيو هو. اهڙو ڪو احساس مون ۾ گهڙي آيو هو ته ڄڻ مان قبرن جا ڍڪ کوليان پئي ۽ لاش سڙي بوءِ ڏيڻ لڳا آهن. خوابن کي ڇا ڪافور جون گوريون بچائي سگهن ٿيون. مشين جو بڻڻ جيئن اُن ٿيو آهي، اُن ڪانپوءِ آف ٿي نه ٿي سگهيو آهي. اُن ٿي رهندو، فيوز اُڏامڻ تائين. اسان هڪ ٻي جي اکين ۾ نهاريندا ٿي ڪونه آهيون. اسانجين اکين واري جاءِ تي

هاٿي ٻہ گهرا غار آهن. انهن غارن جي اندرآهي سمنڊ وانگر اسانجي وچ تان وهي ٿي. ٻهرين گونگا ٿياسون، پوءِ ٻوڙا ٿياسون هاٿي انڌا ٿي پيا آهيون. هوريان هوريان جسم جي هڪ هڪڙي حصي کان اٿين ڪٽيا ويندا سون. جيئن جيئن معذور ٿيندا ٿا وڃون، تيئن تيئن هڪ ٻي جي مجبوري ڏٺيا ٿا وڃون. گهر کان ٻاهر زندگيءَ جون گنديون ڳاليون ڦهليون پيون آهن. ساڻهن پنهنجي پنهنجي حصي جو گند درن کان ٻاهر ڦٽي ڪري ڇڏيو آهي، ٻين تي مڙهڻ لاءِ. هرڪوئي پنهنجي حصي جي گند مان جان ڇڏائڻ چاهيندو آهي پر ٻين جي حصي جي گند مان گندو ٿي وڃي ٿو. هو ٻہ انهيءَ گند ۾ لت پت گهر موٽندو آهي. پاڻ آجو ڪرڻ لاءِ هو اهو گند اوڳاڇڻ چاهيندو آهي ۽ اسانجي وچ ۾ ٻوءِ ڦهلجي ويندي آهي. گند تہ منهنجي اندر ۾ ٻہ پربو ٿو وڃي. جنهن ٻہ وهڪري جي اڳيان بند ٻڌجي تہ اهو ٻوءِ ڏيڻ لڳندو آهي. منهنجي اندر جو وهڪرو ٻہ بيهي رهيو آهي پر مان پنهنجي اندر جي گند کي اوڳاڇي نہ سگهي آهيان. ڏوهہ هن جو بہ ناهي. ڏوهہ منهنجو بہ ناهي، اسان ٻئي ان سسٽم اڳيان بيوس آهيون جنهن اسان کي هڪڙي ڏي قبر ۾ پوري ڇڏيو آهي. قبر ڏي تہ آهي. جنهن تي ٻيا مٽي وجهي هليا ويا آهن. اهي ڏي منهنجو مختيارنامو موکان ڦري هن جي کيسي ۾ وجهي ويا آهن. هو انهيءَ مختيارنامي کي کيسي ۾ رکڻ لاءِ ۽ استعمال ڪرڻ لاءِ مجبور آهي. ان کانپوءِ ڪيترو ڪجهہ/سڀڪجهہ پاڻمرادو ڪوريئڙي جي چارجيان اڻبو ويو آهي. هو سهمت آهي يا نہ/مان سهمت آهيان يا نہ، ان سوال کي معنيٰ ڪانهي. هن ڏکوئيندڙ چيو. تون آزاد ناهين تہ مان کهڙو آزاد آهيان. فرق اهو آهي تہ تنهنجو پڃرو سوڙهو آهي ۽ منهنجو پڃرو اُن جي پيٽ ۾ ٿورڙو ويڪرو ۽ بس. پِسر نہ تو کي آهن نہ مون کي. تون جيڪڏهن منهنجي وجود سان ٽڪرائيجي پرزا ٿئين ٿي تہ مان ٻہ ڪنهن اڻ ڏٺي ديوارسان ٽڪرائيجي پرزا ٿيان ٿو. زندگيءَ جي ان واهيات سسٽم کي بدلائڻ يا ٽوڙڻ ڇا تنهنجي اختيار ۾ آهي؟ ڇا منهنجي اختيار ۾ آهي؟. بس شعور ۽

سمجهه جو اهو موڙ انتهائي نازڪ ٿي پوندو آهي، آرسيءَ جيان. هڪ ٻي جي جسمن تي لڪيل صلح نامي تي پنهنجي پنهنجي صحيح ڪري نستا ٿي ڪري پوندا آهيون. مان سوچيندي آهيان منهنجي زندگيءَ ۾ هن جي بدران جي تون هجين ها يا ڪو ٻيو هجي ها، هن جي زندگيءَ ۾ منهنجي جاءِ تي ڪا ٻي هجي ها ته به سڀ ڪجهه بلڪل اهڙو ۽ ائين ٿي هجي ها. شخصي مٿا ستا سان اهو سڀ مٽجي ته نٿو سگهي. تڏهن به جنهن رات مون پنهنجي ڌيءَ کي جنم ڏنو هو ان رات منهنجي ماءُ وانگر ڪيس خواب ڏسڻ کان منع نه ڪيو هئم. بس اهيو ٿي ڪري سگهي آهيان]

+ ڌيءَ جي اَگرين تي تو پهر خواب آڻڻ شروع ڪيا آهن؟

— ها خوابن جو سلسلو ٽٽڻ نه گهرجي

+ تون جنم کان. پڃري ۾ قيد پکيءَ کي ڪڏهن اُڏائي ڏنو آهي!؟. پڃري مان نڪري به اهو پڃري کان هٽي پري نه ٿيندو آهي اُڏامي نه سگهندو آهي. ٻيهر پڃري ۾ موٽڻ چاهيندو آهي.

— مان هلان هائي. پڃري جو دروازو کليل ڇڏي آئي آهيان ۽ هوءَ اڪيلي هوندي.

+ پڃري جي چابي؟

— آها مون سمنڊ ۾ ڦٽي ڪري ڇڏي آهي ۽ دروازو کليل ٿي ڇڏي ڏنو آهي. ❋

ناٽڪ (١٩٤٧-١٩٨٨)

[پرومي ٿيوس (Prome Theus) يوناني ڏندڪٿا ۾ دنيا جو پهريون باغي آهي. ان يونان جي سڀ کان سگهاري ديوتا زيوس جي ڊڪٽيٽرشپ کان بغاوت ڪئي ۽ هيٺ زمين تي پيل بيڪار انساني مخلوق کي سگهاري ٿيڻ ۽ غلاميءَ جي شرمناڪ ذليل زندگيءَ تي سوڀ ماڻڻ جا راز ٻڌايا هئا جن مان هڪ آڳ جو استعمال به هو. موٽ ۾ پرومي ٿيوس تي، زيوس جو ڏمر نازل ٿيو ۽ ان جي آڏر هيٺ، پرومي ٿيوس کي ڪوهه قاف پهاڙ جي چوٽيءَ تي زنجيرن سان ٻڌي، مٿس هڪڙي ڳجهه جي ڊيوٽي مقرر ڪئي وئي، جيڪا رات ٿيڻ تائين، سڄو ڏينهن پرومي ٿيوس جو ماس پٽيندي هئي. زيوس جو حڪم هو ته جيسين تائين پرومي ٿيوس معافي نٿو گهري، تيسين ائين ڪيس انهي مسلسل عذاب ۾ مبتلا رکيو وڃي. پرومي ٿيوس ٽيهه هزار سال اها سزا ڀوڳي. پرومي ٿيوس جي ڪردار کي سڀ کان پهرين مشهور يوناني ناٽڪڪار ايسڪائيلس (Aeschylus) ادب ۾ امرتا ڏني. ايس ڪائي لس پرومي ٿيوس جي ڪهاڻي ٽن حصن ۾ بيان ڪري ٿو.

(1) Prometheus Fire Bringer
(2) Prometheus Bound
(3) Prometheus Unbound

پر ڇا اڄ جي اسٽيج جو الميا ناٽڪ ڪونهي!؟. پرومي ٿيوس!!؟. ڪنهن ڊڪٽيٽر جي آڏر هيٺ مسلسل سزا ڀوڳيندڙ ۽ ڳجهن کي پنهنجي ماس کارائيندڙ. شايد اها سزا به ٽيهه هزار سال طويل هجي. يا ان کان به طويل- يا- ان- کان- به- !!؟؟- ان کان اڳتي سوالن جون نشانيون باقي رهجي وڃن ٿيون.]

دربار
سيني کان اوچائي تي رکيل ڪرسي
[اسان انهيءَ ڪرسيءَ جي پاين سان ٻڌل مخلوق آهيون!!]
۽ اُن تي ويٺل وردي پوش ديوتا زيوس پنهنجون گول اکيون ڦيرائي چئني پاسي نهار ڪري ٿو [مالڪ جي وفادار ڪتن تي پوندڙ نهار. ۽ ڪتا!! . بيمار، ٽڪل، نپل ۽ ڊِسندا ڏسي، چپ ڪيدي سهڪندڙ، پنهنجائي پراڻا، جگن جا ڦٽ چٽيندڙ ڪتا]. بظاهر اهي ڏي ڇهرا ماڻهن جا، قطار ۾، ڪنڌ نوايو ويٺل ۽ ڪنهن اڻ ڇاتي، اڻ ڪئي ڏوهہ تي شرمسار.
ڪجهہ ٻيا بہ ڪردار
زيوس جا محافظ/زيوس جا وزير/زيوس جا جلاد/زيوس طرفان مڙهيل الزام ثابت ڪندڙ وڪيل/ڪتا/ڇپرا/گدڙ/بگهڙ/ڪُئا/نانگ/ڳجهون/ساڪوڙا/ساڪوڙيون- نئڙيون- نئڙيون- ساڪ ڙيو-ن- انهن مان ڪجهہ هڪ ٻي کان پري. هيٺي، هيٺي، ويٺلن ۾، بيٺلن ۾، اُهي بہ، آهن جن پرومي ٿيوس کان سگهاري ٽين ۽ غلاميءَ جي ذليل زندگيءَ کان انڪار جو احساس ماٺيو آهي [انڪار سگهہ آهي].
اُهي ”دڪجهہ“ پنهنجي اندر ۾ هر هر ڪنڌ ڪٽي وڌن ٿا، جيتوڻيڪ بظاهر انهن جا بہ ڪنڌ جهڪيل آهن!

[ڪنڌ ڪٽي سگهڻ/ڪنڌ ڪٽي سگهڻ جو احساس ماڻڻ/ڪنڌ ڪٽي سگهڻ جي سگهہ ڪي پاڻ مان ڏي ماڻي سگهڻ ڪي وڏي معنيٰ آهي]

زيوس انهيءَ معنيٰ ڪي، اُنهن ”ڪجهہ“ جي اندر مان پاڙان پٽي ڪيڻ لاءِ باغيءَ ڪي دربار ۾ گهرايو آهي.
زيوس ورديءَ ۾ اندر ڪيترو ننگو آهي، اهو هو پاڻ بہ ڄاڻي ٿو ۽ ٻيا بہ ڄاڻن ٿا ۽ اهو بہ تہ زيوس جا لانگ بوٽ اُن جي سائيز کان ننڍا ۽ سوڙها آهن ۽ اهو بہ تہ زيوس زوريءَ ڇڪي اهي بوٽ پيرن

۾ چاڙهيا آهن ۽ اهيو به ته انهن اندر هن جا پير پاٽيءَ ۾ پيل لاش جيان سڄي نيرا پئجي چڪا آهن.
نڌهن به سڀ [انهيءَ سڀ ۾ ڪجهه آهي به آهن، جن انڪار ڪري سگهڻ جي احساس کي ته ماڻيو آهي پر بظاهر جن جا ڪنڌ جهڪيل آهن– پرومي ٿيوس جي سزا ڏسي اڃا انهن جي رڳن ۾ خوف جو ڪارو نانگ سرندو رهي ٿو] آن جي اطاعت لاءِ، ان طرفان مڙهيل انڌي قانون ۽ آن قانون هيٺ عطا ٿيل ذليل زندگيءَ کي محض گذارڻ خاطر گذارڻ لاءِ مجبور آهن.

ان ذليل زندگيءَ جا ذليل ترين اُصول/شرط:
اطاعت کان انڪار نه ڪرڻ
ڪنڌ گوڏن تي ۽ اکيون پيرن تي رکي ساهه کڻڻ
محض–سا–هه–هه–هه–هه– کڻڻ–!!–؟–؟؟.
اڃي– هيءَ ٻگهي سڙڪ آهي– سڌي ۽ اڻ کٽ.
ڊوڙ
ڊوڙ انهيءَ تي
ڊوڙ
ا–ڃا–به–تيز–
اڃا به تيز
ڊوڙ
هـُن سري تائين [ڇ سرو آهي ئي ڪونه]
ساهه پرجي اڃي، تڏهن به
ساهه ڇڄڻ لڳي، تڏهن به
ڪٽي به– ڪنهن به اڌ تي–ڪرڻ ڪانپوءِ به
ٻيهر اُٿي
ٻيهر ڊوڙ
هـِن سري کان هـُن سري تائين/هـُن سري کان هـِن سري تائين
[ڇ سِرا آهن ئي ڪونه]

۽ــ۽ــڊــوــوــڙــ
باغي ان سزا جي ليڪ تي ڊوڙندو رهيو آهي
ڊوڙندو رهيو آهي
مسلسل ڊوڙندو رهيو آهي
ساهه جو هانبارو
هه‍ــهه‍ــهه‍ــهه‍ــ
اُبڙڪو
آخ
آ
آــخــ
ٿو
و
۽ ڪلي ڪان وات ۾ پرجي آيل ڪرهت ۽ نفرت جي ٿڪ هو ٻيهر ڳڙڪائي ٿو ڇڏي ۽ اها هن جي مجبوري آهي [انتهائي مجبوري] اهيائي مجبوري ڪيس اُبڙڪو ڏيڻ لاءِ مجبور ڪري ٿي ۽ اُبڙڪو ئي سندس بغاوت آهي.

انڪار ڪان پهرين هو ڪرهت جي انهيءَ احساس ڪي سالن ڪنان ڀوڳيندو آيو آهي.
Nausea جي ڪيفيت.
ڏٺل منظرن تي هاڻ ڪجهه ٿيندڙ
هي هُن جا پير چٽي رهيو آهي
هو هُن جا
۽ آهوــ هن جا.
هر ماڻهو پاڻ ڪان وڏيڪ سگهاري جا پير چٽي رهيو آهي. شل ٿي ويل زبان. سڪي ڏوٽ تي ويل چپ ۽ ڏندن هيٺ پُرندڙ ريتي.

جيتري ماڻهوءَ کي مثل ماڻهوءَ جو ماس ڪاڻڻ جو آدرُ

جيئري ماڻهوءَ کي جيئري ماڻهوءَ جو ماس کائڻ جو آدر
ماڻهو، ماڻهوءَ جو ماس کائڻ کانپوءِ وڌيڪ سياويڪ نوع ۾ جانور
بڻجي سگهي ٿو ۽ جانور بڻجڻ کانپوءِ اُن ۾ ڀالپل ڪتي جهڙيون
خصلتون حاصل ٿينديون. اهوئي ته زيوس کي گهربل آهي.
ماڻهو نه،
ڪتا.
پاليل ڪتا.

ٻڌ
پروميٿيوس!!
مڙهيل سزائن جي فهرست
[تنهنجو انهن سان سهمت هئڻ/نه هئڻ ضروري ڪونهي.]
تو زيوس کي سجدو ڪرڻ کان انڪار ڪيو. اهو ڄاڻندي به ته
زيوس ڪيڏو سگهارو آهي. تو زيوس جي اکين ۾ اکيون وجهي نه
رڳو نهاريو پر پنهنجي نهار ۾ اُن لاءِ نفرت ۽ ڌڪار جو به اظهار
ڪيو. ڇا تون نٿو ڄاڻين ته زيوس جو سگهارو هئڻ قدرتي آهي ۽
سگهاري جي اطاعت ڪرڻ توتي/اوهان سڀني تي لازم آهي. ڇا
زيوس جي اطاعت کان فرار ممڪن آهي تولاءِ/ٻين لاءِ!!؟؟.
ٻڌ پروميٿيوس!
تنهنجون ٻانهون غلاميءَ جي ڌرڻ ۾ لٽڪيل آهن، هاڻي ان ڪري تون
پنهنجي بيوسيءَ جو اعتراف ڪر. اعتراف ڪر ته تون نه رڳو
بيوس آهين پر معذور به آهين. نه سوچي سگهندين، نه ڳالهائي سگهندين،
نه ٻڌي سگهندين، نه ڏسي سگهندين معذور. بس تو کي ساهه کڻڻ جو
آدر هو/آهي/رهندو.
تون پنهنجا هٿ ڪشڪول جيان جهلي ويهي ۽ ويٺو رهه زيوس جي
اڳيان، ان ڪري نه ته توکي ڪجهه گهرڻ جو اڌيڪار آهي، ان
ڪري ته تنهنجي اندر ۾ ويهڻ سان زيوس جي سگهاري هئڻ جو
احساس ٿئي ٿو. پر تو پنهنجا پٺي هٿ ڪشڪول ڪرڻ بدران،

مٿيون پيڙي ڇڏيون ۽ اُنهن کي زيوس جي اکين اڳيان لهرائڻ لڳين!!.

پرومي ٿيوس! تو رياست جو اهو سسٽم بدلائڻ چاهيو، جنهن هيٺ زيوس حاڪم آهي ۽ تون ۽ ٻيا سڀ محڪوم. تو اها ڪامنا ڪئي ته مخلوق، ماڪوڙين جهڙي ننڍڙي، جيتامڙي، بي ضرر، بيڪار ۽ بيوس مخلوق پنهنجي گهٽائيءَ ۾ هٿن ڪري پاڻ ئي پنهنجي جيئڻ لاءِ فيصلا ڪري ۽ زيوس، جيڪو سڀ ڪان سگهارو ۽ مٿاهون آهي اهو بيسگهو ٿئي.

اها تنهنجي ڀل هئي پرومي ٿيوس!

اهو تنهنجو پاڳل پڻو هو

تو کي انهن ڪارڻن جو اندازو ئي نه هو جيڪي زيوس کي گهٽائيءَ تي قابض رهڻ ۽ انهن جي مرضيءَ کي اهميت ڏيڻ کانسواءِ، انهن جي ڀاڳ کي پنهنجي مرضي ۽ مفاد آهر ڌاهڻ ۽ ڊاهڻ جو اختيار ڏين ٿا.

سو تون ڏوهاري آهين پرومي ٿيوس!

باغي آهين

غدار آهين

۽ ڏس- چڱيءَ طرح سان ڏسي وٺ ته تون زيوس اڳيان ڪيڏو هيڻو، بيوس ۽ هارايل آهين- تون- تو-ن-پ-ر-و-مي-ٿ-يو-س-س —

الزامن جي فهرست ڳڻائيندي، زيوس پاران مقرر ڪيل وڪيل جو ساهه ٻرجي ٿو اچي ۽ اُچانگ هن کي لڳي ٿو ته هن جي پتلون جا بخيا اُبڙجندا ٿا وڃن ۽ هو پريل درٻار ۾ ننگو ٿي رهيو آهي ۽ پرومي ٿيوس جون اکيون ان جي ادڙيل پتلون جي اندر ڏسي سگهن ٿيون.

مڙهيل الزامن تي

ٺاڙين جو ٺهڪو

گڏيل آواز [ڪجھ ڪي چڙي ۽ آهي ڪجھ ساھ جي ڏور پڪڙي ٻيھڻ جي ناڪام ڪوشش ۾ رڌل آھن، پنھنجي ڏي اندر ڪنڌ ڪٽي زيوس جي اکين ۾ اکيون وجھي نھارڻ جي ڪامنا ھيٺ دٻيل آھن. ڪامنا، جيڪا پھاڙ تان ٽاپو ڪاٽي ھيٺاھين ڏانھن مسلسل ٻولاٽيون ڪاٽي ڪرندڙ چپ جيان آھي. چپ جي گونج، پاريل جيان، انھن جي بند قلف چڙھيل وجودن اندر، ديوارن سان ٽڪرائيجي زخمي ٿيندڙ——]

اسان زيوس سان سھمت آھيون

زيوس سچو آھي

سگھارو آھي

اٽم آھي

امر

آھي

ھو سڀ ننگا آھن

ھو سڀ زيوس جي وردي ۾ ڇپڻ ٿا چاھين

زيوس جي وردي، زيوس کي بہ سوڙھي پئجي ويل

ھو سڀ زيوس جي بوٽن ۽ جرابن ۾، وردي جي کيسن ۾ لڪي وڃڻ چاھين ٿا، ظاھر ٿيندڙ ننگائپ کان پناھ پائڻ لاء.

پناھ

زيوس،

اسان کي پناھ ڏي

ھنن جي گھوريندڙ اکين کان

جيڪي اسان کي ھنن پار تائين ڏسي سگھن ٿيون

[باغي ۽ جون اکيون تارازي ۽ وانگر ٿينديون آھن.]

سيني کان الڳ

ڪجھ مٿاھين تي

زنجيرن ۾ ٻڌل ٻرومي ٽيوس
زيوس جي اکين ۾ اکيون وجهي، هڪ ٽڪ نهاريندڙ، باز جيان. ڇڻ
هن جي نيڻ نهار اجهو، هن ٺي پل، زيوس کي جهپي وٺندي.

مان ڳالهائڻ ٿو چاهيان زيوس!
اِن لاءِ نہ تہ مان پنهنجي سزا ۾ ڪائي ڪمي/نرمي ٿو چاهيان يــا منهنجيءَ آتما کي خوف جو سرو هوريان هوريان/اندران ٺي اندران ڪاٺي رهيو آهي يا اهيو تہ مان ڪو سمجهوتو چاهيان ٿو. نہ، اهڙي ڪائي ڳالهہ ڪانهي. مــان ڳالهائڻ چاهيان ٿو، ان ڪري تــہ اهيو مان پنهنجو حق سمجهان ٿــو. ڳالهائڻ سان مــان اهيو ويساهہ ٿو ماڻيان تہ منهنجي سگهہ اڃا ٽڪي ناهي. مان اڃا مئو ناهيان. پنهنجي پاڻ کي محسوس ٿو ڪرڻ چاهيان، ڪنهن بہ ماڻهوءَ جي رڙ جيان، جيڪا ڏاڍ هيٺ پيڙهنجدي بيِاختيار ٿي گونجي ٿي.
تون مون کي ٻڌين پيو نہ زيوس!
تون مون کي نہ بہ ٻڌين تہ مون لاءِ ڪو فرق نٿو پوي. جيئن مون کي ٻڌڻ/نہ ٻڌڻ سان تولاءِ ڪو فرق نٿو پوي. تنهنجن پيرن هيٺ چيپاڙجندڙ انساني مخلوق جي پيڙا ۽ انهيءَ پيڙا جي رد ڪان عمل ۾ آيل ذلت جو احساس تــہ هو بهرحال سگهہ جي اڳيان بيِسگها آهن ۽ ان ٺي ڪري هو انساني جسم جــي اندر/ٻاهر حيواني عمل /احساس لاءِ مجبور آهن. مان ان سڀڪجهہ کان انڪار ڪريان ٿو. مان ڄاڻان ٿو تہ احساس کي جسماني سگهہ نہ برابر ٿيندي آهي پر هوريان هوريان احساس جسماني سگهہ کــان وڌيڪ سگهارو ٿيندو آهي. زيوس!، مان اُن احساس کي ماڻيان ٿو انهيءَ ذلت مان ,جيڪا تو طرفان مون تي/ٻين تي مڙهيل آهي. پــر مان ان احساس کي اڪيلو ۽ محض پنهنجي لاءِ نٿو ماڻيان پــر ٻين کي بــہ انهيءَ سان ڳنڍيان ٿو. ان لاءِ تہ هو اهيو ڄاڻي سگهن تہ هو ڳالهائي/ٻڌي/ ڏسي/سوچي سگهن ٿا. انهن جي جسماني چرپر محض جيو ني نوع جي نہ، تنهنجي اطاعت لاءِ نــہ پر پنهنجي لاءِ آهــي. پنهنجي وجود

جي بقاءَ ۽ بچاءَ لاءِ. هو، جيڪي اُنداهي جي پاتال ۾ پٺي پٺي بوءِ ڏيڻ لڳا آهن، روشنيءَ جي وجود کان انڇاڻ هئا. تو هنن کي محض ان ڪري اُنداهي ۾ رکيو تہ جيئن هنن وٽ پنهنجي سڃاڻپ نہ رهي- پر زيوس! هنن وٽ پنهنجا چهرا آهن. مون هنن جي چهرن جي اکيان آڳ روشن ڪئي. آڳ جيڪا روشنيءَ جيان هنن جي اکين ۾ پرجي وئي ۽ جنهن جي گرميءَ ۾ هنن جا تڏا پيل وجود ساهہ کڻڻ لڳا، ان معنيٰ ۾ تہ هو پنهنجي اندر ۾ پنهنجو الڳ انساني وجود رکن ٿا.
زيوس!، مون کي/هنن کي، جسماني سطح تي چهٻاٽي/چيچلاٽي/لتاڙي /ساري سگهجي ٿو يا ڪنهن بہ سزا جي ايذاءَ کي جڳن تائين ڦهلائي سگهجي ٿو پر ائين ڪرڻ ڪانپوءِ بہ مان سمجهان ٿو ويساهہ، اويساهيءَ ۾ نٿو بدلجي سگهي. جيئن سج جو منهن ڪارو نٿو ڪري سگهجي يا چنڊ کي هٿ تريءَ سان نٿو ڍڪي سگهجي يا رات جي ڪک مان صبح جو جنم نٿو روڪي سگهجي.

دربار ۾
سناٽو
س—ن—ا—ٽ—و—
—و—و—و—

زيوس جي اندر، ڪنهن ڪنڊ ۾، ڪو احساس ڪمزور پوندڙ.
اويساهي پنهنجيءَ سگهہ تي.
[اويساهيءَ جو احساس پنهنجي ئي سگهہ تي؛ ڪنهن بہ سگهاري کي تڏهن ويڙهي سگهي ٿو، جڏهن اڳلي جي هيٺاٽپ انهيءَ سڃاڻپ ۾ بدلجي وڃي تہ هو هيٺو آهي ۽ اُن سڃاڻپ جي اڳيان سوال جي نشاني اُڀري اچي— ڇو؟]

ان لاءِ نہ تہ زيوس سگهارو آهي

مٿاهون آهي
امر آهي
اِن لاءِ ته پرومي ٿيوس جي سگهه ۾ بدلجندڙ هيٺانپ زيوس کي رعايا
اڳيان بي‌معنيٰ ڪري سگهي ٿي. هو زيوس جي اکين ۾ اکيون
وجهي نهاري سگهن ٿا. هو زيوس جي پيرن هيٺ آيل زمين جي
اندران، تهائين اندران ڪان ڏيئي جي وٽ مان اُٿندڙ دونهين جي
لهر جيان، ور وکڙ ڪائيندا، مٿاهين ڏانهن اُڀري سگهن ٿا. پوءِ
جي انهيءَ پاونا هيٺ
پرومي ٿيوس تي سزا ٿي مڙهي وڃي

دربار ۾
سناٽو
س—ن—ا—ٽ—و—
و—و—و—و—ون—

پرومي ٿيوس کي ڇوڙاٽي تي سؤ ڦٽڪن جي سزا
ڇوڙاٽي تي مڙي گڏ ٿيل رعيت جي عبرت لاءِ

[رعيت
اکيون سختيءَ سان پوريل، پوءِ جي اُن احساس هيٺ، جيڪو اُن
منظر کي ڏسي اڀري ٿو.
ڪنهن ۾، تپايل لوهي شيخن جيان زوريءَ گهيڙايل آ گريون
۽ ڏندن هيٺ آيل چپ رتو رت ٿي ويل
اُهوئي رت نڙيءَ ۾ پرجي آيل
رعيت]

آخري منظر:
ڪارونجهر پهاڙ جي چوٽيءَ تي

زنجيرن ۾ ٻڌل پرومي ٿيوس
ليرون ليرون ٿيل جسم
اکيون/ڪن/چپ رتو رت ٿيل
هٿ/ڪرايون/ آڱريون، سره جي ٻنن جيان ڇٽي پيل
۽ پرومي ٿيوس جي مٿان، گول، دائري ۾، چڪر ڪاٽيندڙ گجهه
رڙيون ڪندڙ
ڪنهن آدمخور وحشيءَ جيان رقص ڪندڙ
۽ هر چڪر مڪمل ٿيڻ ڪانپوءِ هوءَ پرومي ٿيوس جو جيرو اچي پٽي
ڏي پٽيندي رهي ٿي
چاليهه پل/ چاليهه ڏينهن/چاليهه مهينا/ چاليهه سال/چاليهه هزار سال
اچا_ ٻه _ نه_ چاڻ_ ڪيترو_ نه _ چاڻ_ ڪ _ي_ ته _ ر_و_!!_ !؟_
؟؟_؟_
؟؟؟
؟؟
؟
؟. ❋

اڃان ته ڏيڍو آهي

هجوم کي چيريندو، ٽريفڪ هيٺان اينديءَ، پاڻ بچائيندو، ڊوڙندو (جڻ نيٺر چنائي پڳو هجي) بس اسٽينڊ تائين پهتو هو. بس ڪائنس هڪ پل اڳ نڪري چڪي هئي. ڪلهي تي ٽنگيل ٿيلهو ٿهائين گهڻو ڳرو ٿي پيو هئس، ان احساس ڪانپوءِ ته اڄ به گذريل ڪيترن ڏينهن وانگر ڳوٺ واري بس ڪائنس نڪري وئي آهي.

مان ڳوٺ پهچي ئي نه سگهندس، ڪڏهن به. شايد مان پنهنجا سمورا پيڙا سانڍي هتي پهتو آهيان!. ڇا ڇا سڙي رک ٿي چڪو آهي، انهن پيڙن سان گڏ !؟.

پيءُ خط ۾ ڄڻ لڙڪ پوئي مڪيا هئس.
ابا !_ هيل مينهن‌ءَ پيائي ڪونه. وڏيري به پاڻي ڪونه ڏنو. سو فصل به نالي ماتر ٿيو. آن'ڇا به ٿي خرار ٿيا جيڪي ڇهه مهينا بـ مس چڪي پورا ڪندا. مٿان قهر اهو ٿيو جو اسان جي سٽي رات جو گهر کي اچي باهه لڳي. ڪکائون گهر سو اصل منٽ ٿي ويا. ڪيئن لڳي سا خبر خدا کي. ڪو ڪيئن چوي، ڪو ڪيئن چوي. بس ابا !، ڏاڍن سان ڪير پڄي. جيئن ٿو وڻين، تيئن ٿا ڪن. ڪک به ميڙي سيڙهي وري به کٽي جهڳا کڙا ڪنداسون پر_جي_پهر_ به ___؟

ماءُ لکيو هئس،
ابا_ لڳي لڳي واءُ، ويـا انگڙا لتجيٰ_ پٺي کٽي پساهه، پسڻ ڪارڻ پرينءَ جي

بس نڪري وڃڻ کانپوءِ، موٽندي خيال اچيس ٿو، ڇا مان آپگهات

ڪري سگهان ٿو؟
ڇا ايترو ساهس آهي مون ۾!؟
ساهس!؟
ڇا مون ۾ اهو منظر ڏسڻ جو ساهس آهي!؟
سڙي رک ٿيل ڪکن جي ڍير تي ويٺل پوڙهو پيءُ
ڪک ــ ڪک، ميڙي ــ سيڙهي، قاتل ۽ ميري پوٽيءَ جي پلاند ۾
پرينڊز ماءُ.

۽

۽

آهيَ مون ۾ ساهس پيڻ جــي اکين ۾ نهارڻ جــو، جنهن جي عزت
بچائيندي بچائيندي هو/پيءُ/ماءُ ٽڪجي نسنا ٿي پيا آهن.
ع - ز ــ ت ــ ب ــ چ ــ ا ــ ئيند ــ ي ــ ي ــ دي ــ دي.

سڙڪ پار ڪندي ٽاپو ڪاٽي ٿو.
ذهن کي آڪٽوپس جيان ڇهتل ساروٽي،
لوٽي واريءَ لپاٽ جي.
پيٽسان........
ماءُ جا........
ڪٽي ... جا .. قر....
پيٽهين کي....تر ....
ما....ڏهين.... کي....
ٽڪاءُ

هيءُ ته وٽ پنج.......
پنجٽي آ گريون سندس منهن تي ڇپجي ويل. اج ٽوڙي ڇپيل. سڙڪ
پار ڪندي اهائي ساروٽي ايندي ٽـاپو ڪاٽي ٿـو. جنهن شخص سان
ٽڪرائيجي ٿو، آهو ”اندو“ ٿو ڇئيس پـر گار ڏيڻ واري نوعَ ۾.
جنهن ڪار کي سندس مٿان چڙهندي چڙهندي روڪـڻ لاءِ بريڪ
هٿئو ٿو پوي، انهيءَ جي ڊرائيونگ سيٽ تي ويٺل جـي اکين جي

گهور ۽ ڇپ ڪبس ڇڻ وچ سڙڪ تي ننگو ڪريو وجهن.
سا.... لا....باسٽر.... حر... ا....م....ز....ا....د....
پيڻٽ جي اندر سندس سنهڙيون ٽنگون سڻن ٿيو پون.

سر!
مان ساڄو ڪٽڻ ٿو چاهيان. مان ساڄو ڪٽڻ جي سخت ضرورت ٿو محسوس ڪيان. گذريل ڪيترن ڏينهن کان مون ساڄو ڪنيوئي ڪونهي. مشين کي پيٽرول ڪانسواءِ چا ڦرڻ لاءِ مجبور ڪري سگهجي ٿو!؟. سو مان به بيهي رهيو آهيان. بيٺي بيٺي خراب پيو ٿيان. جيترو پگهار مان ڪٽان ٿو سر!، ان ۾ مان پنهنجا Geniun parts به نٿو افورڊ ڪري سگهان. مون کي اميد آهي ته اوهان منهنجي ان گذارش تي ضرور ڌيان ڏيندا ۽ مون کي آفيشلي ساڄو ڪٽڻ جي اجازت ڏني ويندي. اوهان جو تعبيدار نوڪر——نوڪر——نوڪر——
(اها درخواست هن جون اکيون باس جي ٽيبل تي وچايل شيشي تي لکنديون آهن. شيشي ۾ هن جو چهرو ڏسندي ڏي ڏسندي، ڏنڌلائيجي ٿي ويندو آهي ۽ عين اُنهيءَ جاءِ تي پيپر ويٽ رکيو هوندو آهي. هن ۾ ۽ پيپرويٽ ۾ ڪائي مناسبت ته آهي!. ڪيترا ڀيرا هن پوريءَ شدت سان چاهيو هوندو ته هو اهو پيپرويٽ باس جي متي تي وهائي ڪڍي. ان خواهش جي دٻاءُ هيٺ هو ڪرسيءَ جون ٻئي ٻانهون ڇڻ سوگهيون پڪڙي وٺندو آهي.)

گوٺ واري بس ڇڻ سدائين لاءِ هن کان ڇڏائيجي وئي آهي. رستا اُبتا ٿي پيا آهن ۽ هو ورجاءُ جي ڪُن ۾ ڦاسي پيو آهي. ذاتون ۽ شڪستون ڊيڄيندڙ ورجاءُ. پنهنجي ٻِد نما ماضيءَ کان نه ڪٽجي سگهجندڙ. ماضيءَ کان ڪٽجي سگهڻ جي خواهش هيٺ هو اڇا به نڪو اڇا به نڪو اڳتي ڏانهن ڊوڙي ٿو. بظاهر اڳندي ڏانهن پر آئندو آهي ڪونه. آئندي کي به هي گذرجندڙ حال گهڙڪائي ويو آهي. بلڪل ائين، جيئن وڏي مڇي، ننڍي مڇيءَ کي گهڙڪائي

وجهندي آهي.

هو آهي ڇا؟/ڇا هو؟/ڇا بڻجي سگهي ٿو؟/ڇا بڻجي سگهندو نيٺ به؟.
غلام؟
ابن غلام ؟
ابن غلام؟
تعبيدار_ نوڪر!
ورثي ۾ مليل آهاڻي لوٺي واري لپاٽ!
منهن تي گروڙي رکيل بڇو.

ابا !_ هتي پير ڦباڻي نه سگهندين. هليو وڃ هتان.
ڪيڏانهن وڃان؟
ڪيڏانهن به وڃ. جتي پير ڦباڻي سگهين.
تون سمجهين ٿو اهڙي ڪائي جاءِ آهي جتي مان پير ڦباڻي ويهي سگهان!؟_ پڌاءِ_ ڪجهن ڇو نٿو!. اهي لپاٽون، گاريون، بڇا، تو به سٺا_ مان به سهي ويندس_ تنهنجي پيءُ به ته اهوئي ڪجهه سٺو نه!_ ان جي پيءُ به_ مان به ته ان سموري چڪر جو حصوئي ته آهيان!!. مان_ به_ سهي_ و_ يند _س__
ها، سچ ٿو چئين تون. جي منهنجو ڏاڏو اهو سڀ نه سهي ها. نابري واري چڏي ها ان ڪان ته اڄ گهٽ ۾ گهٽ تو ڪي اهي ڏاڍ مڙسيون نه سهڻيون پون ها. پر تو تائين ايندي ايندي، وچ ۾ منهنجو پيءُ ۽ مان بہ، ڏاڏي پڙڏاڏي ڪان ساڳيو ورثو گهليندا آيا آهيون.
پوءِ ڇو ٿو مون کي هتان نڪرڻ لاءِ چئين؟
تڏهن مون کي اها چاڻ نه هئي ته آن هٿ کي بہ پڪڙي، روڪي سگهجي ٿو جيڪو لپاٽ هڻڻ لاءِ کڄي ٿو. مان پڙهيو بہ ڪونه هئس. لفظ ڳالهائيندا آهن، انهيءَ جي ڄاڻ مون کي تڏهن پئي، جڏهن تو پهريون پيرو مون کان پڇيو هو تہ بابا !_ اسان هيٺان آهيون، انهيءَ جو ڪارڻ ڪهڙو آهي؟

هو ڏاڍا آهن، انهيءَ جو ڪارڻ ڪهڙو آهي؟.
اهو ته مان اڄ به سوچيندو آهيان.
نڏهن ته چوانءِ ٿو تــه هليو وڃ هتان. نوڪري وڃي ڪر شهر ۾.
انبوهه ماڻهن جـا آهـن. ڪير ڪنهن کي ڪونه سڃاڻي. سڀ ڪو
پنهنجيءَ پنهنجيءَ ڪفنيءَ ۾ ويڙهيو، لڪيو گهمي. تون بــه ڪا
ڪنڊ وٺي پنهنجي ڪفنيءَ ۾ لڪيو پيو هججانءِ.

هو شهر آيو
ڪفن ورتائين
۽ شهر جي انبوهه ۾ دفن ٿي ويو.
شهر ۾ ڪو عيسيٰ ڪونه هو، ان ڪري مـُئل جيئرا ٿي نه ٿي سگهيا.

شهر ۾ دفن ٿيڻ ڪانپوءِ هــو پنهنجي لتاڙيل وجود لاءِ ڪاڏي معنيٰ
پــائڻ بدران، تهائين گهڻو بي معنيٰ، بيڪار، فضول شئي بڻجي پيو.
شهر اچي هو شخص نه رهيو. شئي/چيز بڻجي پيو. پڻس مـُڪيو هئس
پنهنجو وڃايل شخص پائڻ لاءِ. وڃايل شخص، جيڪو شهر پهچڻ
کان پهريئن Feudaism جي ڪوهه ۾ پيئل ڏيڏر جـان آهي. گذريل
پيڙهين کان Feudal Lords جي مفاد ۾ استعمال ٿيندڙ. رشتن ناتن
سان Commeted آهي ڪونه، ڪيو ويوُ آهي. اهوئي اڪيلو طريقو
آهي، ان کي ڪٽ جي پائي سان ٻڌي رکڻ جو. ڊارون جــي فلسفي
موجب هڪڙو جانور، ارتقا ڏانهن وڌنـدڙ جانـور. انهـيءَ سسٽم ۾
مسفٽ هئڻ جـي احساس جي دٻاءُ هيٺ پيڙهجندي اُهوئي شخص/
جانور جڏهن شهر پهچي ٿو ته جيوَ مان مشين جو پرزو بڻجيو پوي.
ٽيڪنالاجيڪل انقلاب جي تيز وهڪريٰ ۾ ڪڪ پن جيان لڙهي
ويل. ضرورتن/خواهش جي ڍير هيٺ دٻيل. ڪارل مارڪس صنعت-
ڪار کي اُنهيءَ ڪتڙي کان بــه ابتر چاڻايو آهي، جيڪو هر نوع
جا ذليل انداز استعمال ڪري ٿو پنهنجي مالڪ کان ڪاڏي رعايت
پائڻ لاءِ. صنعت ڪار اشتهار بازيءَ جي صورت ۾ اُن ڪتڙي کان

به شرمناڪ طريقا آزمائي ته گراهڪ کي ڦاسائڻ لاءِ. گراهڪ، جيڪو اُهوئي عام شخص آهي. اُن جون ڏهيل خواهشون/ضرورتون اُن جو رت ولوڙڻ شروع ڪن ٿيون. اُنهن خواهشن/ضرورتن کي پائڻ لاءِ هو هيٺ، اچا هيٺ، پاتال ڏانهن ڪرڻ شروع ڪري ٿو. ڪرندو رهي ٿو، جيوَ مان پرزو بڻجڻ تائين.

هن جي وهائي هيٺ خطن جو ڍير گڏ ٿيل آهي.

پيءُ جو خط:
ابا !، دوائن لاءِ پئسا موڪل. تون ته ڄاڻين ٿو هيل صفا تر ٿي ويا آهيون ماڻهين بيمار آهي. ڊاڪٽر گهريون فيئون ٿا گهرن. رت پيشاب جي تپاس ان ڪانسواءِ. ڪينسر ٿا چون. اهيو به ٿا چون ته ڪو علاج ڪونهي ان جو ۽ علاج ڪن به ٿا. مڙئي به ٿي ڏينهڙا وڌائڻا حياتيءَ جا. فيئون ته پيٺهين جا زيور گرويءَ رکي پريون سين پر دوائون ۽ سئيون!؟. هڪڙي سئي پنج سئو روپيا !!. ابول!!— هيترن پئسن مان ته مهينو سڄو پيٽ گذر ڪريون پر پيٽ گذر لاءِ به ته ڪيسي ۾ سؤ جو هڪڙو ئي نوٽ اٿم جيڪو تو موڪليو هو.

ماءُ جو خط:
ابا !- پيٺهين ساماڻي ويئي آهي. هيڏي ساري زال ٿي پئي آهي. مر ڳو اڪين ۾ ٿي گهڙي. آخر به ته پرايو گهر وسائيندي. زيور سندس پٺهين گرويءَ رکي ڇڏيا منهنجي علاج جي پويان. آئون جيءَ جيءَ به ڪيترو جيئندس!؟. هتن سان پيٺهين کي پرڻائي ويندس ته قبر ۾ به سک هوندم. سيئي اُميدون تو ۾ آهن.

پيءُ جو خط:
ابا !— هاڻ تو جُهريم تو کي هتان جا احوال لکندي. ڇا ڪريان پيو ابو امان ڪونه اٿم. تون ئي هڪڙو آسرو آهين. وڏيري جي

مٿان دب پئي پوي ته ڇوڪري سندس ڪمدار کي ڏيون. نٿا ڏيون ته به ويل ۾. اسان ماڻهون نه ڪو پنهنجي مرضيءَ سان جيئون، نه ڪو پنهنجي مرضيءَ سان مرون. ساهه به چڻ پنيو ڪٺون. باقي ڀيڻهين، سا ته چڻ پيٽ تي پئي آهي. ڪجهه به ڪونه ٿي ٻاقي. ماڻهين وڏيڪ بيمار ٿـي پئي آهي. هڏن مـُـٺ وڃـي بچي آهي. تو جيڪي پيسا موڪليا آنهن مان هڪڙي سـُئي مس ٿي. تون ٿي ٻڌاءِ ڇا ڪريان؟. ڇڏي ڏيانس؟. ماڻڙي ڪري ڏسندو رهان تـه ڪيئن ٿي ساهه جون تندون ڇني؟. هاڻي حال اهڙو آهي جو رات اکين ئي اکين ۾ لنگهيو وڃي. ڏينهن پربت جيڏو ٿيو پوي. حياتي نه جيئڻ جو گي- نه مرڻ جو گي.

ڀيڻ جو هڪڙو ٻيو خط:
ڀيڻهين ڪوهه ۾ ٽپو ڏئي پاڻ ماري ڇڏيو.

آپگهات
Compromise ۽ مسلسل Compromises کان انڪار.
ٺيڪ آهي.
آپگهات، فرار جو ڪليل ۽ ڪشادو رستو آهي. نه وڙهي سگهڻ جي صورت ۾ اهڙو ئي ته ڪري سگهجي ٿـو. آخر ٻيو ڇا ڪري ٿـو سگهجي؟. ڪجهه به نه ــ ڪجهه به نه ــ ڦرندڙ پکي هيٺ سئون ڏکهو ليٿي، پگهريل جسم جي اندر قيد ٿيل ذهني حد بندين هيٺ هو پيڻ جي آپگهات کـي Justify ڪري ٿو. ٻـي پاسي پاڻ کي آپگهات ڪرڻ لاءِ اڄ تائين تيار ڪري نه سگهيو آهي. هو پيڻ جي آپگهات مان ڄڻ پنهنجي لاءِ Inner satisfaction ماڻي ٿو.

ماءُ جو خط:
روئي روئي پڻهين جو نظر جهڪو پئجي ويـو آهي. ڊاڪٽر چيو انس ته شهر وڃي اکين جي ڊاڪٽر کان آپريشن ڪرائي. پنج ڇهه

هـزار خرچ ايندو. حياتي ٿورڙا ڏينهڙا !ــ جيڪر اچين ته ـ اکيون ٺڏيون ڪريان.

پيءُ جو خط :
ماڻهين مري وئي. مرڻ کان پهرين اندر ئي اندر ميڻ جيان رڃندي رهي. ڳالهيون پيٽ ورن ۾ وڏيو وڻ ٿين ته موت ئي ته پلءِ پوندو. پيو چا!؟. ماڻهين جو ڪفن، دفن، ڪانڌيو، ٽيجهو ، سڀ اوڌر تي ڪيم. هاڻي ته نظر صفا چٽ ٿي ويو آهيم. اکين جــي آپريشن ـ ۽ پيسوــ ۽ ها، قادر ڏنو مارجي ويوــ آڌ ڪپ تـي رتوڇاڻ پيو هو. بس ابا!. جواڻ جماڻ هوــ ڏوهي ڇـُڙيا ڳهن ۽ پوليس جي وارووار مسڪينن تي متي پئي آهي. هيڏانهن متان اچين. مرڳو ڪٿهن ڏچي ۾ ڦاسي نه پئين. ماڻهين موٽندي تــ ڪانء. وچڙو ئي هئس، اهيو ته اکين ڏٺو پيو هو. رب شال قبر ڪشادي ڪريس.
هـِن سوچيو:
جيئري جن جي قبر سوڙهي هجي، موئي چا ڪشادي ٿيندي!!؟

پيءُ جو آهو خط مـُٺ ۾ پيڪوڙيل .
قبر جهڙي ڪمري ۾ ساهه ٻوساٽجندڙ
10/12×10 جي آندازهين قبر/ڪمرو+ چارسرد ديوارون + چوٿين ديوار ۾ 3×5 جو دروازو. باقي ٽن سرد ديوارن مان، ڪنهن هڪ ديوار جي آخري چيڙي تي 3×3 جـي ڳڙکي، جنهن مان پسجندڙ چتيءِ جيترو آسمان مـُٺ ۾ پيڪوڙيل خط هـن جي ٿهڪندڙ رت ۾ چوليون هڻندڙ. ڪناري سان متو ٽڪرائي، ٽٽي، وکري، نستيون ٿي فنا ٿيندڙ چوليون. محسوس ڪري ٿو ته چڻ شمشان گهاٽ تي ليٽيو پيو آهـي. دکندڙ ڪاٺين متان. ڪـٺين تـي گيهه بدران پيٽرول هاريو ويو آهي. هو جاڳي پيو. سمجهي پيو. محسوس به ڪري پيو ۽ پنهنجي جيئري جسم کي چتا جيان، چپ چاپ جلندو به ڏسي پيو. آڳ جا الا هن ڏانهن وڌي رهيا آهن، الرون ڪندا. آڳ جي هرڪا

ڇپي هن جي ڪوپڙيءَ تائين پهچڻ لاءِ ڇڻ بازي ڪنڻ ٿي چاهي. ائين ٿو ڀاسيس اڄهو هن پل ڪانپوءِ، ايندڙ ٻي پل ۾، ڪوپڙي ٽڪاءُ ڏئي ڦاٽي پوندي. ڇڻ آهو ٽڪاءُ ٻڌڻ لاءِ هن جا ڪن ڪڙا ٿي پيا آهن. اڄهو—ڪي—ا—ڄهو—و— پر ڪوپڙي ڦاٽيس نٿي. ڪوپڙي ڦاٽڻ ڪان پهرين جو پل هن جي اندر ٻيهي رهيو آهي. ٻيو پل اچڻو ئي ناهي. ٻي پل جي انتظار ۾ اڀيوئي پل وڌيڪ شديد وڌيڪ چٽو، وڌيڪ ڀيانڪ بڻجي سندس اندر گردش ڪندو رهندو. اها ڪيفيت بلڪل ائين آهي، جيئن موت جي سزا پاتڻ واري شخص جي زندگيءَ جو آهو آخري سيڪنڊ، جنهن ڪانپوءِ زندگيءَ جي آخري منٽ جو چڪر پورو ٿي ويندو ۽ هو پولاڙ ۾ لٽڪندو رهجي ويندو. آن آخري منٽ/سيڪنڊ جي اندر احساس جو جيڪو ڦهلاءُ آهي، ان ۾ ڇا ڇا سمهتجي سگهجي ٿو!؟ بلڪل ائين هيئر ڪوپڙي ڦاٽڻ ڪان پهرين واري پل جي ڦهلاءَ ۾ هو ڇا ڇا سمهتي سگهي ٿو!؟ جڏهن ته سڀ ڪجهه سميٽڻ ٿو چاهي.

ماں جيئڻ ٿو چاهيان؟
پر ڇا جيءُ سگهان ٿو؟
آپگهات ٿو ڪرڻ چاهيان؟
ڇا ڪري سگهان ٿو آپگهات؟

اڄ هن چاهيو هو ته بابس جي مٽي تي پيپرويٽ وهائي ڪيڏي پر عين ان پل ڪيس پگهار جو چيڪ اچي مليو هيو ۽ هو سڄو صابڻ جي ڳجهيءَ جيان وهيئي رهيو هو. ويندو رهيو پنهنجي ڪرسيءَ تي، ڪنڌ نوايون چپ، خالي ذهن سان. آخر اندر جي سگهه پاڻ ۾ ميڙي ڪٺي ڪيائين ۽ موڪل جي درخواست لکڻ لڳو. درخواست لکندي لکندي هن ڪي ڇڻ پاڻ تي ڪاوڙ اچڻ لڳي. پنهنجي لاءِ ئي ڪرهت جو احساس. پنهنجي تيچ هئڻ جو احساس ۽ ڪاوڙ ان تي ته هو پاڻ ڪي تيچ Own ڪري ٿو. جنهن شخص لاءِ هو من ۾ نفرت ۽ ڌڪار محسوس ڪندو رهيو آهي، ان کي ئي درخواست ۾ ليلڙائيون

پاڻي ٿو، جيئڻ لاءِ ڪجهه ساهه کڻڻ ٿو. ٿوري رعايت ٿو گهري زندگيءَ جي معمولي سهولتن لاءِ. زندگيءَ کي ماڻڻ لاءِ ان شخص کان اجازت گهري ٿو. جنهن لاءِ نفرت ۽ ڌڪار محسوس ڪندو رهيو آهي. ان شخص کان جنهن کي Irresponsible، stupid Idiot Person وغيره چوندو رهيو آهي. جنهن جي وات مان اڏامندڙ ٿُڪ کي هن پنهنجي چهري تي محسوس ڪيو آهي ۽ ٻي پاسي منهن ڦيري اگهيو به آهي. هو ايذاءَ جي گهاٽي ۾ ڦرڻ/ پيڙهجڻ لڳي ٿو. ان Establishment جو هو هڪڙو حصو بڻجي ٿو سگهي هو پاڻ ان ۾ Misfit آهي يا ان کي Misfit سمجهي/ بڻائي پرين ۽ آنداهون ڪنڊ ۾ ڦٽي ڪيو ويو آهي، بهرحال هن جي ڪلهي تي Establishment جي بندوق رکي ضرور هلائي وئي آهي، ان ڪري پيڙا سڄي هن جي حصي ۾ اچي ٿي. هو ڪنڌ جهڪائي، سموري ناڪارئيت جي باوجود به، درخواست جي آخر ۾، اوهانجو تعبيدار نوڪر لکڻ لاءِ اپتروڻي مجبور آهي، جيترو ان پوائنٽي وايومنڊل ۾ جيئڻ لاءِ. موڪل جي درخواست منظور ڪانه ٿي. هو تعبيدار نوڪر جيان ڏيءِ. لفٽ بدران اڏين فلور تان ڏاڪو ڏاڪو لهندو هيٺ آيو. هن فرار ٿي چاهيو پنهنجي پاڻ کان، ڪيڏانهن وڃا؟.

گهوٽ !؟. گهوٽ واري بس.....!؟ .. ن.....ڪ ر.. .ي....و....ڏي.... ه .. و ....ن .. د.... ي.. !! سمنڊ ڏانهن وڃا!؟. س.....م.....ن.....ڊ..... خ....ش .... ڪ... ٿي.....ويو.....و.....هو.....ند.....و.....و .. گهر وڃا ؟ . گهر؟؟... هو شهر ۾ ڪنهن اجنبيءَ جيان ديوار جي سامهون بيهي رهيو. اکيون چوڇيون ڪري، پٽ تي اکيل جملا، اشتهار، نعرا پڙهڻ لڳو. گجهين مڙدانين بيمارين جو علاج حڪيم فلاڻي وٽ. منجن، سرما، اوهانجو جائز اميدوار.... حق پرست اميدوار. اوهانجي ووٽ جو صحيح حقدار. هو مرده باد. هي زنده باد. هُن کي آزاد ڪريو. هين کي قيد ڪريو. هُن جا قاتل پڪڙيو. هين کي قاسيءَ چاڙهيو. هو نظام نامنظور ۽ هي نظام منظور. گجهين زنانين بيمارين جو علاج. بي اولاد لاءِ اولاد. فلاڻي حڪيم وٽ ڪينسر،

السر، شوگر جو شرطيه علاج. انهن سمورن جملن، اشتهارن ۽ نعرن جي وچ ۾ ڪٿي اهيو بہ لکيل هو، هتي پيشاب ڪرڻ منع آهي. اوچتو هن کي لڳو ڄڻ هن جو مسانو ڀرجي ويو آهي. گڙدن پنهنجو فنڪشن نارمل نوع کان تيز ڪري ڇڏيو آهي. هن کي ان ديوار جي سامهون ئي پيشاب ڪرڻ گهرجي. ٻي صورت ۾ هن جا نرا ڦاٽي پوندا. هو ديوار ڏانهن رخ ڪري بيٺو بس، ڪافي پل پر.... هن کي لڳو، هو ان ديوار جو حصو بڻجي ويو آهي. ڪنهن جملي، ڪنهن نعري، ڪنهن اشتهار سان هن جي ڪائي مناسبت آهي ضرور. يا هو ساڳي وقت جنسي، جسماني، ذهني ۽ سياسي مريض آهي. اهي سمورا اشتهار ۽ نعرا، جيوڙن جيان هن جي رت ۾ شامل آهن. گهٻرائجي هن ان ديوار کان پڇڻ چاهيو ۽ تکيون وکون کڻي زري گهٽ ڊوڙڻ بہ شروع ڪيو هيائين پر ڇا ديوار بہ پنهنجن لفظن سميت سندس پيڇو نٿي ڪري!؟ ديوار تي لکيل لفظ سندس پيڇو ڪن ٿا. پيڇو . پيڇو.... ڪائي اهڙي سگهه هن جو پيڇو ضرور ڪري ٿي جيڪا مٿس سوپ ماڻي، ڪيس ڪيرائي، دسي، سيني تي چڙهي ويهي، آڱرين جي دٻاءُ سان ڳلو گهٽڻ ٿي چاهي. ٽيڪسي!!.... ٽيڪسي.... رڪشا ... رڪشا....!!. هر ماڻهوءَ جو ڪانُ ڪا اڻ ڏٺي، اڻ ڇُهٽي سگهه ضرور پيڇو ڪري ٿي. سڀئي ماڻهو ڄڻ خطري جي حد پار ڪرڻ لاءِ ڊوڙي رهيا آهن پر حد ليڪ ڪانهُ ٿي. هن کي بہ حد جي ڄاڻ ڪانهي. بس ۾ ائين ڏوڪي گهڙي پئي ته ڄڻ آها سگهه ڪم از ڪم بس ۾ ڪانه چڙهندي. هڪ ٻي سان لڳي بيٺل ماڻهن ۾ ڪن لاءِ هو پاڻ کي محفوظ ته سمجهي. سک جو پهريون ساهه کڻي ته پر ٻيو ساهه کڻندي ئي خيال اچيس ته تہ اهيو شخص، جنهن جي جسم سان هو ڇُهٽيو بيٺو آهي ۽ جنهن جي ڦڪ‌هر جي ناگوار ۽ تيزاب جهڙي باس سونگهڻ لاءِ مجبور آهي، اُن جو ڪيسو بہ تہ ڪٿي سگهي ته. ان احساس سان ئي ضرورتون ڪوهہ جيان وات ڦٽي سندس پيرن جي هيٺان کان ٽپي بيٺيون. هو بولائيون ڪائيندو هيٺ ڪوهہ ۾ ڪرندو رهيو ـ ڪرندو رهيو. خيال متاثڻ لاءِ هن

پنهنجي پاسي، ڇتيءَ جيتري بچيل ڳڙڪيءَ مان ٻاهر نهارڻ شروع ڪيو. ٻاهر روڊ جي ڪناري ساڳيون ضرورتون، افورڊ ڪرڻ/نه ڪرڻ جو ڳڻيون، ساڳين بوردن تي چپيلون هيون. هو خيال ئي خيال ۾ اُنهن کي مختصر ڪرڻ لڳو؛ ڏن وقتن بدران ماڻهوءَ کي ٻه وقت ماني کائڻ گهرجي يا هڪ وقت. ڇا ڇڏي سگهجي ٿو يا کهڙي ويلي جي بُک کائڻ آسان ٿي سگهي ٿي!!؟ نيرن؟.... منجهند؟.... رات؟.... شيو ڪرڻ بدران ڏاڙهي ڇڏي ڏيڻ گهرجي. ڊارڪ ڪلر جا ڪپڙا پهرڻ گهرجن جيئن جلدي ميرا ۽ پراڻا نه لڳن. سگريٽ بلڪل به نه پيئڻ گهرجي. هئن به ان مان ڪينسر ٿيئي ٿو ڦڦڙن جو. پر سندس ماءُ ته سگريٽ نه پيئندي هئي پر.... ان پٽر کان اڳتي پولار آهي، جنهن ۾ جهاز ۽ راڪيٽ ٿا اڏامن. ميزائل ٿا لنگهن روشنيءَ جي رفتار کان به تيز. زندگي ڪانهي. بقا ڪانهي. امن جي گارنٽي ڪانهي. بک جو ڪو مستقل حل ڪونهي. ايڊز ۽ ڪينسر جو علاج ڪونهي. ڳڙکي کنهن ماڻهوءَ جي پويان لڪي بند ٿي وئي. هوا به بند ٿي وئي. جسمن جو ڳگهر پاڻ ۾ ڳڏجي بوءِ ڏيڻ لڳو. پولار ۾ ٿيندڙ خونريزيءَ جي ناٽڪ کان هو وري ضرورتن ڏانهن زوريءَ پاڻ کي موٽائي آيو. اهوئي هڪڙو نقطو هو جنهن تي سوچڻ لاءِ هو محدود ڪيو ويو آهي. انهيءَ حد بنديءَ ۾ هن جي عافيت آهي. وقتي بقا آهي. سو، مختصر ڪندي ڪندي به فقط سؤ روپيا وڌيڪ ٿي بچيا ۽ ڇا اُنهن مان ماءُ جي ڪفن، دفن ڪاڌڙپي ۽ ٽيجهي لاءِ ڪنيل اوڌر چڪائڻ کان وٺي، پيءُ جي آپريشن تائين سڀڪجهه ٿي سگهيو ٿي!؟ ڪجهه به نه. پيءُ کي انڌو ٿيڻ ڏي!؟. فرق ئي ڪهڙو ٿو پوي!. ماءُ به ته مري وئي، ڪهڙو فرق پيو؟. ٻي پل هن کي پنهنجي ان خود غرضيءَ تي پيڙا محسوس ٿي هئي. هو ڇو ايڏو خود غرض ٿيو آهي؟. ڇالاءِ؟. سوچيائين، بهتر آهي ته شهر ڇڏي ڳوٺ موٽي وڃا. ٻه ٽي ايڪڙ ٻنيءَ جا جيڪي آهن، انهن تي هٿر ڪيڙيان. ٻه ٽي خرار ان جا سال ۾ ٿي پوندا. اسانجا وڏا به ته ائين ئي پنهنجي حصي جي زندگي گذاري مئا. اچانڪ اکين

اڪيلان ڪوهه ۾ ترندڙ پيٽس جو لاش ترڻو ٿو وڃيس. قادر ڏني جو لاش سڏڪا ڀريندو چڙهي بس ۾ گهڙيو ٿو اچي ۽....لوڏي واري لپاٽ .... پيٽسان.... ماءُ جا.... ڪتي جا.... ڦر.... پيٽهين ڪي.... ماٺهين ڪي .... (ڏڪاءُ)....هيءُ ته وٽ پنج.......

گهبرائيجي هن منهن تي ڇپيل پوندو آگهيو ۽ سندس هٿ پنگهر مان پسي ويو. ڪيسي ۾ هٿ وڌائين. مهيني جو پگهار پيو هو. سڪ جو آهو پيو رهجي ويل ساهه کنيائين. آڏيءَ اک سان پر وارن ڇهرن ڏانهن نهاريائين. سڀئي ڇهرا پگهريل ۽ هيڊا پيل هئا. هن سوچيو، ڇا سڀني جي ڪيفيت اندران هڪ جهڙي ئي آهي!؟.

گوٺ واري بس اڄ به ڪاڏنس نڪري چڪي آهي. هو گوٺ پهچي ئي نٿو سگهي. رستا اُبتا ٿي پيا آهن. هاڻي گوٺ واري بس ڪي سندس باس ڊرائيو ڪندو آهي، اُبتي رخ تي، اُبتن رستن ڏانهن.

دروازو کولي 10×10/12 جي قبر ۾ گهڙيو. سج لهي رهيو هو. کٽ تي اڇين اچي ويٺو. ڇڙهي مرتئي تان موٽيو هجي. ذهني طرح سان شمشان گهاٽ ۾ گهڙيو. پيٽرول، هاريل ڪاٺين مٿان ليٽي پيو ۽ پنهنجيءَ چتا کي جلندو ڏسڻ لڳو. ڪيس ڪوپڙي ڦاٽڻ جو انتظار هو. ڪوپڙي ڦٽيس نٿي. بس اُن کي محسوس ڪرڻ وارو پل پيهي ٿو رهي، پوريءَ شدت ۽ چتائيءَ سان. 3×3 جي گڙڪيءَ مان هن کي سامهونءَ واري بلڊنگ جي گيلريءَ ۾ اُهائي پارسي ڇوڪري نظر اچي. مني پلانٽ جي ولين کي پاڻي ڏيندي. ڪيترا ڀيرا جهول کٽ تي پاسا ورائيندي، تصور ۾ هن، ان پارسي ڇوڪريءَ جي اڇن اُجرن، ريشمي ڪلهن تي مٿو ٽڪري رنو آهي. اُن جي ڇُها کي محسوس ڪيو آهي. ساڳي تصوراتي سلسلي ۾ هوءَ هن جا لڙڪ چپن سان اُگهندي آهي. هن بند قبر ۾ هن زندگيءَ کي ان گڙڪيءَ جي رستي، سامهونءَ واري گيلريءَ مان ماڻيو آهي. پنهنجي جلندڙ چتا کي ڪجهه ڪنن لاءِ آني ڪٽ تي ڇڏي، گڙڪيءَ

۾ اچي ويهي ٿو. ٽڪ ٻڌي اُن پارسي ڇوڪريءَ کي ڏسندو/ڇُهندو رهي ٿو. اُچانڪ ڇوڪري هُن جي وجود جو احساس ڪري، ڇرڪي هن ڏانهن نهاري ٿي.

ڇرڪ/حيرت/پريشاني/ڪاوڙ/نفرت/ڪرهت ۽ سمورا ڀاوَ هن ڏي ڦٽي ڪري هوءَ واپس اندر مُڙي وڃي ٿي.

هو
آڌي ڏي ويٺل
ڪوپڙي ڦاٽڻ جي انتظار ۾. ❋

هو ڪارو چهرو

موڙ مڙندي هيڪر وري اهوئي ڪارو چهرو رستو روڪي بيهي رهيس ٿو- هن کي ائين اکيان ڏسي سندس اکين ۾ نفرت جا پاوَ آيري تا اچن. اهو ڪارو چهرو گذريل انيڪ سالن کان سندس پيڇو ڪري رهيو آهي. ڪنهن نـه ڪنهن موڙ تي، اڪيلائي ۾، سوچن ۾، ماڻهن جي انبوهه ۾ اوچتو اکيان اچي بيهي رهندو آهيس. آخري ڀيرو هو کيس ان ساڳي رستي تي گڏيو هو. ڦهلجي ويل اونداهي ۾ هو، ڪائنس پانهن ڇڏائي سموريءَ سگهه سان وٺي ڀڳو هو. روشنيءَ ۾ پهچڻ تائين هو پگهر ۾ شم تي چڪو هو ۽ ساهه پرجي آيو هئس. انيڪ پل تہ هو پٽ کي ٽيڪ ڏيو سهڪندو رهيو هو. وچ ۾ ڪوڙ سارا ڏينهن لنگهي وڃڻ ڪانپوءِ اڄ وري هو ان ساڳي رستي تي سندس گس جهلي بيهي رهيو آهي. لهندڙ سڄ جي ويلا ۾، سنسان رستي تي، ائين ڪارو چهرو اکيان بيٺل ڏسي هو اندر ۾ ڇڻ اَجهامي وڃي ٿو. چاهيندي بہ اکين ۾ آيري آيل نفرت، ڌڪار ۽ پوَ جا پاوَ لڪائي نٿو سگهي.

”ڀڪڙجي وئين نہ!!“ ڪارو چهرو ائين ٺهڪ ڏئي کلي ٿو ڄڻ کيس ذليل ڪرڻ چاهيندو هجي. سندس ذهن ۾ ايري آيل خيال، ڪاري ڇهري کي چماٽ هڻي ڪيڏڻ جو، پر محسوس ڪري ٿو تہ ڄڻ سندس هٿ برف وانگر سرد ۽ ساڻا پوندا تا وڃن يا سڪل پن جيان اجهو ڪي اجهو ڪرائي ڪنان ڇڻي ڪري پوندا.

”چا ٿـو چاهين مون کان!!؟ آخر- آخـر ڇو منهنجا گس جهلي بيهي رهندو آهين!؟“ هو گهٽيل آواز ۾ ٿتل لفظن کي جوڙڻ جي ڪوشش ڪري ٿو. ڪاري ڇهري تي ڪوڙ، لوڀ، سازش ۽ اندر جو سمورو گند پڌرو ٿي بيهي رهي ٿو.

”ڇوٿو ايڏو پاڻ پٿوڙين!؟- ڪي ڪين ورندئي، سواءِ بڪ،

بدحالي، ۽ ذليل شڪست جي. مان ٿو ڪي، تنهنجو ملهه ٿو چڪائڻ چاهيان. مان ٿو ڪي قد اوچو ڪرڻ جو طريقو ٻڌائي سگهان ٿو. ٿو ڪي آسمان تائين پهچڻ جو شارٽ ڪٽ ٻڌائي سگهان ٿو.“ ڪي پل ته هو ٽڪ ٻڌي ڪاري ڇهري ڪي ڏسندو رهي ٿو. سوچ: ڇا منهنجو قد ننڍو آهي! ڇا ڪنهن شارٽ ڪٽ رستي آسمان تائين پهچي سگهجي ٿو! اوچتو کيس احساس ٿئي ٿو ڇڻ هو جڳن جي پنڌ ڪانپوءِ ٿڪجي، نستو ٿي پيو آهي. سندس پير ويڄي ويا آهن ۽ دماغ جون رڳون ڇڪجي رهيون آهن ۽ کيس جڳ لنگهي ويا آهن ننڍڻ اس ۾ بيٺي. ڇڻ — ڇڻ سج آسمان تان لهي سندس پويان اچي بيٺو هجي ۽ هو اندران سڄو، ٻري سڙي رک ٿي رهيو هجي. کيس ائين سانت ۾ ڏسي ڪارو ڇهرو ٻانهن کان پڪڙي پڇيس ٿو،”چپ ڇو آهين! ڇا پيو سوچين! مون تي ويساهه نه اٿئي ڇا!!؟“

”تون منهنجو قد ڪيئن ٿو ڀلا اوچو ڪري سگهين! مان ته پهاڙ هيٺان دفن آهيان ڇڻ.“ بي‌حد ٿڪل ۽ هارايل نوع ۾ هو پڇڪي ٿو. موٽ ۾ ڪارو ڇهرو ٺهڪ ڏئي کلي پئي ٿو. ”ماڻهو، جيڪي تنهنجي چوڌارئن ۾ آهن، انهن جي آتمائن کي ماري، انهن جي جيئرن لاشن مٿان بيهي قد اوچو ڪري سگهجي ٿو.“

”او—و—هه—“ هو اندر ۾ اجهامڻ ٿو لڳي. ائين ته هو سپني ۾ به نٿو سوچي سگهي.

”ائين ته هٿ آلا ٿي پوندا آهن رت سان ۽ آلن هٿن سان پنهنجو ٻي نرڙ به — ته — ڇهيءَ سگهجي ٿو نه! — ۽ منهنجو ملهه! — ماڻهوءَ کي وڪڻي ته نٿو سگهجي نه! — پوءِ منهنجو ملهه ڀلا ڪيئن ٿو تون چڪائي سگهين!؟“ سالن کان هو پنهنجي اندر جي سچائيءَ کي ان ڪاري ڇهري جي وڏندڙ هٿن کان بچائيندو ٿو اچي. اندر جي سچائي اها روشني آهي، جنهن جي ڦرڇڻ، اجهامڻ ڪانپوءِ ڇا رڳو اندر ئي اونداهون ٿيئي ٿو!! نه — نيڻ به ته انڌا ٿي پوندا آهن. بنا ڪجهه پسڻ، پرکڻ جي سڀ ڪجهه پيرن هيٺان لتاڙجڻ لڳندو آهي ۽ ان سڀ ڪجهه ۾ گهڻو ڪجهه سچو ۽ سندر هوندو آهي.

ڪاري ڇهري تي ڪارانهن وڌنديءَ تي وڃي.

”تنهنجو ملهه!! پاڻ وڪڻڻ واري ماڻهوءَ جو ملهه!!- اڱڻ جي ڪارانهن به تهه ٿي سگهي ٿي. پر اڱڻ جي ان ڪارانهن جي موت ۾ ڪيترا سک ماڻي سگهين ٿو، ان جو تهه. تو سپنو به نه ڏٺو هوندو.“

”ڪهڙا سک!!؟“ ڪن لاءِ هن جون اکيون جرڪڻ ٿيون لڳيون- جرڪندڙ اکين ۾ هن جا اڻ ساپيا سپنا آهن- ڪارو ڇهرو سندس ٿهائين ويجهو ٿي سندس ڪنن ۾ سرگوشي ٿو ڪري ۽ هن جي ٻانهن ۾ پنهنجي هٿ جي گرفت مضبوط ٿو ڪري ڇڏي.

”چريو آهين تون ته، سک جي معني به نه ٿو سمجهين! جنهن جي پويان دنيا سڄي ڇتي ٿي پئي آهي. ٻڌ- سک اوچو اسٽيٽس آهي. پنهنجي ذات جي ٻاهرين خول جي مڃتا آهي. پاڻ کان گهٽ اسٽيٽس وارن ماڻهن کان پنهنجا پير چٽرائڻ جو ڳر آهي. تون سمجهين پيو نه!؟“

هو ٻنا ڪا ورنديءَ ڏيڻ جي ڇڻ پنڊ پهڻ ٻڻيل ڪاري ڇهري کي گهوريندي سندس اکيون ويڪريون ٿي وڃن ٿيون. هيڪر وري ڪاري ڇهري جو آواز سندس ڪنن ۾ پڙڻ ٿو لڳي.

”ڏس- ماڻهوءَ جي احساس کان وٺي هٿيارن تائين سڀ ڪجهه سوديبازيءَ تي هلي ٿو. پاڻ نه وڪڻندين سدائين رهڻ تي اٽيڻ ٿاپا پيو کائيندين- ائين تون پاڻ مڃرائي به نه سگهندين- انهيءَ ڪال ڪوٺڙي جهڙي گهر ۾ سڏڪي مري ويندين ۽ مٽي پڇاڻان قبر به ڪانه ملندءِ.“

هو اڃا تائين پنڊ پهڻ ٻڻيل هانءُ تي هڙي آيل سڀئي ڏک، ڏوهه گناهون، شڪستون، اڌورا سپنا ٻڌ خالي، بيروزگاري، ذلتون ۽ دماغ جون رڳون ٽاڙجي ٿيون وڃنس. ”ويساهه ڪر.“ ڪارو ڇهرو اوچي آواز ۾ ڳائي ٿو، ”مون ڪڏهن به نه وڪامجڻ واري ماڻهوءَ کي سک ماڻيندي ڪونه ڏٺو آهي، ماڻهو ڪنهن ڏينهن تياس مٿان ٽنگي ڇڏيندي ۽ بس-“ هن جي پيرن هيٺان ڇڻ ڏرتي

کسڪڻ لڳي ٿي. ڇا وڪامجي وڃڻ کانپوءِ ماڻهوءَ جي اندر جو انسان جيئرو رهي ٿو!! اندر جو انسان مري وڃي ته پوءِ ماڻهو احساساتي سطح تي ڄڃوني ٿي پوندو آهي، ڇور ٿي پوندو آهي؟ احساسن ۽ سچائين تي ڏاڍا هٿڻ لڳندو آهي ۽ ڇا هن جو ڇهرو به ائين ڪارو نه ٿي پوندو!۔ ۽ هو ڇا ايڏو تڇ آهي جنهن جو ملهه بس اگرن جي ڪارانهن ٿي سگهي ٿي!؟ ڪارو ڇهرو ڏانهنس پنهنجو هٿ وڌائي ٿو.

”بوءِ سودو منظور آهي نه!!“

هو ڪاري ڇهري جي هٿ ڏانهن نهاري ٿو، جنهن ۾ اگر جي ڪارانهن مڪيل آهي. هو پنهنجي هٿ ڏانهن نهاري ٿو. اڇو، اجرو، آرسي جهڙو هٿ، جنهن ۾ هو پنهنجو ڇهرو ڇٽو ڏسي سگهي ٿو. ڇڻ رات جي ڪاري اونداهي مان ڀاڪ ڦٽندي هجي.

پيرن هيٺان ڪانڪسڪندڙ ڌرتي ڇڻ اوچتو بيهي رهي ٿي. پيرن هيٺان ڌرتي هجي ته ماڻهو پهاڙ وانگر اٽل ٿي پوندو آهي. هو پنهنجي اندر جي پوري سگهه سان ڪارانهن مڪيل هٿ مان پنهنجي ٻانهن ڇڏائي وٺي ڀڄي ٿو. اونداهي ۾ هو دور دور تائين ڊوڙندو ٿو وڃي، روشنيءَ ۾ پهچڻ تائين هو پنهنجي شهر تي وڃي ٿو. ساهه پرجي ٿو اچيس. انيڪ پل هو پيٽ ڪي ٽيڪ ڏيو سهڪندو ٿو رهي.

هن ڀواڙ جيڏي رات جي پڇاڙي
ڪٿي آهي!؟

سج ميري ۽ گدلي ميرانجهڻي شام ۾ اُگهاڙن ۽ پٿون پيرن هيٺان ڪان اُڏامندڙ دز ۽ ڌوڙ ۾ ڌنڌلائيبو ٿو وڃي. سانجهه سمو ۽ نومبر جي شروعات جــي هلڪي هلڪي سرد هـوا. ڪاري نانگ جيان ور وڪڙ کائيندڙ پڪي رستي تان موڙ کاٽي، ڪار جڏهن هيٺ ڪجي ڏانهن لهڻ شروع ڪري ٿي، تڏهن ٿي مان، پهرين ئي نهار ۾، پريان ڪـان ئي آهــي اُگهاڙا پير، هيڊا سانورا چهرا ڏبرا ڏيــل، سنجها جهڙيون ميرانجهڻيون، اُجهاٽــل اُجهاٽــل اکيون ۽ لهرائيندڙ هٿن ۾ ڦڙڪندڙ جهنڊا پسان ٿي.

شام جو گلابي رنگ ڪارانهن ۾ بدلجڻ شروع ٿيو آهي ۽ نيڻ نهار تائين مان روشنيءَ جو ڪوبہ اهڃاڻ نٿي پسان. نہ بجلي، نہ لالٽين، نہ ڏيئو، نہ ئي ڪو ٽانڊاڻو. دور ڪٿي انسان جا پير چنبڊ ٿي پهچي چڪا آهن ۽ منهنجي نيڻ نهار جي سيما اندر انسان جا پير ڌوڙ ۽ دز ۾ لٽجي، اُپـن ڪاون ۽ پٿرن سان ٽڪرائيجي پٿون ٿــي چڪا آهـن، روشنيءَ جــي ڪنهن ڪرڻي جي ڳولا ۾. جنهن روشنيءَ جي ڳولا ۾ مان آس جي پاونا وچان سندن اکين ۾ نهاريان ٿي، ان ساڳي روشنيءَ جــي ڳولا ۾ هو پاڳلن جيان ڪار ڏانهن ڊوڙندا ٿــا اچن. هــو نعرا هڻي رهيا آهن. پوريءَ سگهہ مان وات ڦاڙي، چــڻ هاڻ چيري اُنهن مــان نعرا پٽي، سٽيون پري، چٽني ڏسائن ڏي اڏاري رهيا آهــن پــر هنن جا آواز ڌوڙ ڪنان چاڙهيل ڪار جــي شيشن تان ماڪ ڦڙن جيان ترڪي ترڪي ٿــا وڃن. منهنجي پلئہ تہ محض سناٽو ٿو پوي. ان سناٽي ڪــي بہ تہ معنيٰ آهي جيڪا منهنجي اندر ۾ لهرون لهرون ڦهليل آهي. مان موت ۾ نعرا

هٿڻ تي چاهيان پر منهنجي چپ تارونءَ ۾ اٽڪي پوي ٿي. هٿ لهرائڻ چاهيان ٿي پر هٿ ڄڻ ڪنهن ڀاري چپ هيٺ دٻجي چڪا آهن. مون کي لڳي ٿو ڄڻ مان پنڌ پهڻ بڻجي چڪي آهيان. وقت جي دز مون تي ڄمي وئي آهي. ان دز جي هيٺ الاءِ مان آهيان به يا نه!؟.

ويجها پهچي هو ڪار کي گهيري ٿا وڃن. افريقا جي مٽي ڦريل هبشين جيان هڪ ئي ٽال تي رقص پيا ڪن. جنهن ۾ نه رڳو وجود پر ماڻهوءَ جي آتما به ڦيريون پائي ٿي. سڀئي ورڪرز ڪار مان لهون ٿا. باقي ورڪرز به هنن سان هم آواز ٿي وڃن ٿا ۽ منهنجو اڪيلو وجود هنن جي ڦيريون پائيندڙ وجودن سان بال جيان ٽڪرائيجي، هيڏانهن کان هوڏانهن ۽ هوڏانهن کان هيڏانهن ٿابڙجندو رهي ٿو. پريان مٽيءَ جي ڪچن گهرن ۽ وٿاڻن ۾، مڇرن کان ڏڪايل دونهينءَ مان اٿندڙ دونهنءَ جي ٽڪي بوءِ نڪ ۾ گهڙي ڄڻ منهنجو ساهه مٺ ۾ جڪڙي ٿي وٺي.

(مان، پنهنجي اندر مٺ ۾ جڪڙيل ساهه ڇڏرائڻ چاهيان ٿي. ڦٿڪان ٿي ۽ منهنجا پير ڇٽي زمين تي ڦهلجي ٿا وڃن. ساهه مٺ ۾ جڪڙيل ئي رهي ٿو. پر اها مٺ ڪنهن جي آهي!؟ منهنجي!؟. نه، منهنجي ڪيئن ٿي ٿي سگهي!!. منهنجي مٺ ته خالي آهي. تڏهن!؟. اهيا مٺ ڪنهن ٻي جي به ته ٿي سگهي ٿي!. ڪنهن مون کان به وڌيڪ سگهاري جي!. ها، ڪنهن مون کان به وڌيڪ سگهاري جي ۽ آن ۾ منهنجو ساهه جڪڙيل آهي.)

(هي ماڻهو به ساهه کڻڻ چاهين ٿا پر ڇا ساهه کڻي سگهيا آهن!؟. پر ڇا ان ريت ساهه کڻي سگهندا، جيئن وشال نيري آڪاس تي پکي پَر ڦهلائي اڏامندو آهي!!. ڇا هنن جا پَر آهن! يا هنن جا پَر به منهنجن پيرن جيان ڇٽي وڪري ويا آهن!! پوءِ هي رقص ڇو ٿا ڪن!؟. ڇا اندر جي پيڙا هنن کان رقص ڪرائي ٿي؟. ها شايد

اندر جي پيڙا ئي هنن کان رقص ڪرائي ٿي. پر ماڻ رقص ڪري نٿي سگهان. ماڻ پنڊ پهڻ ٻڌل آهيان. مون کي پنڊ پهڻ ئي رهڻ گهرجي.)

نومبر جي اِن ميري ۽ گدلي شام ۾ اسان اليڪشن جي ورڪ لاءِ آيا آهيون. اڻپوريون خواهشون، اڻپوريون ضرورتون، اڻپورن خوابن ۽ اڻپورن آدرشن جي اڻ کٽ فهرست آهي جيڪا جهنڊي جيان هنن جي اکين ۾ ڦڙڪي ٿي.
(اُچانڪ ـــ هانءَ ۾ تنهنجا ساروڻا ٿا هُرڪن اچن)
توکي ياد آ ـــ
ڪيتري سال پهرين اهڙي ئي ڪنهن ميرانجهڙي، ٿڌڙي، نيستي ٿيل شام ۾ ان ساڳي ڳوٺ ۾ تون ۽ ماڻ آيا هئاسين. تڏهن به اليڪشن جي ئي ورڪ لاءِ. تڏهن به اهو رستو ائين ئي ڪچو هو. ماڻهو اُنداهي هئي. اهي ئي پٿون پيرَ ۽ ڏبرا ڏيل هئا پر تڏهن تون ۽ ماڻ پراميد هئاسون ۽ هي ماڻهو زندگيءَ کان ڪٽيل، موت جي جي پاڪرن ۾ ڪرندڙ ماڻهوءَ جيان مايوس هئا. هنن کي ويساهه ئي نٿي آيو ته ڪو ڪڏهن صبح به ٿيندو. ته ڪو هن پهاڙ جهڙي رات جي به ڪائي پڄاڻي ٿي سگهي ٿي. اچرج ماڻ، ٽڪ ٻڌي، وات پٽي، پنڊ پهڻ ٻڌل ڳالهيون ڏسندا/ٻڌندا رهيا هئا. تو ۽ مون ڪيئن ڪيئن نه هنن کي ويساهه ڏياريو هو ته اوهان کي رستا نهي ملندا. بجلي ملندي. اوهانجا ڪچا گهر پڪا ٿيندا. اسڪول کلندا، جن ۾ اوهانجا ٻار نئين ۽ روشن صبح جي اُميد ساڻ ڪري پڙهندا. اوهان کي گسن، گيهٽن ۽ ڪورٽن ۾ گهلڻ وارا هٿ ڪپيا ويندا. اوهان ئي طاقت آهيو. اوهانجن هٿن ۾ ئي هن ملڪ جو روشن آئيندو آهي.
اچو ـــ اسان ـــ جو ـــ ساٿ ـــ ڏيو ـــ
ياد آ توکي! جيئن جيئن تنهنجو آواز ويو ٿي اوچو ٿيندو، تيئن تيئن چڻ هنن جو پٿر ٻڌل وجود ميڻ جيان ڦڙو ڦڙو ويو ٿي وگهرندو. اڄ چڻ انهيءَ ساروڻيءَ کي جڳ لنگهيا. چڻ ڪو سپنو هو جيڪو

اڌ پنڌ ۾ ٿڪي پيو يا اسان ئي ٿڪجي پوئيل اکيون پٽي ڇڏيون!،
يا اکيون کليل هيون جيڪي ٿڪجي پوڻ ڪانپوءِ بوٽي ڇڏيون سين.
ڪير ڄاڻي ته اهو سچو هو، يا هي سپنو آهي!!.
ياد آتو کي! تاڙين جي سُر تي، بي ربط آوازن ۾ هيٺئي گڏجي ڳائيندا هئاسون ”هي جيون سارو سپنو آهي— سپني ۾ ڪيئي سپنا آهن— سپني ۾ ڪيئي سپنا آهن— هي جيون سارو سپنو آهي—“. هنن ماڻهن جي اکين ۾ به سپنا آهن. هي ماڻهو، پنهنجا ڏيهه واسي ڏور ۽ ڏکي وانگر زندگي گهاريندي به ان زندگيءَ سان سهمت ٿي ٿيندڙ. پنهنجي اندر ۾ هيسيل، هيٺان ۽ جيتامڙا هوندي به ان کان انڪاري. انڪار جي اها سگهه هنن انهن وچ وارن سالن ۾ ويهي ماڻي آهي، جن ۾ تو ۽ مون مايوسيءَ جو زهر ڍُڪ ڍُڪ پيري ويهي پيتو آهي. تو ۽ مون سوچيو هو، نيٺ به، ڪجهه به نه بدلبو، سڀ ڪجهه ائين ئي رهندو، جيئن ڄڱن کان هليو اچي. چهرا بدلجي ته ويندا پر سسٽم ساڳي ريت اندران ئي اندران ماڻهوءَ جو رت ست چوسي آن کي خالي ڪندو رهندو. هي ويچارا ماڻهو سدائين، آد کان ڄڱاد تائين، ائين ئي هٿ لوڏي لوڏي، رستي جي ڪنارن تي بيهي سلاميون ڏيندا رهندا. ليڊرن جي ٻٽن ۾ ساهه ڦوڪڻ لاءِ نعرا هڻي هڻي ساهه ڏيندا رهندا. جلوسن ۾ روبوٽ جيان لاڳيتو پند هلندا رهندا ۽ تاڙيون وڄائيندي وڄائيندي، نيٺ به ڪنهن ڏينهن پن پن ٿي ڇڻي پوندا. اها ديوتي هنن کي ابن ڏاڏن کان ورثي ۾ ملي آهي. ان هوندي به، هنن لاءِ ڪجهه به نه بدلبو. وڏ ۾ وڏ قبرستانن جو ڦهلاءُ وڌي ويندو.

سچ پچ ته قبرستانن جو ڦهلاءُ وڌي ويو آهي. موت جو سيڪڙو وڌي ويو آهي. بيڪار/رد ڪرڻ جو ڳڻي زندگيءَ جي ري ايڪشن ۾ پلهه پوندڙ موت، وڌيڪ تکو ۽ تيز رفتار ٿي چڪو آهي. زندگي ڪجهه وڪون/انيڪ وکون پوئتي رهجي وئي آهي. تڏهن به، هينئر جڏهن منهنجي چئني پاسي ماڻهن جو انبوهه نعرا هڻي هڻي نچي رهيو آهي، اُنداهي اچا به گهري ٿيندي ٿي وڃي،

دونهينءَ جي تکي بوءِ اچا بـه تکي ٿي چڪي آهي ۽ جهنڊا هنن جي مٿن ڪان به مٿيرا اچا به تيزيءَ سان ڦڙڪي رهيا آهن، مون کي محسوس ٿئي ٿو ڄڻ موت جي سيني ۾ اچا به دل ڌڙڪي رهي آهي، غيرمحسوس نوع ۾، هوريان هوريان.

پر منهنجي دل ته ڄڻ ويهي رهي آهي. بلڪل ساڪت. مان هٿ ڦهلائي هنن کي روڪڻ چاهيان ٿي پر اچانگ هڪڙي ورڪر جو آواز پڙاڏو بڻجي گونج ڪري ٿو.

”پـڏو!!

پڏو!!

اسانجي ڳالهه پڏو. اسان ڪجهه چوڻ چاهيون ٿـا، اوهانجي روشن آئينديءَ لاءِ. زندگيءَ جي سکن تي اوهانجن حقن لاءِ. چپ ٿي وڃو. چپ چاپ ويهي رهو. اسان اوهان سان ڪجهه واعدا ڪرڻ چاهيون ٿـا. سچا، نيائڻ جـو ڳا واعدا، جيڪي اقتدار ۾ اچڻ ڪانپوءِ سچا ثابت ڪنداسون.

پڏو!!

پڏو!!“

هجوم ساڪت ٿي ويهي رهي ٿـو. پنڊ پهڻ جيان. هنن جا ڪليل چپ هوريان هوريان بند ٿيندا ٿا وڃن. هاڻي، صرف جهنڊا ئي ڦڙڪي رهيا آهن ۽ بس. کن ڪانپوءِ هجوم ۾ پڻ جهڻ شروع ٿئي ٿي. جيئن ماکيءَ تـي مڙندڙ مکين جـي پراسرار پڻ جهڻ لڳن مان سيسڙات ڪيڏي ڇڏيندي آهي، تيئن ئي مان محسوس ڪريان ٿـي. منهنجا ساٿي ورڪرز جيئن جيئن انهي پڻ جهڻ کي دبائڻ چاهين ٿا، تيئن تيئن، انهيءَ ۾ شدت ايندي ٿي وڃي.

”چپ ٿي وڃو.“

”اسان_ سالن کان چپ آهيون بابلا!__ سالن کان. اڃا به چؤ ٿا ته چپ ٿي وڃو.“ کنگهه ۾ وڪوڙيل هڪڙو پوڙهو آواز هجوم جي آخر مان اڀري ٿو ۽ ٻيهر کنگهه ۾ ٻڏي ٿو وڃي.

پڻ جهڻ ان جملي ڪانپوءِ اڃا بـه وڌي ٿـي وڃي. انڌاهي ۾ چهرا

الوپ ٿي رهيا آهن. منظر وڃائيجي رهيا آهن. بس آواز باقي رهجي وڃن ٿا.

”اسان اوهان کان ووٽ گهرڻ آيا آهيون، ان لاءِ جو اوهانجن حقن لاءِ ئي اسان وڙهي رهيا آهيون ۽ انهن کي پورو ڪرڻ ئي اسانجي زندگيءَ جو پهريون ۽ آخري مقصد آهي ....“

تقرير وچ وچ ۾ تاڙين جي پڙاڏي ۾ دٻجي ٿي وڃي. تقرير ڪندڙ ورڪر ڳلو ڦاڙي اڃا به زور زور سان رڙيون ڪرڻ جي انداز ۾ ڳالهائي ٿو- جڻ هو پنهنجي اڪيلي آواز جي زور تي انيڪ آوازن جي پڙلا سان وڙهڻ چاهي ٿو. مان هن جي وات تي هٿ رکڻ ٿي چاهيان پر منهجو هٿ جڻ پٿر هيٺان دفن ٿيل آهي.

هجوم مان هڪ ٻيو آواز اڀري ٿو. ڪمزور، ٿڪل، هيٺو آواز- شايد نعرا هڻي هڻي نستو ٿي پيل.

”ابا!ـــ منهنجو جوان جماڻ پٽ گذريل اليڪشن ۾ اوهانجي ليڊر لاءِ وڙهندي، وچ چوڪ تي مارجي ويو. ڦٽڪو ئي هڪڙو ڪاڏائين ۽ پوءِ جڻ هيوئي ڪونه. سندس رت ۾ رڱيل قميص اڃا به رکيو ويٺو آهيان!؟ـ چوُ.تہ ڪٿي آئي ڏيکاريانو!!؟“ هن جو ڳلو ڀرجي ٿو اچي. ڪن لاءِ جڻ هجوم جي پٺ جهڻ جو ڳلو گهٽجي ٿو وڃي.

”اسان تنهنجي پٽ جي موت جو، اقتدار ۾ اچڻ کانپوءِ معاوضو پوري ڏينداسون ـــ ڪنهن جي به قرباني بيڪار نہ ويندي“ ورڪر ٻيهر ڳلو ڦاڙي ٿو. ڪن لاءِ سانت ۽ ان سانت کي ٻيهر چيري اڀرندڙ، هجوم مان ايندڙ ساڳيو آواز.

”جوانيءَ جي موت جو به ڪو اجورو ٿيندو آهي ڇا بابلا!ـ آن اجوري مان ڇا ٻيو جوان پٽ ڳنهي سگهندس!؟. هڪڙو ئي پٽ هئم- روئي روئي مان ۽ ماڻس نيٺ انڌا ٿي پياسون پر ڪير به اسان جا لڙڪ اگهڻ نہ آيو.“

”جن لاءِ وڙهون ٿا، مرون ٿا، اهي گهٽ ۾ گهٽ اسانجا لڙڪ تہ اگهن نہ ـ ٻيا سک ڏين نہ ڏين ـــ“ هڪ ٻيو آواز. آواز ۾ ناراضگيءَ جو تاثر سمايل.

وايومنڊل تــي موت جهڙو سناٽو ڇانيل- ڪجهه پل پهريون رڙيون ڪنڌڙ ورڪر جو به ڇڻ ڳلو گهٽجي ويو آهي. اصل مسئلو آهي ڏي لڙڪ اُگهڻ جــو. جيڏانهن نهار ڪبي، آلين اکين جـو نـه ڪٽندڙ سلسلو آهي، جيڪي ڪڏهن به، ڪنهن به ناهن اُگهيون. سون ڪي اڻين ٿو محسوس ٿئي ڇڻ هو سڀ ڪنهن نه ڪنهن وچ ڇوڏڪ تي ماريا ويـا آهــن، گنڌريل اليڪشنن ۾. هاڻــي پويان سندن رت ۾ رڱيلون قميصون باقي رهجي ويون آهــن، جيڪي منهنجين اکين جي سامهون، ڳهري ٿيندڙ اونداهي ۾ لهرائيجي رهيون آهن ۽ انهن مان ڦڙو ڦڙو ٽمندڙ رت مان منهنجا هٿ آلا تــي رهيا آهن. مــان پنهنجا هٿ ڪلهن تــي ويڙهيل شال اندر لڪائڻ تــي چاهيان پر هيڪر وري مون کي اڻين ٿو محسوس ٿئي ڇڻ منهنجا هٿ ڪنهن ڀاري پٿر هيٺان دفن ٿيل آهن.

تو کي ياد آ!!. اسٽوڊينٽ لائف ۾ نظرياتي بحث ڪري ڪري اسان جا ڳلا ويهي رهندا هئا. ساهه ڀرجي ايندو هو پر محسوس ٿيندو هو ڇڻ نظريا ماڻڻ تائين مور نـه ڏڪباسون. انقلابي نظريا- انقلابي آدرش- رڙيون ڪري چـوندا هياسون ”جلائي ڇڏيو هــي ايوان. مسمار ڪريو هي محل. آڳ لڳائي ڇڏيو هنن ڪارخانن کي جيڪي محض پورهيت جو رت چوسڻ لاءِ آهن. آڳ لڳائي ڇڏيو هنن کيتن کي جيڪي هاريءَ کــي پيٽ ڀرڻ لاءِ آن نٽا ڏين. اسان پنهنجن ليڊرن لاءِ سر ڏئي ڇڏينداسون پر اُنهن کي سامراج جو ڪاچ بڻجڻ نه ڏينداسون. هيءَ ڌرتي اسانجي آهي. هن مان آپايل سڪ اسان جا آهــن. اسانجا حوصلا بلند آهــن. اسان مرڻ گهڙيءَ تائين اٽ نــه مڃينداسون.... اسان .. اسان.... اسان.......“

تڏهن اڻين محسوس ٿيندو هو نه، ڇڻ اسان ئي ڪائنات جي سڀ کان سگهاري سگهه آهيون. لڳ اسانجا لوهه آهــن ۽ رڳن ۾ سمنڊ ٿو ڇوليون هڻي. لڳ ڪيئن مٽي بڻجي ويندا آهــن ۽ سمنڊ ڪيئن خشڪ ٿي ويندا آهن ۽ ماڻهوءَ جي اندر ۾ ڪيئن سوڪهڙو ڦهلجي ويندو آهي، ان جي تڏهن ڄاڻ ئي نــه هئي سون. بس جيئن

دنيا ان پل هئي، تيئن ئي سدائين رهندي. انيڪ سالن کانپوءِ، جڏهن تون آخري ڀيرو مليو هئين (آها به اهڙي ئي ڪائي سرد پوندڙ شام هئي- ريلوي لائن جي ڪناري ڪناري هلندي ائين محسوس ٿيو هو ڄڻ ڳالهائيندا سون ته سپنو ٽٽي پوندو. مان تنهنجين ۽ پنهنجين ڪڄندڙ وکن ڏانهن نهاريندي هلي هيس- مون محسوس ڪيو هو ته اڄ تون به تمام گهڻو ٿڪل آهين ۽ مان به تمام گهڻي ٿڪل آهيان. دراصل جتي تون ۽ مان پنڌ پيا هئاسون اهو محض رستو هو، ڪنهن به ماڳ ڏانهن نه ويندڙ. بس هڪڙي رستي مان سوين رستا ڦٽي نڪرن ٿا جن ۾ اسان وڃائيجي ٿا وڃون، ڀڄرين هڪ ٻئي کان. پوءِ پنهنجي پاڻ کان)

ريلوي لائن جي ڪناري، ساڻ ساڻ هلندي تو چيو هو

”ڪير بدلجي ويو آهي!. تون ۽ مان!!-يا-هيءَ ڪائنات!؟“

تو چيو

”توکي ياد آ................“

مون چيو

”ها، مون کي ياد آ...... ڇا توکي ياد آ ....“

پر اڄ به مون کي ياد آ ته يادون آڳرين جي وچ وارين وٿين مان پاڻ ڇڏائي لنگهيو ٿي ويون ۽ آواز اسانجا پريان کان ڏوڪيندي ايندڙ ريل جي شور ۾ دٻجي گم ٿي ويا هئا، هڪ ٻئي کان به، پنهنجي پاڻ کان به- ڪجهه ڏينهن ڀڄرين تون جيل مان نڪتو هئين. ڏکوئ، ٿڪائيندڙ، ايذائيندڙ قيد ڪاٽي. پارٽيءَ جي مهان ليڊر حڪومت جي پارٽيءَ ۾ وزارت قبول ڪري ورتي هئي. تو خالي خالي اکين سان پولار ۾ گهوريندي چيو هو ”مون پنهنجي زندگيءَ جا هيترا قيمتي سال ڇالاءِ دان ڪيا!؟- ڪير مون کي آهي موٽائي ڏيندو!؟. تون ئي چؤ اسان آدرش جي پوڄيان چو ٿا پاڳلن وانگر ڀٽڪون. هن وقت مون کي منهنجي اها خواهش ڪيڏي حقير ۽ بي معنيٰ ٿي محسوس ٿئي ته ڪو عظيم انقلاب، جادوگر جي لڪڻ وانگر هڪڙي ئي زوزات سان ڪائنات کي بدلائي ڇڏيندو!. اسان ڇا

بس هوا ۾ لفظ اڏاريندا رهياسون!!. ڇا اهو ناٽڪ هو!. اهڙو ناٽڪ جنهن جو مقصد محض عام ماڻهوءَ کي پاڳل ڪرڻو هو!!. ويچارو عام ماڻهو- هر پيري وڙهندڙ، هر پيري مرندڙ ۽ وري اٿي ٻيهر وڙهندڙ ۽ ٻيهر مرندڙ ۽ پوءِ لاڳيتو مرندڙ، ڪيتن ۾، چؤواٽن تي، گهٽين ۾، فائلن ۾، ڪرسيءَ جي هيٺان، بوٽن جي هيٺان، جنگ جي ميدان؛ جلسن ۾، جلوسن ۾، لفظن ۾، تاڙين ۽ نعرن جي شور ۾، لاڳيتو مرندڙ ويچارو عام ماڻهو. مان ٻه بس اهوئي ويچارو عام ماڻهو آهيان! اهوئي ته ثابت ٿيو نه هيڏي ڏکي، ٿڪائيندڙ ۽ لاحاصل ويڙهه کانپوءِ ٻه . هاــ نهـــــــ ـ" ريل، ڪنهن پاڳل تي پيل آدرشيءَ جيان، جڻ دنيا تماڳ بي، سنيون پيڙي، رڙيون دانهون ڪندي، اسان کي ٻه ڇيهاڙيندي، هن پر ٻوڙندي ٿي وئي.

۽ هيئر جڏهن، سالن پڄاڻان، مان هيڪر وري انهن ئي ساڳين ويچارن عام ماڻهن جي اڳيان بيٺي آهيان. تون ساڻ ناهين پر تنهنجا لفظ ٻه جڻ انهيءَ پڻ جهڻ ۾ شامل ٿي ويا آهن. پڻ جهڻ، جيڪا منهنجن لڱن مان سيسڙاٽ ڪڍيو ڇڏي. روشني ڪرڻ لاءِ ڪار جون لائيٽس آن ٿيون ڪيون وڃن ۽ هاڻي سڌيءَ طرح روشني هنن جي چهرن تي پئيجي رهي آهي.

ورڪر ٻيهر ڳلو ڦاڙي هنن کي مخاطب ڪري ٿو.

"اسان ئي اوهان جي ووٽ جا صحيح حقدار آهيون- اوهان جا ووٽ اوهان جي زندگيءَ جي سکن جا بوتيل دروازا کولي ڇڏيندا. اوهان اسان کي آزمائي ڏسو. اسان اسڪول کوليندا سون، هسپتالون کوليندا سون، رستا پڪا ڪرائي ڏيندا سون، بجلي ڏني ويندي، اوهانجا ڪچا گهر پڪا ڪرائي ڏيندا سون. وهان تي سدائين ظلم ڪرڻ واري طاقت کي ڪچليو ويندو- اسين- اسين- اوهانجن- حقن جي- بقا- ۽- بچاءُ- لاءِ- " ورڪر جو چهرو اونداهي ۾ الوپ آهي. بس هن جو هٿ ڪار لائيٽس ۾ بيٺلن جي چهرن جي اڳيان لهرائيجي رهيو آهي. اوچتو هڪڙو هٿ آلر ڪري اڇي ٿو ۽ ورڪر جي لهرائيندڙ هٿ کي ڪرائي ڪنان سوگهو پڪڙي

ٿو وٺي. ورڪر جي ڇپ رڙيون ڪندي ڇڻ ٽارونءَ سان اٽڪي ٿي پوي ڇائينجي ويل سانت ۾ ڪنهن قدر سگهارو آواز ٿو اڀري.

”بڪواس ٿو ڪرين تون. اڳوڻڪين اليڪشنن ۾ ووٽ ڏي ته آيوهه هئين. تون نه هوندين ته تنهنجي ڏي پارٽيءَ جو ڪو ٻيو هوندو، تو جهڙو. آهو نه هوندو ته اڃا ڪو ٻيو هوندو. اسان ته اسڪولن، هسپتالن، رستن، گهرن ۽ بجليءَ جا خواب ڏسي ڏسي اندا ٿي پيا آهيون.“

سو، ويچارو عام ماڻهو انڌو به ٿي چڪو!، يا اڳهين انڌو هو!! ۽ هاڻي محض آنهيءَ جي چاڻ پائي سگهيو آهي!. انڌي ماڻهوءَ جي محسوس ڪرڻ جي سگهه، نارمل ماڻهوءَ کان گهڻو تکي ٿيندي آهي ۽ اها ماڻهوءَ جي بلاسٽ ٿيڻ جي سڀ کان آخري حد ٿيندي آهي— ماڻهو آخري حد تي بيٺل آهن. ماڻهو بلاسٽ ٿيڻ وارا آهن- ماڻهو اندران ٽپي ٽامو ٿي چڪا آهن نه ته تو ۽ مون ته سوچيو هو ته ماڻهو پنهنجي اندر ۾ مري چڪا آهن. پنهنجي اندر جي سردخاني ۾ لاشن جيان رکيا آهن/رکيا رهندا. لاشن، جن جو ڪوبه والي وارث نه ليندو آهي. پاڻ ئي حاوي ٿيندڙ، پاهرين سگهه اڳيان هٿيار ڦٽا ڪندي تو ۽ مون پنهنجي طور فيصلو ڪري ورتو هو ته هن ويچاري عام ماڻهوءَ جي ماڻهپي کي بقا ڪانهي. اهو ورتي به آهو جانور آهي جنهن مان هي انسان بڻيو آهي. انسان جي حيثيت ۾ ڪير به هن کي Own ڪرڻ لاءِ تيار ئي ناهي. هو پاڻ به پاڻ کي انسان Own ڪندي پيڙا جي وهڪري ۾ لڙهيو وڃي. هن جو Ego مري چڪو آهي پر هن جو Ego هيو ئي ڪڏهن!!، آن بازيگر جيان جيڪو ساهه روڪي، اکيون ٻوٽي، پولار ۾ ٻڌل سنهڙي ڏور مٿان وک وک هلندو رهندو آهي، محض ان لاءِ ته هيٺ سرڪس ڏسندڙ ايذاءَ جي لذت مان رڙيون ڪندي، تاڙيون وڄائين. دراصل تون ۽ مان ٽڪجي پيا هئاسون. تون ۽ مان به بهرحال پولار ۾ ٻڌل انهيءَ ساڳي ڏور مٿان اکيون ٻوٽي، ساهه

روڪي وڪ هلي رهيا هئاسون ۽ هيٺ ويٺل تماشبين تاڙيون وڄائي رهيا هئا. انهيءَ تماشو ڏسائيندڙ ذلت مٿان سوپ ماڻي. ٿي نٿي سگهياسون. ڏکي، اکٽ رستي تـي ڊوڙندي ڊوڙندي اهـو ڄاڻو هيوسين تہ رستا محض رستا ئي ٿيندا آهن، محض ماڻهوءَ کي ڊوڙائڻ لاءِ. ڊوڙائيندي ڊوڙائيندي ٿڪائڻ لاءِ ۽ ٿڪائي اونڌي منهن ڪيرائين ڌرتيءَ تي ڪيرائي رتوڇاڻ ڪرڻ لاءِ.

پيا پارٽي ليڊر بہ وزارتن تـي سوديبازي ڪري چڪا هئا. ڪيترائـي ڪارڪن ان سمجهوتي جـي پـويان، پنهنجن پنهنجن ننڍڙن ننڍڙن مفادن جـي حصول ڪاڻ اڳين هليا ويـا هئا، جيئن ڪٺن جو ولر پاڻيءَ وچائڻ واري جـي پويان انڌا ڌنڌ هليو ويندو آهـي، سمنڊ ۾ غرق ٿيڻ ڏانئين. تون اڏڄايل عرصي ڏانئين لاءِ پيهر جيل ۾ واڙيو ويو هئين ۽ مان ـــــــ!!. مان حالتن جي Reaction ۾ بي‌حس بڻي رهيس. ياد آ مون کي، ڏکي سڙڪ تـي، ٽڪرڙيون ٽڪرڙيون وکـون کڻي هلندي مـان من ئـي مـن ۾ ٽڪرڙو ٽڪرڙو ڳالهائيندي ويندي هيس. منهنجـي زبان تارون، ڳلي ۽ ڏندن جي وچ ۾، چپ بند هوندي بہ گول گول پئي ڦرندي هئي. ڳالهائڻ جي ضرورت شدت اختيار ڪندڙ پر پوري ٿي نہ سگهندڙ. ويهاڻي سان ڳالهيون، سوڙ سان ڳالهيون، ديوارن، ڇت، پولار ۽ پاتال سـان ڳالهيون. انيڪ ۽ ڪڏهن بہ نہ ڪٽندڙ ڳالهيون پـر پـوءِ هوريان هوريان ڳالهيون گونگيون پوڻ لڳيون. اکين جي ڪنڊن ۾ اٽڪيل رهجي ويون. مان چپ ٿي ويس. بلڪل چُپ. مون انهيءَ چپ ۾ پاڻ لاءِ پناهہ ڳولهي ورتي. تو چيو هو ”اسان ۾ Frustretion جا اهي پاؤ پاهران feed ڪيا ٿا وڃن Establishment کي وڌيڪ سگهارو بنائڻ لاءِ“. پر اسان انهيءَ feeding کي تڏهن قبول ٿـا ڪريون نہ، جڏهن اُن کي سمائڻ جيترو خلا انـدر ۾ ڦهليل هوندو آهي. ماڻهو تہ جيئڻ جـو ٽيڻ هئا. ڪنڌ جهڪائي هلندڙ، شڪر-گذار، ٿڪل، هيسيل، چُپ چاپ انهن ئي ساڳين ڪچن رستن تي هلندڙ، آهي ئي اکين ۾ اسڪول جا مئل خواب ٽنگيو، ٻنين ۾ ڏڳن

۽ ٻيورن جيان وهندڙ ٻارَ، آهي ئي اندهي ۾ اندن جيان جيئندڙ- هسپتال جي ڊاڪٽرن تي ساهه ڏيندڙ، عدالتن جي ڌڪن وراندن ۾، ڀڳون ٻنهي هٿن ۾ کنيو وڪيلن ۽ ججن جي ڀوڻيان ليلڙائيون پائيندڙ، انهي ئي واعدن، خوابن ۽ ووٽن جي انبار هيٺ گهٽجي گهٽجي ساهه ڏيندي به بهرحال جيئندڙ ويچارا عام ماڻهو. سڀڪجهه جيئڻ جو تيئن هو، آد ڪان جڳاد تائين. مان اڪيلي پيلا ڇا ٿي ڪري سگهيس!؟. ڪجهه به نه. ڪجهه به پائي نه سگهڻ جو اهو ايذاءُ ڪجهه ٻين صورتن ۾ منهنجي اندر ۾ به تهه مٿو ٽڪرائيي رهيو هو، منهنجي هستيءَ جي ديوار سان- مان پاڻ به ته ضرورتن، روايتن، سوسائٽيءَ جي اصولن ۽ پابندين ۽ حد بندين جي وچ ۾ پٽڪندي پٽڪندي ڪٿي وڃائيجي وئي هيس نه- زندگيءَ جو سڀ کان وڏو مسئلو اهو بڻجي پيو هو ته ڪيئن، ڪنهن جي سفارش تي گيس جي پائيپ ڇڪرائيجي گهر تائين. اڪيون خبر ناهي اڳرن ڪي ڊ ڪائيندي ايڏيون ڊونهاتجي ويون آهن يا مسلسل اوجاڳن جي ڪري!- ان کان به وڏو مسئلو اهو هو ته جيئڻ جو اهڙوکهڙو طريقو اختيار ڪجي جو اکيون بظاهر کليل هوندي به اندران بند هجن. ٻيا ڳيو مسئلو ڪنن ۽ زبان لاءِ به محسوس ڪيو هئم. سو مسئلا حل ڪندي ڪندي سال لنگهي ويا. ياد ئي نه رهيو ته تو کي گهڻن سالن جي سزا آئي!؟- آهي جذباتي ۽ انقلابي تقريرون جن ڪٿي واٽ ويندي پرس مان ڪري پيون ۽ انهن سان گڏ پيو به گهڻو ڪجهه- ڪڏهن ڪڏهن خود غرض قسم جو ڏک اندر ۾ نانگڻ جيان ڦڻ ڦهلائي اچي ويهندو هئم ته مان ڇو نه زندگيءَ جون سهولتون ماڻي سگهيس!؟- ڪارخانا، بنگلا، شوروميون بلڊنگون، موٽرون، شهر جا پوش علائقا ۽ سمورو ڪجهه به جيئن جو تيئن هو، جن جي خلاف پاڻ جذباتي تقرير ڪندا هئاسون. هڪڙو سياسي ورڪر انهن ئي جذباتي تقريرن رستي پنهنجين محرومين تي react ڪندي پنهنجي اندر جو ڪٿارسس ڪندو آهي ۽ گهڻو اڪثر هلي ناڪام سياسي ورڪر ثابت ٿيڻ ڪانپوءِ، ڪجهه به نه پائي سگهڻ

جـي پيڙا هيٺ، ڪوبہ معاشي انقلاب بـرپا نـہ ٿيڻ ۽ رات وچ ۾ غربت جي پوت کان جند نہ ڇڏرائي سگهڻ جي صورت ۾ سمورو نقلاب، سمورا آدرش ڪيس بڪواس محسوس ٿيـندا آهـن. آهائي اتي لئي ۽ اجهي جي جنگ ۽ لاڳيتي جنگ ڪانپوءِ بہ شڪست ۽ شڪست ڪانپوءِ بہ جنگ. نہ چاهيندي بہ زبردستي پرتي ٿيل رنگروٽ وانگر وڙهندا رهو ڇو تہ پنهي پاسي موت آهي. پنهنجي طور مون بہ اهوئي طئي ڪيو هو تـہ آهو سمورو ڪجهہ بڪواس هو/ آهي- سڀ ڪجهہ مرده باد.

آج، نومبر جـي ان سرد ۽ گهري آنداهي ۾ بدلجي ويـل شام ۾ مان هيڪر وري اتـي ڏي بيٺي آهيان، بلڪل ائين، جيئن اتهاس ۾ پاڻمرادو بنا ڪنهن شعوري ڪوشش جي ڪردار ورجائبا آهن. هڪ پي ورڪر هاڻي ڪار جي روشنيءَ ۾ هٿ لهرائي لهرائي تقرير ڪري رهي آهي ۽ ان کان پهرين تقرير ڪندڙ ورڪر پيرجي آيل ساهہ کي نارمل ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهيو آهي ڇڻ ميلن جو فاصلو طئي ڪيو هجيس. هو سهڪندڙ آواز ۾ مون کي مخاطب ڪري ٿو.

”پڌو آ- ڪنهن زماني ۾ تون ڏاڍي سٺي تقرير ڪندي هئين. ماڻهن جا هشام گڏ ٿي ويندا هئا ۽ سڀئي ڪرندي بہ هئي تـہ ان جو بہ آواز ٿيندو هو- اڄ ڇو نٿي ڳالهائين!!؟“

مان خالي خالي نيڻ نهار هن تـي وڃهان ٿـي. ان سوال جو بہ تہ ڪوئي جواب ڪونهي تہ اڄ مان ڇو نٿي ڳالهايان. مون کي لڳي ٿو منهنجي چپ ان هجوم جي پيرن هيٺ لتاڙجي رهي آهي.

”صبح ضرور اڀرندو. جمهوريت جو سج- اسان آمريت کي چوواٽي تـي سوريءَ چاڙهيندا سون- جمهوريت زنده باد -.آمريت مرده باد - اوهان کي جمهوريت کي ڪامياب بنائڻو آهي- جمهوريت ـــ آميرتيت/آمريت ـــ جمهوريت ـــ آـــ مرـــ يت ـــ مرد ـــ هـ ـــ باد ـــ جمهو ـــ ريت ـــ زنده ـــ باد ـــ مرده ـــ باد ـــ زنده ـــ باد ـــ“

ورڪر ڳلو ڦاڙي رڙيون ڪري رهـي آهي ۽ سڌس لفظ معناڏون

وڃائيندا ٿا وڃن. اُچانڪ، هڪڙو ستن سالن جو ميرو، گدلو اڌ اُگهاڙو ٻار هجوم مان نڪري اچي ٿو ۽ ورڪر جي ٻانهن پڪڙي ائين ڇڪ ٿو ڏي جو ورڪر جو آواز اڌ ۾ ٽٽيسانت ۾ اُلهي ٿو وڃي. جڏهن ڪار پڪي ٻان موڙ ڪاٽي هيٺ ڪچي تي لٿي هئي، تڏهن اهوئي ٻار هجوم ۾ سڀ کان اڳيان هو. سندس هٿ ۾ جهنڊو هو ۽ هو نچي نچي نعرا هڻي رهيو هو. اهوئي ٻار، ڪلهه جڏهن اسين هتان لنگهيا هئاسون ته پڪي رستي جي ڪناري جهنڊو کنيو بيٺو هو ۽ اسانجي ڪار کي هن هٿ لوڏي لوڏي سلام ڪيو هو، هينئر ورڪر جو هٿ هن جي هٿ ۾ آهي. هو ڪنڌ مٿي ڪٽي ورڪر جي اکين ۾ ائين نهارڻ جي ڪوشش ڪري ٿو چڻ آسمان تي عيد جو چنڊ ڳوليندو هجي.

”آمريت ڇا ٿيندي آهي؟“ بلڪل اوچتو.هو سوال ڪري ٿو ۽ هن کي ٻڌائڻ ڪيڏو ڏکيو آهي ته آمريت ڇا ٿيندي آهي!. ڪوبه جواب پائڻ کان پهرين هو هيڪر وري سوال ڪري ٿو.

”پلا، جمهوريت ڇا ٿيندي آهي؟“ ۽ هن کي ٻڌائڻ ڪيڏو ڏکيو آهي ته جمهوريت ڇا ٿيندي آهي!.

هجوم مان شايد هن جي ماءُ نڪري اچي ٿي ڪيس ٻانهن کان سو گهو پڪڙي واپس هجوم ۾ وٺي وڃڻ لاءِ- هو ماءُ سان گهلبو هجوم ڏانهن ويندي ويندي ڪنڌ ورائي پڇي ٿو ”پلا تي وقت ماني— پلا پيرن جي جتي— پلا هڪڙو وڳو ڪپڙن جو ڪير ڏيندو!؟— آمريت ڏيندي— ڪي— جمهوريت ڏيندي!؟“. آخري لفظن کي پهچڻ تائين هو اُنداهي ۽ هجوم ۾ الوپ ٿي وڃي ٿو ۽ هن کي اهو ٻڌائڻ ڪيترو ڏکيو آهي ته اهي ئي تي شيون آهن جن ماڻهن کي پاڳل ڪري ڇڏيو آهي.

ياد آ تو کي!، تي ڪلاڪ سانده، پارٽي ليڊر جي پويان، ٺاٺ منجهند جو جلوس ۾ هلندي، مون تو کي چيو هو ته ماڻهو ليڊر جي پويان نه پر پنهنجين اٿپورين ضرورتن ۽ خواهشن جي پٺيان ٿا ڊوڙن، جيڪي هنن جي خيال ۾ ليڊر جي کيسي ۾ پريل آهن. ٻار جي

موٽي وڃڻ ڪانپوءِ هجوم ڀيهر نعرا هڻڻ شروع ڪري ٿو ۽ هوريان هوريان پنهنجا پنهنجا سوال پنهنجي پنهنجي ڳلي ۾ گهٽي نچڻ شروع ڪري ٿو. آهوئي افريقا جي مٽي ڦريل هبشين جو ناچ جنهن ۾ وجود سان گڏ آتما به پٽي ڦيريون پائيندي آهي. خواهشون ۽ ضرورتون، ڪڏهن به پوريون ٿيڻ نه جوڳيون، جڻ هنن جي پيرن ۾ ڇير جيان ٻڌيون پيون آهن.

ٻار جو سوال جڻ پولار ۾ ٽنگيل رهجي ويو آهي.

ٿي وقت ماني؟

پيرن ۾ جتي؟

وڳو ڪپڙن جو؟

مان رڙيون، دانهون ڪري ان منظر مان آزاد ٿيڻ لاءِ ڀڄي وڃڻ چاهيان ٿي. پر منهنجو جسم پٿر آهي ۽ منهنجي چپ ...هنن.... جي....پيرن هيٺ....لتاڙجي... رهي آهي. ❋

پڙهندڙ نَسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻڪَ ”لُڙهندڙ نَسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪَڙهندڙ، کُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڇُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙُ، ياڙي، ڪاٺُو، ياڄوڪڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪَ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نَسل (پَ نَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَ نَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا

ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اُهو بِہ ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طَرَح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيلا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، ہَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَنَ ڪا خُصوصي ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَن پاران ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَمَلَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ کان پوءِ ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَن سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَن کي کُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڌِ کان وَڌِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن بہ رُڪاوٽَ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻَ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.
... ...
ڄڻ ڄڻ ڄاڙ وڏي تي ڄَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛
... ...
ڪالههَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛
گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن........
... ...
هي بيتُ اَٿي، هي بَم ـ گولو، جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رِڻَ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اڻڄاڻائي کي پاڻَ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاڻي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني آهي.

پَڙَن جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڃي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَڙَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بڻائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي **چوي، چالاڪ ۽ ڪينئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشش ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي پنهنجو حق، فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا. بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ڀاڪي پائي چيو تہ ”منهنجا ڀاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪي جو ٻيجل ٻوليو)